

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
Βρυσακίου 15 & Κλάδου, 105 55 Αθήνα
τηλ.: 210 3215 146 / fax: 210 3215 147
e-mail: sadas-pea@tee.gr • www.sadas-pea.gr

'ARCHITEKTONES'
JOURNAL OF THE ASSOCIATION OF GREEK ARCHITECTS
Issue 79, Cycle B, April/May/June 2010
Vrysakiou 15 & Kladou, 105 55 Athens
tel.: +30 210 3215 146 / fax: +30 210 3215 147

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: **Ευάγγελος Λυρούδης**
Αντιπρόεδρος: **Γιώργος Νικολάου**
Γεν. Γραμματέας: **Μαρία Κουρμπανιά**
Ειδ. Γραμματέας: **Μυρτώ Δεσποτίδη**
Ταμίας: **Γαρυφαλιά Κοσμογίου**
Μέλη: Δημήτρης Δούμας
Αντώνης Μασούνης
Δημήτρης Μαραβέας
Κώστας Μπαρδάκης
Κώστας Μπελιμπασάκης
Θανάσης Μπούμης
Γιάννης Πάνου
Ισίδωρος Σέμψης
Κώστας Τζατζάνης
Βασίλης Χατζηκίδης

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ-ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ Ευάγγελος Λυρούδης

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν
τις απόψεις των συντακτών τους.
Οι επίσημες θέσεις του ΣΑΔΑΣ και των άλλων
Συλλόγων Αρχιτεκτόνων δημοσιεύονται στη
στήλη Δραστηριότητες του συλλόγου.

Τιμή τεύχους 0,003 €

ΕΚΔΟΤΗΣ
Σωτήρης Δημακόπουλος
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΗΣ-ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΗ 3D Σ. Δημακοπούλου & ΣΙΑ ΕΕ
Καρνεάδου 20, 163 46 Ηλιούπολη
τηλ.: 210 9235 487-9
fax: 210 9222 743
ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ
Όλγα Σπμαιοφορίδου
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Γιώργος Καλομηνίδης
ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Βιργινία Παυλίδου
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ
Λάμπης Δορλής
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
Αρετή Κατή
Μέλιω Παπαδοπούλου
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
Νίκη Δανιηλίδου
DTP SERVICE

Sharpen

ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
Αφοι Αθ. Τσακίρη ΑΕ
Κηφισού 18 ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 210 5124 578, 210 5126 570
ΑΠΟΣΤΟΛΗ: Ευάγγελος Μοσχόφης

αρχιτέκτονες

Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ | τεύχος 79 – περίοδος Β | Απρίλιος/Μάιος/Ιούνιος 2010

Εξώφυλλο: Πλατεία Συντάγματος, 2009.
Φωτ. Brian Kusler

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ακριβή Αναγνωστάκη
Όλγα Βενετσιάνου
Στέλιος Γιαμαρέλος
Αριστοτέλης Δημητρακόπουλος
Μαρία Δόξα
Διονύσης Καννάς
Νεκτάριος Κεφαλογιάννης
Αλέξανδρος Κλειδωνάς
Ειρήνη Κουφέλη
Παναγιώτης Κουμμουνδούρος
Αμαλία Κωτσάκη
Έλενα Λαϊνά
Μιχάλης Λεφαντζής
Άννα Μελανίτου
Ναταλία Μπαζαίου
Βασιλική Παναγιωτοπούλου
Μάρω Σίνου
Ελένη Χρυστέα
Φραγκίσκα Χρυσολούρη

Υπεύθυνοι από Δ.Σ.:
Μυρτώ Δεσποτίδη
Γιώργος Νικολάου
Γραμματεία Σ.Ε.: **Στέλλα Ρίζου**

Η Σ.Ε. ενημερώνει όλους τους συναδέλφους που επιθυμούν να αποστείλουν υλικό, να τηρούν τις αναγκαίες τεχνικές προδιαφές που ισχύουν για το περιοδικό.
Κάθε συνάδελφος που εκδηλώνει την πρόθεσή του για αρθρογραφία στα προγραμματισμένα αφιερώματα πρέπει να αποστείλει πρώτα ενημερωτική περίληψη του άρθρου του.
ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΜΕΝΑ ΣΕ CD ΚΑΙ ΝΑ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΑΠΟ PRINT-OUT ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ. ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΩΝ Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΥΜΑΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟ 1000-1200 ΛΕΞΕΙΣ (ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ Η ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ), ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΕΠΙΚΑΙΡΩΝ 700 ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ 400 ΛΕΞΕΙΣ. ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗ Σ.Ε. ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΝΑ ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΤΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. ΤΟ ΙΔΙΟ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΙΑ ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ.
Θα είναι πολύ χρήσιμο για όλους του περιοδικό να **ΔΙΑΒΑΖΕΤΑΙ** και να ασκείται κριτική για το περιεχόμενο και την εμφάνισή του από όλους τους συναδέλφους.

Περιεχόμενα

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

- 12 «Δραστηριότητες Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ»
- 19 «Ημερίδα “ΓΟΚ”»
- 23 «Ημερίδα “Κατασκευές του μέλλοντος”»
- 29 **Ν. Κεφαλογιάννης**, «Ισπανική αρχιτεκτονική: 20 χρόνια αυτοπεποίθηση και εξωστρέφεια»
- 33 «Βράβευση ομάδας νέων αρχιτεκτόνων στο Europan 10»

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

Δημοφιλείς χώροι

[Επιμέλεια: Ο. Βενετσιάνου, Μ. Δόξα, Ν. Μπαζαίου]

- 36 **Ο. Βενετσιάνου, Μ. Δόξα, Ν. Μπαζαίου**, «Δημοφιλείς χώροι: Ταυτότητα και λειτουργία»
- 37 **Μ. Μοίρα**, «Η πλατεία των Λιονταριών: Ένα παράδειγμα λογοτεχνικής πολεοδομίας»
- 40 **Μ. Ζηρίνη**, «Εξέταση μίας πολύπαθης αλλά πάντα “δημοφιλούς” πλατείας»
- 44 **Δ. Καννάς**, «“Δημοφιλείς χώροι” στο κέντρο της Αθήνας»
- 46 **Η. Καρύδη**, «Η αλεπού στην πόλη και δύο προτάσεις για μια νέα ελκυστική αστική “ύπαιθρο”»
- 49 **Θ. Δοξιάδης**, «Δημοφιλή τοπία – Central Park/Αθήνα»
- 52 **Ε. Κακλιδάκη**, «ΜΥΥΕs – το παράδειγμα του Second Life»
- 56 **Β. Κάππα**, «Ο εικονικός χώρος ως τόπος συνάντησης»

Σ Χ Ο Λ Ι Α

- 58 **Α. Μελανίτου**, «Συνέδριο στη Βουλή των Ελλήνων!!!»
- 58 **Γ.Μ. Σαρπηγιάννης**, «Για το θέμα των ημιπαιθριών»

Το τεύχος αυτό διερευνά χώρους και δίκτυα χώρων που συγκεντρώνουν συγκριτικά μεγαλύτερη επισκεψιμότητα. Τέτοιοι χώροι μπορεί να είναι εντοπισμένοι (π.χ. πλατεία, διασταύρωση), να αποτελούν χώρους μετάβασης (π.χ. σταθμός μετρό) ή δίκτυα σχέσεων και κινήσεων (π.χ. εμπορικοί δρόμοι), να είναι αμιγώς ψηφιακοί ή να αποτελούν μέρος ενός περιβάλλοντος επαυξημένης πραγματικότητας. Οι χωρικοί και κοινωνικοί παράγοντες που καθιστούν κάποιους χώρους περισσότερο ή λιγότερο δημοφιλείς από άλλους διερευνώνται στο αφιέρωμα μέσα από διαφορετικές προσεγγίσεις: λογοτεχνική καταγραφή μιας πλατείας που αποτελεί κεντρομόλο δύναμη στην πόλη της, μεθοδική παρατήρηση της δομής και λειτουργίας μιας πλατείας που απομακρύνει τους επισκέπτες της, ανάλυση στρατηγικών αστικών αναπλάσεων, σύγκριση δημοφιλών χώρων πρασίνου από τον ελληνικό και τον διεθνή χώρο, αλλά και την προσωπική εμπειρία και κριτική των δημιουργών τους.

Θέμα του επόμενου τεύχους θα είναι «Η αρχιτεκτονική (μέσα) στην κρίση». Η συντακτική επιτροπή αναμένει κείμενα 300 λέξεων από όποιον συνάδελφο επιθυμεί να συνεισφέρει στο αφιέρωμα αυτό με τον τρόπο που αυτός αντιλαμβάνεται και βιώνει την κρίση.

*Vinaros Microcoasts, Valencia. Διαμόρφωση παράκτιας ζώνης, 2006.
Αρχιτέκτονες: Vicente Guallart, Maria Diaz, Marta Male Alemany*

**ΑΠΟΦΑΣΗ Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ της 28/04/2010
για τον καθορισμό ημερομηνίας διεξαγωγής
του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου**

Το Διοικητικό Συμβούλιο του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων στη συνεδρίασή του της 28/04/10, αποφάσισε ομόφωνα επί των παρόντων, να επικυρώσει την απόφαση του Συντονιστικού του Ηρακλείου (17 Απριλίου 2010), για τον καθορισμό των ημερομηνιών διεξαγωγής του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου.

Το Συνέδριο, με βάση αυτήν την απόφαση, θα πραγματοποιηθεί από Πέμπτη 17 Μαρτίου έως και Κυριακή 20 Μαρτίου 2011, στο Ζάππειο Μέγαρο, σε συνδιοργάνωση με το ΤΕΕ, υπό την αιγίδα του ΥΠΕΚΑ και με τη συνεργασία του Ελληνικού Τμήματος της UIA και του Μουσείου Μπενάκη.

**11ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο
«ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ»
Ρόλος – Ευθύνη – Προσφορά – Ανάπτυξη**

Θέμα: **Πρόσκληση για συμμετοχή
στην Τιμητική Επιτροπή του 11ου ΠΑΣ**

Η Αρχιτεκτονική ως επάγγελμα θα αποτελέσει το αντικείμενο των εργασιών του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου, που οργανώνεται από το ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. Το Συνέδριο θα πραγματοποιηθεί από Πέμπτη 17 Μαρτίου έως Κυριακή 20 Μαρτίου 2011, στο Ζάππειο Μέγαρο, σε συνδιοργάνωση με το ΤΕΕ, υπό την αιγίδα του ΥΠΕΚΑ και με τη συνεργασία του Ελληνικού Τμήματος της UIA και του Μουσείου Μπενάκη.

Η Αρχιτεκτονική, σαν αέναη σπουδή, σαν θεωρία, ιστορία, τέχνη και συνθετική εφαρμοσμένη επιστήμη, ασκείται σε διάφορες κλίμακες από τους Αρχιτέκτονες και όχι μόνο. Εκτός λοιπόν από την αναζήτηση και τη συνεχή προσπάθεια για βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων αρχιτεκτονικών υπηρεσιών και σπουδών, τίθεται επιτακτικά το ερώτημα «ποιος σχεδιάζει τι». Κάτω από ποιες προϋποθέσεις χτίζεται και καταγράφεται η ιστορία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και παραδίδεται στην υπηρεσία του ανθρώπου και στην κρίση της ιστορίας.

Οι αρχιτέκτονες θα αποπειραθούν μέσα από το Συνέδριο και τις προσυνοδριακές εκδηλώσεις ένα άνοιγμα στην ελληνική κοινωνία, με στόχο το ξεκαθάρισμα των ρόλων των τεχνικών στο σύγχρονο σχεδιασμό. Επίσης θα επιδιώξουν τη διεύρυνση του ρόλου των αρχιτεκτόνων στη σύγχρονη πραγματικότητα καθώς και τη διατύπωση πολιτικής για την Αρχιτεκτονική την προστασία και την ανάδειξη του φυσικού και του ιστορικού πλούτου της χώρας.

Οι θεματικές ενότητες του συνεδρίου έχουν ορισθεί ως ακολούθως:

1. Αρχιτεκτονική Εκπαίδευση – Κατάρτιση.
2. Επαγγελματικά Δικαιώματα.
3. Άσκηση Επαγγέλματος στην Ελλάδα και την Ευρώπη – Θεσμικό πλαίσιο.
4. Τα Πεδία Άσκησης Επαγγέλματος: Design – Κτήριο-Πολοδομία – Χωροταξία – Αναπτυξιακή Πολιτική – Ιστορία – Δημόσια Διοίκηση.
5. Ο κύκλος της δημιουργίας: σχεδίαση, υλοποίηση, επισκευή, συντήρηση, οργάνωση.
6. Πολιτική για την Αρχιτεκτονική.
7. Περιβάλλον και σχεδιασμός – Κλιματική αλλαγή.
8. Συνέργεια στο επάγγελμα του Αρχιτέκτονα.

Για το συνέδριο θα εργασθεί η Οργανωτική Επιτροπή χωρισμένη σε Υποεπιτροπές ανάλογες με τις παραπάνω θεματικές ενότητες.

Στο συνέδριο θα κληθούν να συμμετάσχουν Αρχιτέκτονες από τον διεθνή χώρο.

Οι σημαντικές ημερομηνίες του Συνεδρίου, οι οποίες οριστικοποιήθηκαν στην συνεδρίαση της Επιτροπής Συνεδρίου, την Τετάρτη 19/05/10, είναι οι παρακάτω:

- 15 Ιουνίου 2010: Αναγγελία διοργάνωσης του Συνεδρίου.
- 30 Ιουλίου 2010: Υποβολή περιλήψεων.
- 15 Σεπτεμβρίου 2010: Αποστολή σημειωμάτων αποδοχής περιλήψεων.
- 15 Νοεμβρίου 2010: Υποβολή τελικών κειμένων για τα πρακτικά του Συνεδρίου.
- 15 Φεβρουαρίου 2011: Ανακοίνωση Προγράμματος Συνεδρίου.
- 17-20 Μαρτίου 2011: Πραγματοποίηση Συνεδρίου – Διανομή βιβλίου περιλήψεων και CD τελικών κειμένων.

Αγαπητέ συνάδελφε

Σας καλούμε να συμμετάσχετε στις εργασίες της Τιμητικής Επιτροπής του Συνεδρίου και αναμένουμε την απάντησή σας το συντομότερο δυνατό, έτσι ώστε να ξεκινήσουν οι περαιτέρω διαδικασίες για την επιτυχή διοργάνωση και διεξαγωγή του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου.

**Πίνακας Αποδεκτών Προσωρινής Τιμητικής Επιτροπής
11ου ΠΑΣ**

- ΖΗΒΑΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ
- ΔΕΚΑΒΑΛΛΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
- ΦΑΤΟΥΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
- ΛΟΥΚΑΚΗΣ ΠΑΥΛΟΣ
- ΣΗΦΟΥΝΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ
- ΚΑΛΤΣΑ ΜΑΡΙΑ

ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΠΡΟΕΔΡΟΙ

- ACE-CAE (ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΕΥΡΩΠΗΣ)**
- ΤΣΟΥΔΕΡΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

- ΠΟΡΤΑΛΙΟΥ ΕΛΕΝΗ
- ΓΚΑΡΤΖΟΣ ΚΩΣΤΗΣ
- ΔΩΡΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ
- ΓΕΡΟΝΙΚΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
- ΚΛΟΥΤΣΙΝΙΩΤΗ ΡΑΝΙΑ
- ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
- ΓΑΒΑΛΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ
- ΓΕΩΡΓΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΚΗΣ

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

- ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΜΗΝΑΣ
- ΑΔΑΜΗ - ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΗ ΜΑΡΩ
- ΑΜΟΥΡΓΗΣ ΣΠΥΡΟΣ
- ΑΝΤΩΝΑΚΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
- ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ
- ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΜΠΕΤΥ
- ΓΑΛΑΝΗ ΝΤΟΡΑ
- ΓΕΡΑΡΔΗ ΚΛΕΙΤΩ
- ΚΑΛΟΓΕΡΑΣ ΝΙΚΟΣ
- ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ ΖΩΗ
- ΚΛΑΜΠΑΤΣΕΑ ΕΙΡΗΝΗ
- ΚΟΚΚΩΣΗΣ ΧΑΡΗΣ
- ΚΟΤΙΩΝΗΣ ΖΗΣΗΣ
- ΚΥΒΕΛΟΥ ΣΤΕΛΛΑ
- ΚΩΤΣΑΚΗ ΑΜΑΛΙΑ
- ΜΙΧΑΗΛ ΙΩΑΝΝΗΣ
- ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ ΗΛΙΑΣ
- ΜΠΙΡΗΣ ΤΑΣΟΣ
- ΜΩΡΑΪΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ
- ΠΑΝΕΤΣΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ
- ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
- ΠΕΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ
- ΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΝΗΣ
- ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ
- ΣΕΡΡΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
- ΣΙΑΠΚΙΔΗΣ ΝΙΚΟΣ
- ΣΙΟΛΑ ΛΙΖΑ
- ΤΟΜΠΑΖΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
- ΤΡΙΠΟΔΑΚΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
- ΦΕΣΣΑ-ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΕΛΕΝΗ
- ΦΙΝΤΙΚΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Προς τον Υφυπουργό *κο Νίκο Σηφουνάκη*
Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής
Υπουργείου Υποδομών Μεταφορών και Δικτύων
Υπόψη: *κας Έλσας Βαγιανού*

Θέμα: **Αίτημα υποστήριξης 11ου Πανελληνίου
Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου**

Κύριε Υφυπουργέ,

Η Αρχιτεκτονική ως επάγγελμα θα αποτελέσει το αντικείμενο των εργασιών του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου, που οργανώνεται από τον ΣΑΔΑΣ-Πανελη-

νήνιος Ένωση Αρχιτεκτόνων. Το Συνέδριο θα πραγματοποιηθεί από Πέμπτη 17 Μαρτίου έως Κυριακή 20 Μαρτίου 2011, στο Ζάππειο Μέγαρο, σε συνδιοργάνωση με το ΤΕΕ, υπό την αιγίδα του ΥΠΕΚΑ και με τη συνεργασία του Ελληνικού Τμήματος της UIA και των Αρχείων Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής του Μουσείου Μπενάκη.

Η Αρχιτεκτονική, σαν αέναη σπουδή, σαν θεωρία, ιστορία, τέχνη και συνθετική εφαρμοσμένη επιστήμη, ασκείται σε διάφορες κλίμακες από τους Αρχιτέκτονες και όχι μόνο. Εκτός λοιπόν από την αναζήτηση και τη συνεχή προσπάθεια για βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων αρχιτεκτονικών υπηρεσιών και σπουδών, τίθεται επιτακτικά το ερώτημα «ποιος σχεδιάζει τι». Κάτω από ποιές προϋποθέσεις χτίζεται και καταγράφεται η ιστορία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και παραδίδεται στην υπηρεσία του ανθρώπου και στην κρίση της ιστορίας.

Οι αρχιτέκτονες θα αποπειραθούν μέσα από το Συνέδριο και τις προσυνοδριακές εκδηλώσεις ένα άνοιγμα στην Ελληνική κοινωνία, με στόχο το ξεκαθάρισμα των ρόλων των τεχνικών στον σύγχρονο σχεδιασμό. Επίσης θα επιδιώξουν τη διεύρυνση του ρόλου των αρχιτεκτόνων στη σύγχρονη πραγματικότητα καθώς και τη διατύπωση πολιτικής για την Αρχιτεκτονική την προστασία και την ανάδειξη του φυσικού και του ιστορικού πλούτου της χώρας.

Οι θεματικές ενότητες του συνεδρίου έχουν ορισθεί ως ακολούθως:

1. Αρχιτεκτονική Εκπαίδευση – Κατάρτιση.
2. Επαγγελματικά Δικαιώματα.
3. Άσκηση Επαγγέλματος στην Ελλάδα και την Ευρώπη-Θεσμικό πλαίσιο.
4. Τα Πεδία Άσκησης Επαγγέλματος: Design – Κτήριο – Πολοδομία – Χωροταξία – Αναπτυξιακή Πολιτική – Ιστορία – Δημόσια Διοίκηση.
5. Ο κύκλος της δημιουργίας: σχεδίαση, υλοποίηση, επισκευή, συντήρηση, οργάνωση.
6. Πολιτική για την Αρχιτεκτονική.
7. Περιβάλλον και σχεδιασμός – Κλιματική αλλαγή.
8. Συνέργεια στο επάγγελμα του Αρχιτέκτονα.

Για το συνέδριο θα εργασθεί η Οργανωτική Επιτροπή χωρισμένη σε Υποεπιτροπές ανάλογες με τις παραπάνω θεματικές ενότητες.

Στο συνέδριο θα κληθούν να συμμετάσχουν Αρχιτέκτονες από τον διεθνή χώρο.

Κύριε Υφυπουργέ,

Παρακαλούμε όπως:

- παραχωρήσετε την αιγίδα της Γενικής Γραμματείας Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής στο Συνέδριο,
- τιμήσετε με την παρουσία σας τις εργασίες του Συνεδρίου,
- ενισχύσετε οικονομικά τις προσπάθειές μας, στο μέγιστο δυνατό, για την από πάσης πλευράς άψογη πραγματοποίηση του Συνεδρίου.

Σε συνέχεια των παραπάνω, αναμένουμε την απάντησή σας έτσι ώστε να ξεκινήσουν οι περαιτέρω διαδικασίες για την επιτυχή διοργάνωση και διεξαγωγή του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου με θέμα «Επάγγελμα Αρχιτέκτων».

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων.

11ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
1η ΠΡΟΣΥΝΕΔΡΙΑΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ
ΗΜΕΡΙΔΑ: «ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΓΟΚ-ΤΡΟΠΟΣ
ΕΚΔΟΣΗΣ ΑΔΕΙΩΝ-ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ»

Ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ απευθύνεται στην Ελληνική κοινωνία, με στόχο το ξεκαθάρισμα των ρόλων των τεχνικών στον σύγχρονο σχεδιασμό. Επιδιώκει τη διεύρυνση του ρόλου των αρχιτεκτόνων και της αρχιτεκτονικής σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα. Προωθεί τη διατύπωση πολιτικής για τη σύγχρονη Αρχιτεκτονική, μαζί με την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και του ιστορικού πλούτου της χώρας.

Ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, σε συνεργασία με το ΤΕΕ, διοργάνωσαν την Παρασκευή 12 Μαρτίου 2010, Ημερίδα διαλόγου και προβληματισμού γύρω από τα ζητήματα της οικοδομής. Ήταν η 1η προσυεδριακή εκδήλωση του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου με θέμα «Επάγγελμα Αρχιτέκτων», που πραγματοποιήθηκε με επιτυχία στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων, στην αίθουσα «Αντώνης Τρίτσης».

Στην Ημερίδα παρουσιάστηκαν επιστημονικές προτάσεις για έναν νέο Αρχιτεκτονικό Οικοδομικό Κανονισμό, σκέψεις και προβληματισμοί για τον Κτηριοδομικό Κανονισμό, καθώς και προτάσεις για την έκδοση οικοδομικών αδειών και τον έλεγχο των κατασκευών. Οι εισηγήσεις παρουσιάστηκαν από μέλη της Μόνιμης Επιτροπής του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ αλλά και από διακεκριμένους επιστήμονες, εκπροσώπους του τεχνικού και του νομικού κόσμου.

Στην εισαγωγική του ομιλία ο πρόεδρος του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ *Ευάγγελος Λυρούδης* περιέγραψε τα βασικά ερωτήματα που τροφοδότησαν την Ημερίδα και ευχαρίστησε τους συνελεστές και την οργανωτική επιτροπή (*Γιώργος Νικολάου*, Αντιπρόεδρος, *Μυρτώ Δεσποτίδη*, Ειδ. Γραμματέας και *Βασ. Χατζηκίδης*, μέλος Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ). Επεσήμανε τον σύγχρονο διεθνή αναπτυξιακό προσανατολισμό, γνωστό σαν PPP (People - Planet - Profit) και έθεσε το ερώτημα του ρόλου των αρχιτεκτόνων στο σύγχρονο τρίπτυχο της ανάπτυξης, που εντοπίζεται στον άνθρωπο, τον πλανήτη και το κέρδος.

Ειδικότερα, ο προσανατολισμός αυτός, στο πλαίσιο της δεινής οικονομικής κατάστασης που έχει περιέλθει ο κλάδος, δεν επιτρέπει υπεκφυγές. Η ελληνική κοινωνία σταθερά προσανατολισμένη μέχρι σήμερα στην «οικοδομή», χωρίς ιδιαίτερη έμφαση στην αρχιτεκτονική και

τον σχεδιασμό, πρέπει να διαχειρισθεί την αντίθεση προς την κακή και ασύδοτη ανοικοδόμηση, ενώ οι εναλλακτικές πολιτικές επιβίωσης και απασχόλησης των τεχνικών ουδέποτε αντιμετωπίστηκαν σοβαρά. Οι εναλλακτικές αναπτυξιακές πολιτικές της παροχής υπηρεσιών, του τουρισμού και της τεχνολογίας έχουν παραμείνει σε επίπεδο διακηρύξεων. Κατά συνέπεια ο ρόλος της αρχιτεκτονικής και του ποιοτικού σχεδιασμού, είτε ως ανοικοδόμηση είτε ως προσαρμογή και εκσυγχρονισμός υφιστάμενων κτηρίων, θα παίξει πρωτεύοντα ρόλο στην έξοδο από την οικονομική κρίση.

Η συνολική πρόταση του ΤΕΕ παρουσιάστηκε από τον Πρόεδρο *Γιάννη Αλαβάνο*, η οποία είναι ευθυγραμμισμένη προς την απλοποίηση των διαδικασιών, τον αποτελεσματικό έλεγχο των κατασκευών και την αποφασιστική αντιμετώπιση της αυθαίρετης δόμησης.

Η Γ.Γ. του ΥΠΕΚΑ κα *Μαρία Καλτσά*, αρχιτέκτων, ενθαρρύνει με σταθερότητα τις προσπάθειες του ΣΑΔΑΣ που, σαν επιστημονικός φορέας, υποχρεούται να διερμηνεύει τη γενική κατεύθυνση για πρωτοπόρες επιλογές και λύσεις, τέτοιες όπως την έννοια του «δεατού στερεού» και του σταθερού όγκου.

Η ιδέα της ελεύθερης αρχιτεκτονικής σύνθεσης εντός περιορισμένου όγκου αποτελεί παλιό όραμα και απαίτηση των Ελλήνων αρχιτεκτόνων, που βλέπουν τους συναδέλφους τους στο εξωτερικό να ασκούν το επάγγελμά τους υπό καθεστώς ενθάρρυνσης και ελευθερίας καλλιτεχνικής έκφρασης. Στην Ελλάδα, το σύνολο των κανόνων που περιγράφουν την οικοδομή έχει οδηγήσει σε σχεδιαστικό αδιέξοδο. Οι λύσεις που υπαγορεύονται από το πλήθος των κανόνων είναι σχεδόν μονοσήμαντες, πράγμα που αναβαίνει σε κάθε έννοια φιλοσοφικής προσέγγισης της αρχιτεκτονικής ως τέχνης.

Δεν στραγγαλίζεται όμως μόνο η ελεύθερη καλλιτεχνική έκφραση. Τα στοιχεία της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής δεν ενσωματώνονται στην ισχύουσα νομοθεσία με δόκιμους σχεδιαστικά και επιχειρηματικά τρόπους.

«Χρειαζόμαστε (*Αθανάσιος Ζούλιας*, εισηγητής Μ.Ε. ΣΑΔΑΣ), 25 χρόνια μετά τον ΓΟΚ του '85, ένα νέο κείμενο εμπνευσμένο από τις νέες αναλήψεις και ανάγκες των κτηρίων, που θα ενσωματώνει και τις ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις του 21ου αιώνα. Χρειαζόμαστε έναν νέο Αρχιτεκτονικό Οικοδομικό Κανονισμό».

Προτείνουμε την οριστική αλλαγή της σημερινής φιλοσοφίας που είναι επικεντρωμένη στον Σ.Δ. σαν κυρίαρχο μέγεθος, ώστε:

- Θεμελιώδες στοιχείο να είναι πλέον το ιδεατό στερεό,
- Θεμελιώδες στοιχείο να είναι ο ελεύθερος και σταθερός σε μέγεθος δομημένος όγκος (ΣΔΟ) εντός του ιδεατού στερεού,
- Δευτερεύον στοιχείο πλέον να είναι η Συνολική Επιφάνεια Δομημένου Όγκου (ΣΕΔΟ), που θα χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό του κατοικήσιμου χώρου, όταν και όπου χρειάζεται».

«Η ενσωμάτωση της διατήρησης και της διαχείρισης των πολιτιστικών αγαθών στον Αειφόρο αναπτυξιακό σχεδιασμό με σκοπό την παραγωγή οικονομικής και κοινωνικής υπεραξίας, πρέπει να συνδυαστεί με την απαλλαγή από την αισθητική αντίληψη του νεοπαράδοσιακού υποκατάστατου που έχει επικρατήσει στον ελλαδικό χώρο τις τελευταίες δεκαετίες, σαν αποτέλεσμα του μιμνησμού και του θεσμικού πλαισίου που τον κατοχυρώνει» (*Γιάννης Ζερβός*, αρχιτέκτων).

Για τον νέο τρόπο έκδοσης οικοδομικών αδειών (*Γιώργος Μαδεμοχωρίτης*, εισηγητής Μ.Ε. ΣΑΔΑΣ) απαιτούνται:

- α) Ο περιορισμός των στοιχείων του έργου που ελέγχουν οι υπηρεσίες, μόνον σε αυτά που έχουν σχέση με το περιβάλλον και επηρεάζουν το κοινωνικό σύνολο και β) υλοποίηση στοιχείων του έργου που αφορούν την εσωτερική λειτουργία, με ευθύνη του μηχανικού και θεώρηση πραγματοποιημένων σχεδίων.

Μοναδικός τρόπος για τη μείωση της γραφειοκρατίας και της διαφθοράς (*Γιώργος Ανδρεαδάκης*, εισηγητής Μ.Ε. ΣΑΔΑΣ) είναι να ελαχιστοποιηθεί η σχέση μεταξύ ιδιώτη μηχανικού και πολεοδομικής υπηρεσίας. Γι' αυτό, η έκδοση των οικοδομικών αδειών να γίνεται με ευθύνη ομάδας μηχανικών όλων των ειδικοτήτων και ο έλεγχος σε όλα τα στάδια κατασκευής μέχρι και αποπεράτωσης του έργου από ορκωτούς μηχανικούς.

«Οι αρχιτέκτονες (*Τζάρας Μιχάλης*, αρχιτέκτων) δεν λέμε ότι στους ελέγχους. Θέλουμε τον έλεγχο, οποτεδήποτε γίνει αυτός, αρκεί να είναι αδιάβλητος, αξιόπιστος και με ισονομία. Θέλουμε τον ρόλο του επιβλέποντα αναβαθμισμένο ώστε να μην καταφεύγει αμυνόμενος στην παραίτηση από την επίβλεψη. Θέλουμε διακριτούς ρόλους στη φάση της κατασκευής, για τον επιβλέποντα τον κατασκευαστή και τον απλό εργαζόμενο σ' αυτήν».

«Όποιος ΓΟΚ και αν προκύψει, τόνισε ο *Μάρκος Φραγκουδάκης*, αρχιτέκτων, να είναι ολιγοσέλιδος και σαφής. Να λειτουργήσει ως καθοδήγηση και όχι περιοριστικά, που με τη στήριξη ενός Κτηριοδομικού Κανονισμού θα απελευθερώσει τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό από τα σημερινά αδιέξοδα».

«Θεωρείται ώριμη η στιγμή (*Κων/νος Καρατσώλης*, δικηγόρος) να συζητηθεί η ανάγκη α) εφαρμογής ορθών νόμων και όχι αναριθμητών εγκυκλίων σε μια Κοινωνία και ένα Κράτος Δικαίου που σέβεται τον πολίτη, β) ανακατάστασης κάποιων διατάξεων με σύγχρονα νομικά εργαλεία που θα απαντούν στις σημερινές προκλήσεις, γ) εισαγωγής της Αρχιτεκτονικής και της Αισθητικής στις πόλεις μας, στα κτήρια, στην πολεοδομική κουλτούρα μας.

Ειδικότερα, πρέπει να εξασφαλιστεί δια των κανόνων ότι δίδεται στον Αρχιτέκτονα η ελευθερία να σχεδιάσει και να υλοποιήσει σύννομα ένα κτήριο εκφράζοντας στον χώρο το δικό του αξιακό σύστημα που ακολουθεί την επιστήμη του και το γνωστικό του αντικείμενο. Οι κανόνες που θα του επιτρέπουν την άσκηση του θεμελιώδους δικαιώματός θα πρέπει να απαντούν στην αισθητική και

την πορεία μιας σύγχρονης εποχής για την αρχιτεκτονική». Επίσης, ενδιαφέρουσες εισηγήσεις παρουσίασαν η Ελευθερία Ξυνομηλάκη, ο Σωκράτης Αλεξιάδης, ο Κώστας Σπηλιόπουλος (αρχιτέκτονες) και ο Κώστας Βαρελίδης (πολιτικός μηχανικός).

11ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
«ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ - ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ»
ΠΡΟΣΥΝΕΔΡΙΑΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ

Προς:

1. Την Πρόεδρο Συλλόγου Ελλήνων Μηχανικών Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΕΜΠΧΠΑ), κα *Σοφία Καζάκη*
2. Την Πρόεδρο Συλλόγου Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών (ΣΕΠΟΧ), κα *Βιβή Μπάτσου*
3. Τον Πρόεδρο Συλλόγου Πολιτικών Μηχανικών Ελλάδος κα *Νικόλαο Ζυγούρη*
4. Τον Πρόεδρο Πανελληνίου Συλλόγου Διπλωματούχων Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών κα *Στέφανο Ξεκαλάκη*
5. Τον Πρόεδρο Πανελληνίου Συλλόγου Διπλωματούχων Μηχανολόγων Ηλεκτρολόγων, κα *Διαμαντίδη Στυλιανό*
6. Τον Πρόεδρο Πανελληνίου Συλλόγου Χημικών Μηχανικών, κα *Κων/νο Βαφειάδη*

Θέμα: **Πρόσκληση στη Συνάντηση Εργασίας: «Συnergία Αρχιτεκτόνων και Μηχανικών στη διαχείριση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων»**

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Σε συνέχεια του με Α.Π. 40654/17-06-10 εγγράφου μας, με το οποίο σας καλούμε να συμμετάσχετε σε Συνάντηση Εργασίας για τη «Συnergία Αρχιτεκτόνων και Μηχανικών στη διαχείριση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων», σας ενημερώνουμε ότι η Συνάντηση Εργασίας θα πραγματοποιηθεί σε νέα ημερομηνία την Τρίτη 6 Ιουλίου 2010, από 11.00 έως 15.00, στο Αμφιθέατρο του πολυχώρου «Απόλλων» της Νομαρχίας Πειραιά (Ερμούπολης και Πηλίου 1, Καμίνια – Πειραιάς), λόγω των απεργιακών κινητοποιήσεων που εξήγγειλε η ΓΣΕΕ και η ΑΔΕΔΥ για την Τρίτη 29/06/10.

Προς:

1. Την Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, *κα Τίνα Μπιρμπίλη*
2. Τον Υφυπουργό, *κα Νίκο Σφρουνάκη*
Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων
Γ.Γ. Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής
3. Τη Γενική Γραμματέα Χωροταξίας και Αστικής Ανάπλασης ΥΠΕΚΑ, *κα Μαρία Κατσά*
4. Τον Γενικό Γραμματέα Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής ΥΠΕΚΑ, *κα Κωνσταντίνο Μαθιουδάκη*
5. Τον Γενικό Γραμματέα Περιβάλλοντος, Δασών και Φυσικών Πόρων ΥΠΕΚΑ, *κα Ανδρέα Ανδρέοπουλο*
6. Τον Δήμαρχο Αθηναίων, *κα Νικήτα Κακλαμάνη*
7. Τον Δήμαρχο Πειραιά, *κα Παναγιώτη Φασούλα*
8. Τον Νομάρχη Πειραιά, *κα Γιάννη Μίχα*
9. Τον Αντινομάρχη Πειραιά, *κα Παύλο Τριανταφύλλου*
10. Τον Βουλευτή Α' Πειραιά, *κα Δρίτσα Θεόδωρο*
11. Τον Πρόεδρο Επιτροπής Περιβάλλοντος Βουλής
κα Κώστα Καρτάλη
12. Τον Πρόεδρο ΤΕΕ, *κα Γιάννη Αλαβάνο*
13. Τη Διοικούσα Επιτροπή ΤΕΕ
14. Τον Πρόεδρο της Αντιπροσωπείας ΤΕΕ
κα Γιάννη Θεοδωράκη
15. Τα μέλη του Προεδρείου της Αντιπροσωπείας ΤΕΕ

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Αξιότιμε κύριες και κύριοι,

Ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων διοργανώνει Συνάντηση Εργασίας για τη «Συνεργία Αρχιτεκτόνων και Μηχανικών στη διαχείριση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων» και καλεί τους Προέδρους των κλαδικών Συλλόγων Διπλωματούχων Μηχανικών, που ασχολούνται με την οικοδομή και τις υποδομές, να συμμετάσχουν με εισήγηση τους με θέμα:

Ο ρόλος της κάθε ειδικότητας στη διαχείριση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που προκαλούνται από την άσκηση του επαγγέλματος.

Η Συνάντηση Εργασίας θα πραγματοποιηθεί την Τρίτη 6 Ιουλίου 2010, από 11.00 έως 15.00, στο Αμφιθέατρο του πολυχώρου «Απόλλων» της Νομαρχίας Πειραιά (Ερμούπολεως και Πηλίου 1, Καμίνια – Πειραιάς).

Μετά τις εισηγήσεις των Προέδρων των κλαδικών Συλλόγων θα ακολουθήσει ανοικτή συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων με αντικείμενο τα θεσμικά προβλήματα που απασχολούν τον κάθε κλάδο.

Προτείνεται η συμμετοχή όλων των Διοικητικών Συμβουλίων των κλαδικών Συλλόγων, ούτως ώστε στην ανοικτή συζήτηση να συμμετέχουν κατά προτεραιότητα τα μέλη των Δ.Σ. των κλαδικών Συλλόγων.

Στην ίδια συνάντηση θα ανακοινωθεί και θα παρουσιαστεί το εικαστικό και διαφημιστικό μέρος για το 11ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο.

Σας παρακαλούμε θερμά να στηρίξετε με την παρουσία σας, την πρωτοβουλία μας αυτή.

Προς:

1. Τον Υπουργό Πολιτισμού και Τουρισμού
κα Παύλο Γεραυλιάνο
2. Τη Γενική Γραμματέα Πολιτισμού
κα Λίνα Μενδώνη

Θέμα: **«Σαπωνοποιία Πατούνη» στην Κέρκυρα**

Ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων υποστηρίζει την με Α.Π. 17/10 απόφαση του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Κέρκυρας, προκειμένου να διατηρηθεί και ν' αναδειχθεί η «Σαπωνοποιία Πατούνη» στην Κέρκυρα.

Αποτελεί μοναδικό δείγμα προβιομηχανικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς που λειτουργεί μέχρι σήμερα με τις ίδιες μεθόδους για πέντε γενεές, της ίδιας οικογένειας (πάνω από 100 χρόνια).

Σε κάθε περίπτωση τέτοια δείγματα αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αξίζουν μουσειακής διατήρησης.

Ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ δηλώνει την υποστήριξή του για τη διατήρηση της «Σαπωνοποιίας Πατούνη», στο σύνολό της, όπως έχει χαρακτηριστεί ως μνημείο από το ΥΠΠΟ, με τον μηχανολογικό εξοπλισμό της in situ, το χημείο, το γραφείο-αρχείο και εν γένει ότι συνιστά τη συνέχιση των παραδοσιακών μεθόδων λειτουργίας της.

Προς:

- Γιάννη Ζερβό
- Σωτήρη Θεοδοσόπουλο
- Γαρυφαλιά Κοσμάγλου
- Πώργο Μαδεμοχωρίτη
- Κώστα Μπαρδάκη
- Παντελή Νικολακόπουλο

Αγαπητοί συνάδελφοι

Σας κοινοποιούμε την από 28/04/10 Απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου του ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνιας Ένωσης Αρχιτεκτόνων, για τη σύσταση Ειδικής Προσωρινής Επιτροπής Αρχιτεκτονικών Διαγωνισμών.

Για την ημερομηνία της πρώτης συνεδρίασης θα ενημερωθείτε εγγράφως.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για συμμετοχή στις επιτροπές κρίσης αρχιτεκτονικών διαγωνισμών

Το Διοικητικό Συμβούλιο του ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνιας Ένωσης Αρχιτεκτόνων προκειμένου να καταρτίσει ανανεωμένο κατάλογο κριτών για τους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς, προσκαλεί τους συναδέλφους που επιθυμούν να αποστείλουν συμπληρωμένο το παρακάτω δελτίο στα γραφεία του Συλλόγου έως τις 30/09/2010.

Προϋπόθεση για τη συμμετοχή στον κατάλογο των κριτών είναι:

- η συμπλήρωση δέκα πέντε (15) χρόνων από την κτήση του πτυχίου και μία (1) τουλάχιστον διάκριση σε πανελλήνιο αρχιτεκτονικό διαγωνισμό
- η υποβολή σύντομου βιογραφικού και καταλόγου των σημαντικότερων έργων.

Καλούνται οι Σύλλογοι και τα Τμήματα του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ να συμβάλλουν στη διαδικασία κατάρτισης του καταλόγου αυτού και να δημοσιοποιήσουν την ανακοίνωση, ώστε ο κατάλογος να είναι αντιπροσωπευτικός και πλήρης.

Προς:

- Παναγιώτη Δεσποτόπουλο
- Μιχάλη Δωρή
- Γιάννη Ζερβό
- Πώργο Πλατσάκη
- Νίκο Σιαπκίδη

Αγαπητοί συνάδελφοι

Σας κοινοποιούμε την από 28/04/10 Απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου του ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνιας Ένωσης Αρχιτεκτόνων, για τη σύσταση Επιτροπής Διαιτησίας με αντικείμενο την καταγγελία μελών της ομάδας μελέτης διαμόρφωσης πλατείας Μοναστηρακίου και παρακαλούμε για τις δικές σας ενέργειες.

Προς το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής
Γραφείο Υπουργού *κας Τ. Μπιρμπίλη*

Θέμα: **Ορισμός εκπροσώπων στο Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης**

Το Διοικητικό Συμβούλιο του ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνιας Ένωσης Αρχιτεκτόνων, ορίζει ως εκπροσώπους στο Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΣΧΣΑΑ) τους συναδέλφους:

Α. Δρ Λυρούδης Ευάγγελος, Πρόεδρος ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ
Β. Κοσμάγλου Γαρυφαλιά, Ταμίας ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ (αναπληρωματικό μέλος)

Κοιν.: Δ/ση Χωροταξίας ΥΠΕΚΑ

Προς τα μέλη της **ΠΡΟΣΩΡΙΝΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ**

Αγαπητοί συνάδελφοι

Σας κοινοποιούμε την από 28/04/10 Απόφαση του

Διοικητικού Συμβουλίου του ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνιας Ένωσης Αρχιτεκτόνων, με βάση την οποία προωθούνται στην «ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ» τα παρακάτω θέματα που αφορούν την Αττική:

- Φαληρικό Δέλτα
- Ελληνικό
- Παραλιακό μέτωπο
- Παναθηναϊκός – Διπλή Ανάπλαση – Υπογειοποίηση

Λ. Αλεξάνδρας – Διατηρητέα Λ. Αλεξάνδρας και παρακαλούμε για τις δικές σας ενέργειες.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Επαγγελματικά δικαιώματα αποφοίτων ΤΕΙ

Ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ εκφράζει την πλήρη αντίθεσή του στο περιεχόμενο των διατάξεων των σχεδίων Π.Δ. για την επέκταση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων ΤΕΙ, τα οποία προωθεί το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων και δηλώνει ότι αρνείται να υποβάλει απόψεις στην προγραμματισμένη κοινή συνεδρίαση των ΣΑΠΕ (Συμβούλιο Ανώτατης Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης) και ΣΑΤΕ (Συμβούλιο Ανώτατης Τεχνολογικής Εκπαίδευσης) που έχει προγραμματισθεί στις 19 και 20 Ιουλίου 2010.

Τα παραπάνω σχέδια Π.Δ. έρχονται βεβαιωμένα μέσα στο καλοκαίρι χωρίς να έχει προηγηθεί κανένας χρόνος διαβούλευσης και να έχουν υποβληθεί προτάσεις και παρατηρήσεις από τους εκπροσώπους Πολυτεχνείων, Πανεπιστημίων και Επιστημονικών Συλλόγων.

Τα ΑΕΙ και ΤΕΙ έχουν σαφείς και διακριτούς ρόλους τόσο στο περιεχόμενο των σπουδών όσο και τα επαγγελματικά δικαιώματα. Με τα προτεινόμενα από το Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων σχέδια Π.Δ. παραβιάζονται: α) η Κοινοτική Οδηγία 85/384, η οποία καθόρισε τους όρους και τις προϋποθέσεις για την άσκηση της Αρχιτεκτονικής, β) το Π.Δ. 107/93, βάσει του οποίου ενσωματώνεται η παραπάνω Κοινοτική Οδηγία στο Εθνικό Δίκαιο, γ) η Οδηγία 2005/36 της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία θέτει τα κριτήρια για την εκπαίδευση των Αρχιτεκτόνων και δ) η απόφαση 678/05 του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία έδινε επαγγελματικά δικαιώματα σε πτυχιούχους ΤΕΙ.

Με τα προτεινόμενα σχέδια Π.Δ. συντελείται πλήρως η απαξίωση των Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Ισοπεδώνεται το γνωστικό αντικείμενο και τα επαγγελματικά προσόντα και οδηγείται σε εξομείωση η επαγγελματική κατάσταση των αποφοίτων ΤΕΙ με τους Διπλωματούχους των ΑΕΙ.

Καλούμε την ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων να αποσύρει άμεσα τα σχέδια των Π.Δ. για την επέκταση επαγγελματικών δικαιωμά-

των αποφοίτων ΤΕΙ και να ξεκινήσει από τον Σεπτέμβριο ένας ουσιαστικός διάλογος με Πολυτεχνεία – Πανεπιστήμια και Επιστημονικούς Συλλόγους, ούτως ώστε τα όποια σχέδια Π.Δ. προκύψουν, να έχουν υποστεί άρτια επεξεργασία ώστε να μην απαξιώνεται ο ρόλος, η προσφορά, οι σπουδές και το επαγγελματικό αντικείμενο του Αρχιτέκτονα Μηχανικού.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

«Ερευνητικά» Προγράμματα Αθέμιτος Ανταγωνισμός

Το τελευταίο διάστημα έχουν αυξηθεί οι καταγγελίες ότι μελέτες, που πρέπει να αναστέλλονται με τον Ν.3316/05 σε μελετητές μέλη μας, αποτελούν αντικείμενο ερευνητικών προγραμμάτων. Έτσι παρακάμπτονται οι νόμιμες προκηρύξεις για την εκπόνηση μελετών Δημοσίου ενδιαφέροντος.

Η δημόσια ανακοίνωση και παρουσίαση των ερευνητικών προγραμμάτων, δημιουργεί πρόσθετο κλίμα δυσφορίας και αγανάκτησης, ειδικά σε εποχές έντονης οικονομικής κρίσης. Ειδικότερα τώρα που η Κυβέρνηση διακηρύσσει ως πρωταρχικό μέλημα τη διαφάνεια και τη δημοσιονομική πειθαρχία.

Το καθεστώς των ερευνητικών προγραμμάτων, όταν πρόκειται περί μελετών και όχι για «έρευνα», πέραν του ότι πάσχει – στερείται νομιμότητας, δεν είναι ηθικά ορθά. Οι αμοιβές δεν υπολογίζονται με κανένα γνωστό κανόνα και τρόπο και κινούνται οριακά εκτός φορολογικής νομιμότητας με τον τρόπο που κατανέμονται μεταξύ των μελών της κάθε ερευνητικής ομάδας. Επιπλέον τα αποτελέσματα διαφεύγουν της δημόσιας διαβούλευσης, στοιχείο απαραίτητο του σχεδιασμού (π.χ. πολεοδομικές μελέτες).

Ζητούμε την άμεση παρέμβαση της αρμόδιας πολιτικής

ηγεσίας για τον τερματισμό κάθε παράτυπης διαδικασίας αθέμιτου ανταγωνισμού, που εκτός των άλλων δεν παράγει αξιόπιστο και ολοκληρωμένο μελετητικό έργο και δεν εξυπηρετεί το αυτονόητο, το αναγκαίο, το νόμιμο και τη διαφάνεια στις σχέσεις πολίτη – πολιτείας.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Θέμα: Πρόσκληση συμμετοχής για το Βραβείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Σύγχρονη Αρχιτεκτονική - Βραβείο Mies van der Rohe 2011

Το βραβείο απονέμεται ανά διετία, από το 1988, σε υλοποιημένο αρχιτεκτονικό έργο ενός Ευρωπαίου αρχιτέκτονα ή μιας ομάδας.

Η διαδικασία διοργανώνεται από το Ίδρυμα Mies van der Rohe στη Βαρκελώνη και υποστηρίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Κάθε κράτος επιλέγει 5 έργα μέσω του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων.

Σε ένα από τα διακεκριμένα αυτά έργα απονέμεται το Βραβείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Σύγχρονη Αρχιτεκτονική και σε έναν πρωτοεμφανιζόμενο αρχιτέκτονα ή ομάδα απονέμεται Ειδική Μνεία. Επίσης, δημοσιεύονται και εκτίθενται επιλεγμένα έργα από τις συμμετοχές.

Η ημερομηνία ολοκλήρωσης των προτεινόμενων έργων πρέπει να είναι από 1 Ιανουαρίου 2009 έως 31 Δεκεμβρίου 2010.

Όσοι συνάδελφοι επιθυμούν να συμμετάσχουν, καλούνται να υποβάλουν τα έργα τους (ντισσιέ με φωτογραφίες και σχέδια) στον ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων (Βρυσακίου 15, Μοναστηράκι, 10555 Αθήνα, τηλ. 210-3215146, φαξ: 210-3215147, e-mail: sadas-pea@tee.gr, info@sadas-pea.gr) το αργότερο μέχρι τη Δευτέρα 20 Σεπτεμβρίου 2010 και ώρα 14:00.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ για εισπράκτορα συνδρομών

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Σας ενημερώνουμε ότι, από 01/12/2009 έως και 30/11/2010, ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων έχει εξουσιοδοτήσει τον κ. Παναγιώτη Σπανούδη του Νικολάου, να εισπράττει ο ίδιος ή εξουσιοδοτημένοι απ' αυτόν συνεργάτες του, τις συνδρομές των μελών του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, όπως αυτές προκύπτουν από το Μητρώο Μελών του.

Παρακαλείστε θερμά να τον διευκολύνετε στο έργο του.

Η παρουσίαση που ακολουθεί, περιλαμβάνει περιλήψεις εισηγήσεων της ημερίδας: «ΓΟΚ – Κτηριοδομικός κανονισμός – Τρόπος έκδοσης οικοδομικών αδειών – Έλεγχος κατασκευών», που διοργάνωσε ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, στο πλαίσιο της πρώτης προσυνεδριακής εκδήλωσης του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου, που πραγματοποιήθηκε στις 12 Μαρτίου 2010 στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων

Διευκρινίσεις γύρω από την «ενσωματωμένη διατήρηση»,¹ της ακίνητης πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης²

Γιάννης Κλ. Ζερβός, αρχιτέκτων

Η ενσωμάτωση της διατήρησης και της διαχείρισης των πολιτιστικών αγαθών στον Αειφόρο αναπτυξιακό σχεδιασμό με σκοπό την παραγωγή οικονομικής και κοινωνικής υπεραξίας, πρέπει να συνδυαστεί με την απαλλαγή από την αισθητική αντίληψη του «νεο-παραδοσιακού υποκατάστατου»³ που έχει επικρατήσει στον ελληνικό χώρο τις τελευταίες δεκαετίες, σαν αποτέλεσμα του μιμητισμού και του θεσμικού πλαισίου που τον κατοχυρώνει.

Οι Συμβάσεις της Γρανάδας,⁴ της Μάλτας⁵ και τα επιστημονικά κείμενα που τις στηρίζουν, αναφέρονται στις αρχές και τις διαδικασίες διατήρησης της «αυθεντικής κατάστασης»⁶ και «την ενσωμάτωση της στη σύγχρονη κοινωνική ζωή και τα αναπτυξιακά σχήματα μέσω του χωροταξικού, του πολεοδομικού και του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού».⁷

Οι παραπάνω Συμβάσεις εκφράζουν την ευρωπαϊκή πολιτική για τη διατήρηση και τη διαχείριση της Ακίνητης Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, δηλαδή της Αρχιτεκτονικής και της Αρχαιολογικής.⁸

Η κληρονομιά αυτή που δημιουργήθηκε σε άλλες εποχές, «...πρέπει να περάσει στις μελλοντικές γενιές στην αυθεντική της κατάσταση...»⁹, διότι «...κάθε γενιά δίνει διαφορετική ερμηνεία στο παρελθόν και αντλεί καινούργια έμπνευση από αυτό».¹⁰

Για τα έργα του Μοντέρνου Κινήματος και πέραν αυτών, για τα έργα που ανήκουν «στην εποχή της τεχνικής αναπαραγωγής των»,¹¹ η έννοια της αυθεντικότητας δεν αφορά τόσο το «ιερό λείψανο»¹² της πρωτότυπης κατασκευής τους, όσο τα πρωτότυπα σχέδια του αρχιτέκτονα βάσει των οποίων υλοποιείται η κατασκευή. Τα σχέδια του αρχιτέκτονα, αντιστοιχούν στο αρνητικό της φωτογραφίας ή στη μουσική παρτιτούρα. Η όποια υλοποίησή τους αποτελεί μία από τις πιθανές ερμηνείες.

Στην κληρονομιά προστίθενται συνεχώς «...τα καινούργια κτήρια του σήμερα που θα είναι η κληρονομιά του αύριο... γι' αυτό, πρέπει να εξασφαλιστεί με κάθε προσπάθεια, η σύγχρονη Αρχιτεκτονική να είναι υψηλής ποιότητας».¹³

Στην περίπτωση που η Σύγχρονη Αρχιτεκτονική Δημιουργία υλοποιείται σε ένα χαρακτηρισμένο ιστορικό περιβάλλον, «...οι φορείς που είναι υπεύθυνοι για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, πρέπει να εξασφαλίζουν ότι οι καινούργιες κατασκευές σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε και να ενσωματώνουν τις αισθητικές αντιλήψεις του σήμερα και να εναρμονίζονται με τα παλιά κτήρια».¹⁴

Reichstag. Αρχιτέκτων Norman Foster

«...Η εισαγωγή στοιχείων σύγχρονου χαρακτήρα, με τη φροντίδα να μην βλάψουν την αρμονία του συνόλου, μπορεί να συμβάλει στον εμπλουτισμό του».¹⁵

Η Εθνική Νομοθεσία, από το Σύνταγμα, τη χωροταξία, την πολεοδομία, τον ΓΟΚ, τον Νόμο για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς, μέχρι τα Προεδρικά Διατάγματα για τους παραδοσιακούς οικισμούς, πρέπει να συντονισθεί στο πνεύμα και στο γράμμα των Ευρωπαϊκών Συμβάσεων για την Ακίνητη Πολιτιστική και Φυσική Κληρονομιά.

«...Η επιφανειακή μιμητική δεν αναπαράγει τίποτε, ενώ η κριτική μέσω της αρχιτεκτονικής πρακτικής προβάλλει την παρουσία των μετασχηματισμών που έχουν συμβεί στην παράδοση αλλά και τις ποιότητες της βαθιάς δομής που είναι αναγκαίο να διατηρηθούν»...¹⁶

Σημειώσεις

1. Integrated Conservation – Conservation Intégrée – Conservazione Integrata.
2. Sustainable Development – Développement Durable – Sviluppo Sostenibile.
3. *Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτηρίων και συνόλων*, Βόλος 1981, πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου, σ. 12.
4. *Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe*, Granada 3/10/1985. Ν. 2039/92 «Περί Κύρωσης της Σύμβασης για την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης» (ΦΕΚ 61/Α/13-4-92).
5. *European Convention on the Protection of the Archeological Heritage (Revised)*, Valletta, Malta, 1992. Ν. 3378/05 (ΦΕΚ 203/Α/19.8.2005). «Κύρωσης της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (αναθεωρημένη)».
6. *European Charter of the Architectural Heritage*, Council of Europe, October 1975, παρ. 2.
7. Ο.π.
8. *Orientation pour le développement de législations et de systems de gestion du patrimoine culturel*, Edition du Conseil de l'Europe 2000.
9. *European Charter of the Architectural Heritage*, Council of Europe, October 1975, παρ. 2.
10. Ο.π., παρ. 3.
11. Walter Benjamin, *L' opera d'arte nell'epoca della sua riproducibilità tecnica*, Torino 1966, σ. 22.
12. Ανδρέας Γιακουμακάτος, *Η Αρχιτεκτονική και η Κριτική*, εκδ. Νεφέλη-2009, σελ.316.
13. *The Declaration of Amsterdam*, Congress on the European Architectural heritage, 21-25 October 1975.
14. *Resolution (76) 28*, Council of Europe – Committee of Ministers.
15. ICOMOS, *Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas* (Washington Charter 1987).
16. *Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτηρίων και συνόλων*, Βόλος 1981, πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου, σ. 54

Προς έναν νέο απλό αρχιτεκτονικό οικοδομικό κανονισμό

Αθανάσιος Ζούλιας, αρχιτέκτων-πολεοδόμος

Σήμερα ο ΓΟΚ του 1985 σε συνδυασμό με τη συνοδευτική πολεοδομική νομοθεσία του, έχει πλέον μετατραπεί σ' ένα σύνολο διατάξεων που προσπαθούν να περιγράψουν κατά γράμμα, με ακρίβεια και αυστηρότητα, την κάθε πιθανή κατασκευή που μπορεί κάποιος να διανοηθεί στο εσωτερικό του κτηρίου, αγνοώντας, τόσο τις αρχικές του εξαγγελίες για ελευθερία στην ογκοπλαστική ανάπτυξη του κτηρίου, όσο και το *Πνεύμα του Οικοδομικού Νόμου* που πρέπει να είναι η ενσωμάτωση των κτηρίων στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και η ασφαλής διαβίωση σε αυτά. Επιπλέον οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις του αιώνα μας, όπως τα βιοκλιματικά κτήρια, τα πράσινα δώματα, τα έξυπνα κτήρια, η αναγκαιότητα παραγωγής ανανεώσιμης ενέργειας σε κάθε κτήριο, καθιστούν αναγκαίες σημαντικές αλλαγές στην νομοθεσία. Είμαστε πλέον στην εποχή των έξυπνων κτηρίων και της ενσωμάτωσης της τεχνητής νοημοσύνης στη λειτουργία τους. (βλ. διάλεξη Ε. Λυρούδια στο συντονιστικό Λουτρακίου). Υπάρχουν πλέον οι δυνατότητες της υπολογιστικής τεχνικής για την παρακολούθηση των συνθηκών των κατοίκων και των κλιματολογικών συνθηκών και της προσαρμογής των συνθηκών φωτισμού, ηλιασμού και ενεργειακής κατανάλωσης στα επίπεδα της άνεσης που απαιτούνται για την καλύτερη διαβίωση του ανθρώπου.

Για όλες αυτές τις εξελίξεις, καθώς και για τα θέματα ενεργειακής βελτίωσης της απόδοσης των κτηρίων και ενσωμάτωσης των ΑΠΕ στα κτήρια, υπάρχουν ήδη ευρωπαϊκές αποφάσεις και Οδηγίες που θα πρέπει να ενσωματωθούν στη νομοθεσία μας τα αμέσως επόμενα χρόνια. Πιστεύουμε ότι κάθε απόπειρα συγκόλλησης διατάξεων για τα θέματα αυτά στο κείμενο του ΓΟΚ 1985, θα επιδεινώσει ακόμα περισσότερο, τον «φραγκοεταϊνικό» χαρακτήρα του. Με τον σημερινό ΓΟΚ και την ισχύουσα πολεοδομική νομοθεσία, ποιο από τα θεωρούμενα αριστουργήματα της παγκόσμιας αρχιτεκτονικής θα μπορούσε να πάρει άδεια και έγκριση από ΕΠΑΕ; Το μουσείο Guggenheim του Γκέρο στο Μπιλμπάο; Τα κτήρια κατοικίας του Αυστριακού Hunterwasser στη Βιέννη; Η «πίκλα» του Φόστερ στο Λονδίνο; Το μουσείο της Αφρικανικής Τέχνης στο Quai Branly και το Fondation d'Art Contemporaine στην Bd Raspail του Νουβέλ στο Παρίσι; Τα μουσεία του Άντο σε Πάρκα και δασικές περιοχές; Τα κτήρια του Μπότα και του Ρέντζο Πιάνο σε κορυφές λόφων;

Χρειαζόμαστε πλέον σήμερα 25 χρόνια μετά τον ΓΟΚ του '85, ένα νέο κείμενο εμπνευσμένο από τις νέες αντιλήψεις και ανάγκες των κτηρίων που θα ενσωματώνει και τις ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις του 21ου αιώνα. Χρειαζόμαστε έναν νέο Αρχιτεκτονικό Οικοδομικό Κανονισμό. Στον κανονισμό αυτό:

- θεμελιώδες στοιχείο είναι πλέον το ιδεατό στερεό,
- θεμελιώδες στοιχείο είναι ο ελεύθερος αλλά σταθερός σε μέγεθος δομημένος όγκος (ΣΔΟ) εντός του ιδεατού στερεού,
- δευτερεύον στοιχείο πλέον θα είναι η Συνολική Επιφάνεια Δομημένου Όγκου (ΣΕΔΟ), που θα χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό του κατοικήσιμου χώρου, όταν και όπου χρειάζεται. Προτείνουμε λοιπόν την οριστική αλλαγή της σημερινής φιλοσο-

φίας που είναι επικεντρωμένη στον ΣΔ σαν κυρίαρχο μέγεθος και την ανάδειξη του ιδεατού στερεού και κυρίως του Σταθερού Δομημένου Όγκου σαν το κυρίαρχο εργαλείο για την ογκοπλαστική διαμόρφωση του κάθε κτηρίου. Το επιτρεπόμενο ιδεατό στερεό, τον επιτρεπόμενο όγκο και τους δείκτες ανεκτής δόμησης θα τους καθορίζει βέβαια πρώτα από όλα, η πολεοδομική μελέτη κάθε περιοχής και το αντίστοιχο ΦΕΚ με τους όρους δόμησης. Προτείνουμε βασικά δύο τρόπους προσδιορισμού του ιδεατού στερεού, του Σταθερού Δομημένου Όγκου (ΣΔΟ)

1. Αυστρία καθορισμένος όγκος εντός ενός σφικτού ιδεατού στερεού
Στην περίπτωση αυτή ο καθορισμός της μορφής κάποιας γεγονιάς ή ακόμα και κάποιο οικιστικού συνόλου του ΟΤ μπορεί να γίνεται από την πολεοδομική μελέτη σφικτά και απόλυτα (π.χ. δώροφα με τουλάχιστον ένα υπόγειο που θα εξέχει μέχρι 1,50 μ., μέγιστο ύψος 8,5 μ. και κάλυψη 50% και ίσως κάποιες πλάγιες αποστάσεις. Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται *συνειδητά* μια ομοιόμορφη δόμηση σε σχεδόν προκαθορισμένα περιγράμματα.

2. Ελεύθερος σταθερός όγκος εντός ενός χαλαρού ιδεατού στερεού Ο χώρος της απόλυτης Αρχιτεκτονικής Δημιουργίας
Στην περίπτωση αυτή η πολεοδομική μελέτη καθορίζει επίσης συνειδητά ένα χαλαρό ιδεατό στερεό εντός του οποίου θα διαμορφώνεται ελεύθερα ο σταθερός δομημένος όγκος (ΣΔΟ) και θα προσδιορίζεται πιθανά η συνολική επιθυμητή κατοικήσιμη επιφάνεια που είναι αποδεκτή να δομηθεί, σε σχέση με την επιθυμητή πυκνότητα κατοίκησης. Μέσα σ' αυτό το χαλαρό ιδεατό στερεό, η μορφή του σταθερού δομημένου όγκου (ΣΔΟ) θα μπορεί να είναι το αποτέλεσμα μιας πολυπαραμετρικής επεξεργασίας σύμφωνα με μια σειρά «γενετικών και εξελικτικών αλγορίθμων» (βλ. διάλεξη Ε. Λυρούδια στο Συντονιστικό του Λουτρακίου). Θα ξεκινάμε λοιπόν από μια καθορισμένη επιφάνεια κάλυψης και 2-3 παραμέτρους, όπως ύψος ορόφου, Συνολική Επιφάνεια Δομημένου Όγκου, ογκοπλαστικές μορφολογικές και βιοκλιματικές παραμέτρους και θα ακολουθούν γενετικές διαδικασίες παραγωγής ομάδων αποδεκτών λύσεων από τις οποίες οι αρχιτέκτονες θα επιλέγουν και θα εφαρμόζουν τις καλύτερες. Η δοκιμασία τους στον χρόνο και τη χρήση θα καταλήγει σε μια συνεχή εξελικτική διαδικασία με επιλογές των ανθεκτικότερων λύσεων, απόρριψης άλλων και αναπαραγωγής νέων με συνδυασμό διαφόρων χαρακτηριστικών, που θα αποτυπώνουν τελικά την κοινωνική εξέλιξη. Είναι σαφές ότι στον τρόπο αυτό έχουμε την πεμπτούσια της Αρχιτεκτονικής, βρισκόμαστε στον χώρο της πραγματικής Αρχιτεκτονικής Δημιουργίας.

Αυτά είναι μερικά από τα βασικά στοιχεία του νέου ΓΟΚ που προτείνουμε σήμερα σε διαβούλευση. Είναι σαφές ότι θα χρειασθούμε τη συνεργασία και άλλων ειδικοτήτων, ενδεχομένως και μαθηματικών για την ολοκλήρωσή του. Στα πλαίσια των προσυνεδριακών μας διαδικασιών φιλοδοξούμε σαν Επιτροπή να αναπτύξουμε το κείμενο αυτό και να είμαστε σε θέση στο Συνεδριό μας να π-ζαρουσιάσουμε ένα ολοκληρωμένο νομοθέτημα που θα καλύπτει αναλυτικά όλες τις περιπτώσεις.

Από την οικοδομή των εγκυκλίων σε ένα ορθό πλαίσιο συνταγματικών αξιών

Κωνσταντίνος Καρατσώλης, δικηγόρος, συνεργάτης ΤΕΕ

1. Επίσημες τοποθετήσεις και γνωμοδοτήσεις πολλών θεσμικών παραγόντων (ΤΕΕ, Επιθ. Δημ. Διοίκησης, Συνήγορος του Πολίτη κ.ά) αναδεικνύουν ότι στον τομέα του αστικού περιβάλλοντος η διοίκηση πολλές φορές δρα αποσπασματικά και αναποτελεσματικά. Το ίδιο το ΣτΕ έχει τονίσει δια των αποφάσεών του ότι *πρέπει να επιχειρείται η περιστολή της, συνήθους για την ελληνική Διοίκηση, πρακτικής της ευκαιριακής και απρογραμματίστης πολεοδομησης. Ο σχεδιασμός της Διοίκησης αγνοεί τη συνταγματική απαίτηση για υψηλής ποιότητας οικιστικό περιβάλλον και περιορίζεται να επικυρώνει εκ των υστέρων παράτυπες πραγματικές καταστάσεις, εις βάρος της ποιότητας ζωής των κατοίκων.*

Τα προβλήματα δεν είναι τωρινά και δεν είναι εύκολο να λυθούν. Απαντούν στην κουλτούρα μας ως λαός γύρω από τα θέματα πολεοδομίας και χωροταξίας. Περαιτέρω, αποτελεί πλέον «δίδαγμα κοινής πείρας» ότι οι πολεοδομικές υπηρεσίες διαφθείρονται και ότι οι πολίτες αυθαιρετούν υπό την ισχύ εγκυκλίων...

Χαρακτηριστικό για την πολεοδομική κουλτούρα μας είναι το παράδειγμα του πρώτου Πολεοδομικού Σχεδίου της Αθήνας, του σχεδίου Κλεάνθη-Schaubert. Το σχέδιο αυτό προέβλεπε τη διάνοξη της οδού Σταδίου η οποία ξεκινούσε από τη σημερινή Ομόνοια, ακολουθούσε την σημερινή της χάραξη και κατέληγε (εξ ου και το όνομά της) στο Στάδιο των Αθηνών (Καλλιμάρμαρο).

Όμως με την αρχική της χάραξη περνούσε μέσα από την ιδιοκτησία του Γ. Φίνλεϊ ο οποίος δυσσαρεστήθηκε, και λόγω της επιρροής που είχε, πέτυχε να τροποποιηθεί το αρχικό σχέδιο και η οδός Σταδίου να μην φτάσει ποτέ μέχρι το Στάδιο.

Περαιτέρω εκείνο το σχέδιο κατακρεουργήθηκε.

Οι πλατείες λιγότεψαν, οι δρόμοι κόπηκαν, τα πεζοδρόμια έγιναν μικρότερα.

Η ίδια λογική μας ακολουθεί και σήμερα και μάλιστα σε επίπεδο νομοθέτησης.

2. Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός. Ν.1577/1985

Τους πρώτους «ολοκληρωμένους» κανόνες Οικοδομικού Κανονισμού τους συναντούμε στα χρόνια του Βυζαντίου κατά την εποχή του Θεοδοσίου. Αποτυπώνονται ξεκάθαρα στην εξάβιβλο του Αρμενόπουλου και στο βιβλίο δεύτερο αυτού υπό τον τίτλο «Καινοτομίες». Π.χ. Περί οικοδομής οίκων. Εδ.27. Περί υψωμάτων οίκων. Εδ.28. Οι βασικές αξίες που διαμόρφωσαν τις πρώτες νόρμες είχαν ως επίκεντρο τον άνθρωπο, την αξιοπρέπεια ως στάση ζωής και τον στόχο οι συνθήκες να βελτιώνονται με το να χαιρείται στην καθημερινότητά του το μεγαλείο του φυσικού περιβάλλοντος.

Θεωρείται σήμερα ώριμη η στιγμή να συζητηθεί η ανάγκη:

- Εφαρμογής ορθών νόμων και όχι αναριθμητών εγκυκλίων σε μια Κοινωνία και ένα Κράτος Δικαίου που σέβεται τον πολίτη.
- Αντικατάστασης κάποιων διατάξεων με σύγχρονα νομικά εργαλεία που θα απαντούν στις σημερινές προκλήσεις.
- Εισαγωγής της Αρχιτεκτονικής και της Αισθητικής στις πόλεις μας, στα κτήρια, στην πολεοδομική κουλτούρα μας.

3. Προστασία Οικιστικού Περιβάλλοντος και Αρχιτεκτονική Συνταγματικές κατευθύνσεις

Η Αρχιτεκτονική εκδηλώνεται με δύο ισοβαρείς όψεις, τη μορφοποιημένη τέχνη και τη φιλοσοφική αισθητική θεωρία. Αυτές οι δύο όψεις είναι αλληλένδετες και ολοκληρώνουν την αρχιτεκτονική ταυτότητα στη διαχρονική υπόστασή της. Προεκτάσεις αυτής της τέχνης είναι πρακτικές και κοινωνικές εφαρμογές που περιβάλλουν τη ζωή μας με πάμπολλα κτήρια αλλά και πολεοδομικά σύνολα δηλαδή το άμεσο και ευρύτερο κτισμένο περιβάλλον. (Ακαδημαϊκός Π. Μυλωνάς, Ακαδημία Αθηνών, 1997)

Εν όψει της επιταγής του άρθρου 24 παρ. 2 του Συντάγματος ο χωροταξικός σχεδιασμός και η οικιστική διαμόρφωση της χώρας πρέπει να αποβλέπουν στην ανάπτυξη και τη λειτουργικότητα των οικισμών και στη βελτίωση των όρων διαβίωσης. Το ΣτΕ έχει διαμορφώσει την έννοια του «πολεοδομικού κεκτημένου». Η ευρεία έννοια του περιβάλλοντος υιοθετείται τόσο από τις διατάξεις του άρθρου 24 του Συντάγματος οι οποίες δημιουργούν υποχρέωση του κράτους να λαμβάνει μέτρα για την προστασία τόσο του φυσικού (άρθ. 24 παρ. 1 και 117 παρ. 3 και 4) όσο και του πολιτιστικού περιβάλλοντος (άρθ. 24 παρ. 2-5). Ο εκτελεστικός Ν. 1650/1986, στο άρθρο 2 παρ. 1, ορίζει το περιβάλλον ως «το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων, που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες. Υπό την παραπάνω διατύπωση καθίσταται σαφές ότι το πεδίο της Αρχιτεκτονικής που διαμορφώνει τις αισθητικές αξίες κάθε εποχής εντάσσεται στην σφαίρα προστασίας της διάταξης του άρθρου 24 του Συντάγματος.

Η έννοια της αισθητικής των πόλεων και η σημερινή ανάγκη των πολιτών όχι μόνο να «διαβιώνουν» αλλά να ζουν σ' έναν κόσμο αξιών απευθύνουν μέσω του Συντάγματος τη ρύθμιση και τη λήψη των μέτρων που θα φέρουν την αρχιτεκτονική στο δομημένο περιβάλλον και θα δίνουν το δικαίωμα στον Αρχιτέκτονα δημιουργό να σχεδιάσει υπό την σκέπη και την προστασία ενός ορθού και δικαίου θεσμικού πλαισίου προς όφελος της κοινωνίας.

Ειδικότερα, πρέπει να εξασφαλιστεί δια των κανόνων μας ότι δίδεται στον Αρχιτέκτονα η ελευθερία να σχεδιάσει και να υλοποιήσει σύννομα ένα κτήριο εκφράζοντας στον χώρο το δικό του αξιακό σύστημα που ακολουθεί την επιστήμη του και το γνωστικό του αντικείμενο. Οι κανόνες που θα του επιτρέπουν την άσκηση του θεμελιώδους δικαιώματός θα πρέπει να απαντούν στην αισθητική και την πορεία μιας σύγχρονης εποχής για την αρχιτεκτονική...

Η παρουσίαση που ακολουθεί, περιλαμβάνει περιλήψεις εισηγήσεων της ημερίδας: «Κατασκευές του μέλλοντος. Προς μια βιοκλιματική αρχιτεκτονική», που διοργάνωσε ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κορινθίας, στο πλαίσιο της συνεδρίασης του Συντονιστικού του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ στο Λουτράκι

ημερίδα

Κατασκευές του μέλλοντος

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΚΑΙ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΚΤΗΡΙΩΝ

Η ευρωπαϊκή πολιτική και η ελληνική νομοθεσία

Η προστασία του περιβάλλοντος και η αντιμετώπιση του φαινομένου του θερμοκηπίου βρίσκονται σήμερα στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής αλλά και της διεθνούς πολιτικής.

Είναι γνωστό ότι το φαινόμενο του θερμοκηπίου οφείλεται στην υπερκατανάλωση ενέργειας και στην παραγωγή της από συμβατικά καύσιμα.

Πρωταρχικό μέτρο για την προστασία του περιβάλλοντος είναι η ορθολογική χρήση και η εξοικονόμηση ενέργειας. Στο Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο υπάρχει ένα πυκνό πλαίσιο Οδηγιών και Κανονισμών για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης μεταξύ των οποίων η «Οδηγία 2002/91/ΕΚ για την ενεργειακή αποδοτικότητα των κτηρίων», που αποτελεί πρώτη προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ως προς την υιοθέτησή της και την εφαρμογή της, δεδομένου ότι ο

κτηριακός τομέας είναι ο μεγαλύτερος καταναλωτής ενέργειας (40% της παραγόμενης ενέργειας) αλλά και ο μεγαλύτερος ρυπαντής του περιβάλλοντος (~40% εκπομπών CO₂).

Η Οδηγία 2002/91/ΕΚ απαιτεί από τις χώρες-μέλη τη θέσπιση ορίων ενεργειακής κατανάλωσης κτηρίων και διεξαγωγή ενεργειακών επιθεωρήσεων κτηρίων και εγκαταστάσεων θέρμανσης και κλιματισμού.

Καταληκτική ημερομηνία για την υιοθέτηση της Οδηγίας από τις χώρες-μέλη ήταν η 4η Ιανουαρίου 2006. Για την προετοιμασία των υποδομών για τις επιθεωρήσεις και την πιστοποίηση των κτηρίων, οι χώρες είχαν δικαίωμα παράτασης της ημερομηνία εφαρμογής έως την 4η Ιανουαρίου 2009. Η Ελλάδα έκανε χρήση αυτού του δικαιώματος. Ωστόσο, στις 27 Ιουνίου 2007, παραπέμφθηκε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο

για την καθυστέρησή της ως προς την ένταξη της Οδηγίας στο θεσμικό πλαίσιο.

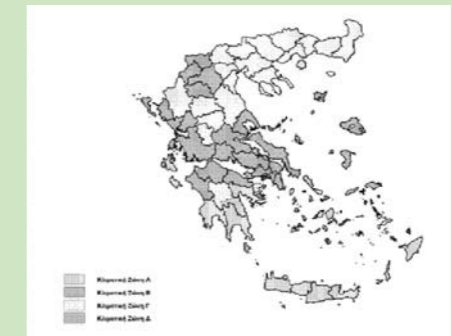
Η χώρα εναρμονίστηκε τον Μάιο του 2008 με τον Νόμο 3661 (ΦΕΚ 89, 19 Μαΐου 2008) – «Μέτρα για τη μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης των κτηρίων», ο οποίος προβλέπει την έγκριση Κανονισμού Ενεργειακής Απόδοσης, με τον οποίο θα καθορίζονται όλα όσα η Οδηγία απαιτεί.

Τον Οκτώβριο του 2008, ολοκληρώθηκε σχέδιο Κανονισμού Ενεργειακής Απόδοσης Κτηρίων (ΚΕΝΑΚ) και δόθηκε, από το ΥΠΑΝ, σε δημόσια διαβούλευση.

Στη συνέχεια, λόγω αλλαγής της ηγεσίας των αρμοδίων Υπουργείων, το Σχέδιο ΚΕΝΑΚ επανεξετάστηκε και τροποποιήθηκε από το ΥΠΕΚΑ. Τον Απρίλιο του 2010 εγκρίθηκε και δημοσιεύθηκε ο νέος Κανονισμός Ενεργειακής Απόδοσης Κτηρίων (ΦΕΚ 407/9 Απριλίου 2010).

Στον ΚΕΝΑΚ δίνονται:

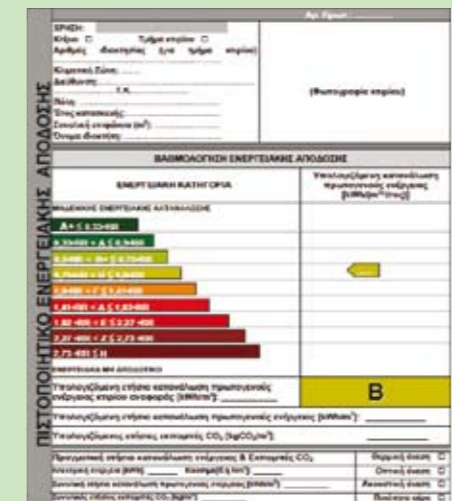
- τα ευρωπαϊκά πρότυπα βάσει των οποίων πραγματοποιούνται οι υπολογισμοί
- το περιεχόμενο της Μελέτης Ενεργειακής Απόδοσης
- ορίζονται οι τέσσερις (4) κλιματικές ζώνες της χώρας

- η αμοιβή της Μελέτης Ενεργειακής Απόδοσης

Αμοιβές για μελέτη ενεργειακής απόδοσης κτηρίου	
Επιφάνεια κτηρίου (Α)	Ποσοστό επί συνολικής αμοιβής αρχιτεκτονικής και Η/Μ μελέτης
A ≤ 5000 τ.μ.	20 %
A > 5000 τ.μ.	18 %

- ενδεικτική μορφή και περιεχόμενο Πιστοποιητικού Ενεργειακής Απόδοσης (ΠΕΑ).

Ο ΚΕΝΑΚ ορίζει επίσης ότι σε σχετικές ΤΟΤΕΕ θα οριστικοποιηθούν οι διαδικασίες επιθεώρησης των κτηρίων και θα δοθούν οι διαδικασίες επιθεώρησης λεβήτων/εγκαταστάσεων θέρμανσης και κλιματισμού.

Η εφαρμογή των διατάξεων του νέου Κανονισμού είναι υποχρεωτική σε όλα τα κτήρια, άνω των 50 τ.μ., είτε νέα είτε «ριζικά ανακαινιζόμενα».

Για όλα τα νέα κτήρια αλλά και τα «ριζικά ανακαινιζόμενα» υποβάλλεται στην πολεοδομία μελέτη ενεργειακής απόδοσης, η οποία τεκμηριώνει ότι το κτήριο ικανοποιεί τις απαιτήσεις του Κανονισμού.

Μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής ο ιδιοκτήτης υποχρεούται να ζητήσει την έκδοση ΠΕΑ, από Ενεργειακό Επιθεωρητή.

Στον ΚΕΝΑΚ αποσαφηνίζεται ότι:

- στα συμβόλαια αγοραπωλησιών ακινήτων, θα μνημονεύεται ο αρ. πρωτοκόλλου του ΠΕΑ και θα επισυνάπτεται αντίγραφο,
- στα μισθώτρια συμβόλαια, θα αναγράφεται ο αρ. πρωτοκόλλου του ΠΕΑ και θα προσκομίζεται το πρωτότυπο στην αρμόδια φορολογική αρχή.

Η ισχύς του ΠΕΑ ορίζεται σε 10 έτη, εκτός της περίπτωσης ριζικής ανακαίνισης, οπότε απαιτείται επανέκδοσή του.

Η έναρξη ισχύος ορίζεται σε τρεις (3) μήνες από τη δημοσίευση στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Αντίστοιχα, σε τρεις (3) μήνες ορίζεται και η έγκριση των σχετικών ΤΟΤΕΕ.

Για τις επιθεωρήσεις Λεβήτων/Εγκαταστάσεων Θέρμανσης και Κλιματισμού, η υποχρέωση για διεξαγωγή της της επιθεώρησης ορίζεται σε 4 έτη από την ημερομηνία δημοσίευσης του ΚΕΝΑΚ.

Λένα Λαμπροπούλου

αρχιτέκτων μηχανικός ΜSc

Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας – ΚΑΠΕ

Τμήμα Κτηρίων - Δ/ση Ενεργειακής Αποδοτικότητας

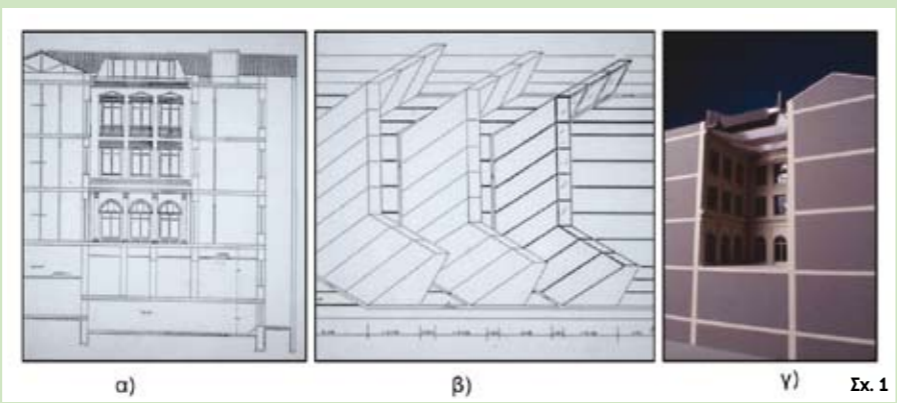

Περιβαλλοντικός σχεδιασμός κτηρίων και ανοικτών χώρων

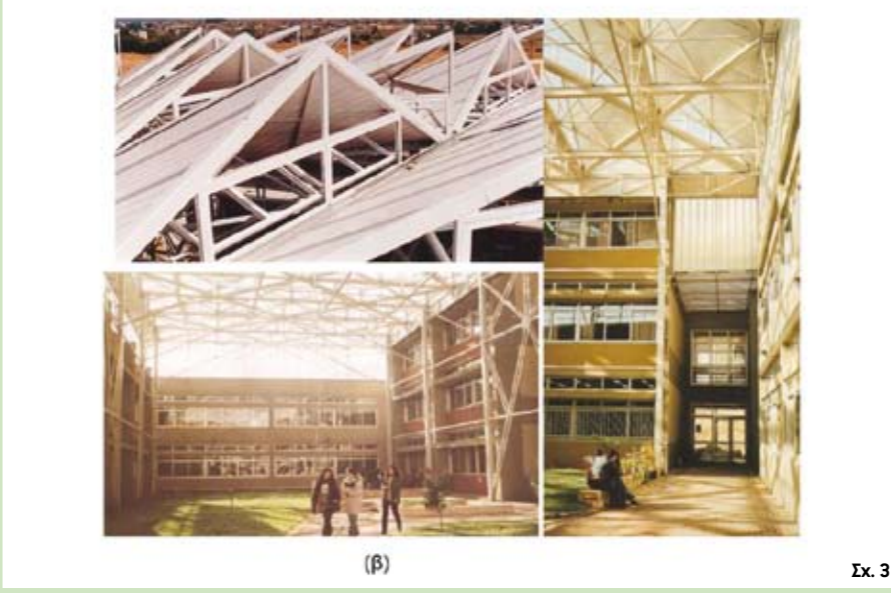
1. Εισαγωγή

Όπως είναι γνωστό η ενεργειακή και περιβαλλοντική κρίση θεωρείται ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα της εποχής μας με καταστροφικά αποτελέσματα ως προς τη ρύπανση της ατμόσφαιρας, την εξάντληση των φυσικών πόρων και την σταδιακή επιδείνωση των κλιματολογικών συνθηκών. Πέρα από τις άμεσες οικονομικές και λειτουργικές επιπτώσεις που έχουν τα παραπάνω τόσο στην παραγωγική διαδικασία όσο και στην καθημερινή ζωή

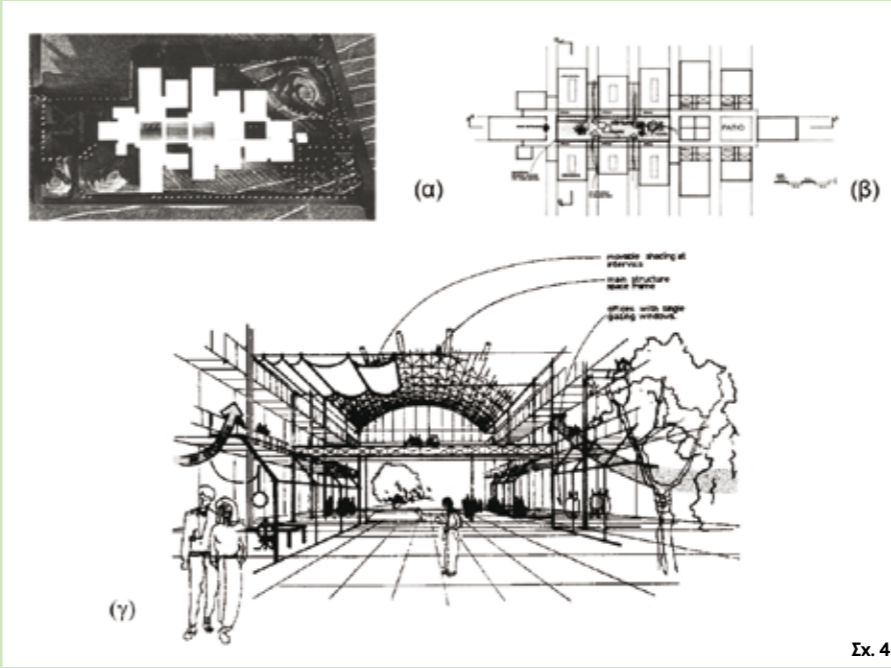
των κατοίκων του πλανήτη, συντελούν και στη βαθύτερη συνειδητοποίηση μιας σοβαρής διαταραχής της οικολογικής ισορροπίας του ανθρώπου με το περιβάλλον του, αφού η αντιμετώπισή τους προϋποθέτει έναν δραστικά διαφορετικό τρόπο ζωής και μια διαφορετική σχέση του ανθρώπου με τη φύση. Ο κτηριακός τομέας ευθύνεται για ένα μεγάλο ποσοστό της ενεργειακής κατανάλωσης και της αντίστοιχης περιβαλλοντικής επιβάρυνσης στην Ευρώπη, όπου πάνω από 40% της παραγόμενης ενέργειας χρησιμοποιείται για θέρμανση, δροσισμό και ηλεκτρο-

Σχ. 2

Σχ. 3

Σχ. 4

φωτισμό των κτηρίων. Για την κάλυψη των αναγκών αυτών απαιτούνται σημαντικές ποσότητες συμβατικών καυσίμων που είναι αναντικατάστατες ως ενεργειακοί πόροι, ενώ η διαδικασία παραγωγής και η χρήση τους προξενούν σοβαρές, συχνά ανεπανόρθωτες, αλλοιώσεις στο φυσικό περιβάλλον. Μέσα σ' αυτές τις προοπτικές, αποκτούν σημαντική επικαιρότητα οι βασικές αρχές του περιβαλλοντικού ή βιοκλιματικού σχεδιασμού, σύμφωνα με τις οποίες το κτήριο αξιοποιεί επιλεγμένα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντός του για την εξασφάλιση ευνοϊκών εσωτερικών συνθηκών για τον άνθρωπο, επιτυγχάνοντας ταυτόχρονα:

- 1) εξοικονόμηση ενέργειας, με τον κατάλληλο συνδυασμό συστημάτων ορθολογικής χρήσης ενέργειας (ΟΧΕ) και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ),
  - 2) μείωση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον, και
  - 3) εξασφάλιση συνθηκών θερμικής και οπτικής άνεσης στο εσωτερικό των κτηρίων.
- Όπως προκύπτει από πρόσφατες έρευνες, ο ρόλος του αρχιτέκτονα είναι καθοριστικός για την περιβαλλοντική συμπεριφορά των κτηρίων, αφού οι επιλογές του σχετικά με το κέλυφος, την εσωτερική διάρθρωση, τα υλικά και την κατασκευή έχουν στρατηγική σημασία για τη συνολική τους βιωσιμότητα. Μετά τα παραπάνω είναι απαραίτητη μια «αλλαγή φιλοσοφίας» στην αρχιτεκτονική με στόχο τον σχεδιασμό και την κατασκευή κτηρίων που παρέχουν άνετες συνθήκες διαβίωσης με χαμηλή ενεργειακή κατανάλωση και περιβαλλοντική επιβάρυνση. Προϋπόθεση είναι η δημιουργική αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών συνθηκών και της σχέσης τους με τον άνθρωπο, καθώς και η συσυστηματική συνεργασία με επιστήμονες άλλων ειδικοτήτων και με τους χρήστες των κτηρίων με αποτέλεσμα τον σχεδιασμό και την κατασκευή ευχάριστων και βιώσιμων χώρων τόσο από αισθητική και λειτουργική όσο και από οικολογική άποψη, και όχι απλώς την προσφυγή στην εκάστοτε διαθέσιμη τεχνολογία για επίλυση των προβλημάτων.

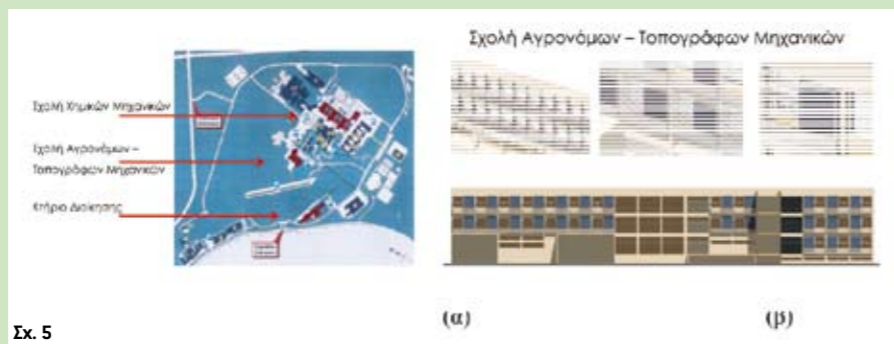
2. Πιλοτικές εφαρμογές περιβαλλοντικού σχεδιασμού

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, τα κτήρια του Δημόσιου Τομέα πρέπει να αποτελέσουν τομέα «πilotο» για την επιδεικτική εφαρμογή μέτρων ορθολογικής χρήσης ενέργειας και εξοικονόμησης ενέργειας. Πράγματι λόγω της επικείμενης αλλαγής στον τρόπο δόμησης, μετά την εφαρμογή των νέων Ευρωπαϊκών Κανονισμών, τα κτήρια αυτά μπορούν να προσφέρουν ένα «ζω-ντανό παράδειγμα» ενσωμάτωσης μεθόδων και συστημάτων αειφορικής δόμησης σε χώρους που έχουν την δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν από το ευρύ κοινό και να μετρηθούν από ειδικούς, ώστε να υπάρχουν στοιχεία κόστους/οφέλους για τα περιβαλλοντικά συστήματα και υλικά που χρησιμοποιήθηκαν, καθώς και για την ποιότητα εσωτερικού περιβάλλοντος, θερμικής και οπτικής άνεσης που εξασφαλίζουν. Τα στοιχεία αυτά μπορούν να συμβάλουν στην καλύτερη δυνατή προσαρμογή των μελετητών και της αγοράς στους νέους τρόπους δόμησης που είναι επιβεβλημένοι μετά την εφαρμογή των νέων κανονιστικών ρυθμίσεων και στη χώρα μας. Στη συνέχεια παρουσιάζονται αντιπροσωπευτικές εφαρμογές περιβαλλοντικού σχεδιασμού σε δημόσια κτήρια, πολλές από τις οποίες έχουν υλοποιηθεί ως «κτήρια επίδειξης» στον τομέα των «οικολογικών κτηρίων», μετά την έγκριση σχετικών προτάσεων

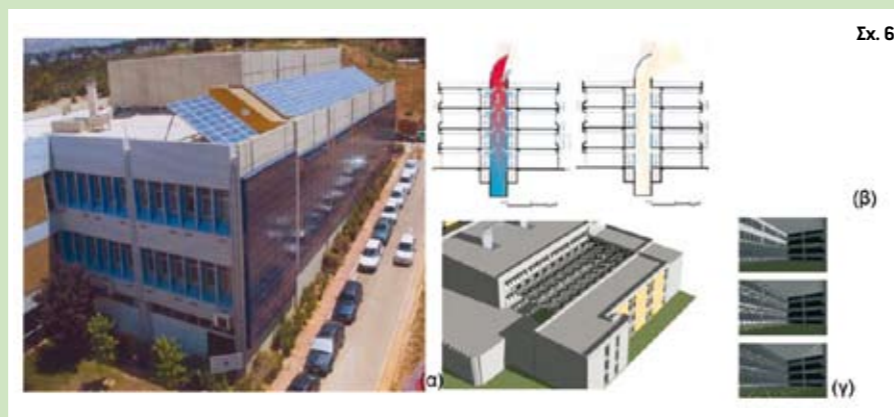

Ισπανική αρχιτεκτονική: 20 χρόνια αυτοπεποίθηση και εξωστρέφεια

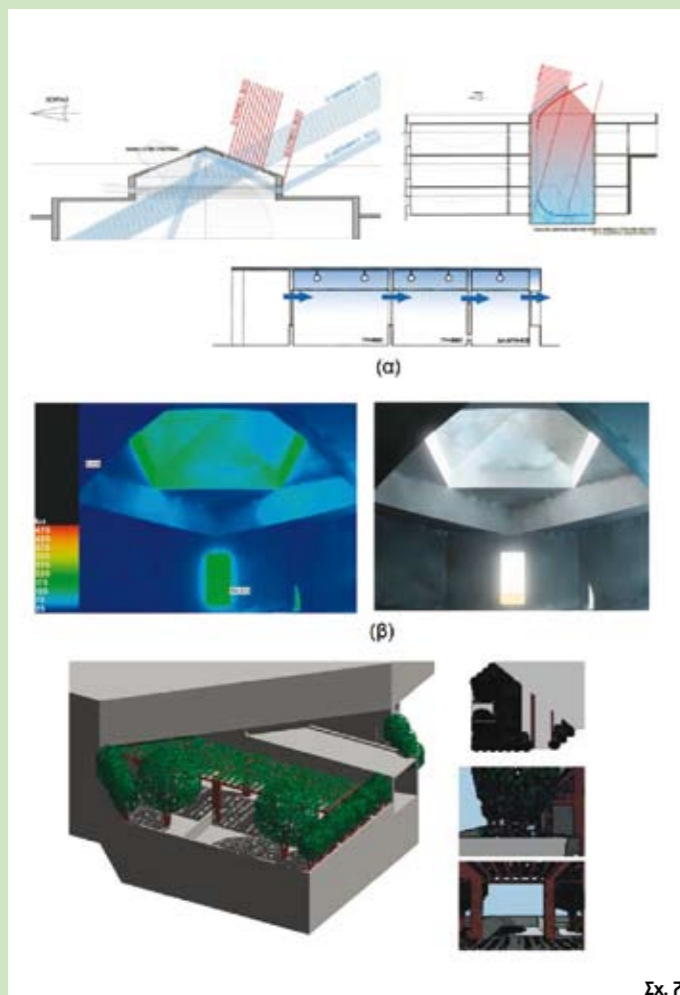
Νεκτάριος Κεφαλογιάννης, αρχιτέκτων

Σχ. 5

Σχ. 6

Σχ. 7

Σχ. 8

στα πλαίσια Ευρωπαϊκών ανταγωνιστικών προγραμμάτων στα οποία συμμετείχα, ενώ άλλες έμειναν στο στάδιο της μελέτης.

- 2.1. Περιβαλλοντικός ανασχεδιασμός δύο διατηρητέων κτηρίων στο κέντρο της Αθήνας (Σχ. 1,2).
- 2.2. Παθητικός ηλιακός ανασχεδιασμός Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Σχ. 3).
- 2.3. Βιοκλιματικός σχεδιασμός του κτηρίου της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Σχ. 4).
- 2.4. Περιβαλλοντικός ανασχεδιασμός κτηρίων του ΕΜΠ (Σχ. 5-7).
- 2.5. Περιβαλλοντική ανάπλαση δυο εργατικών πολυκατοικιών στον Δήμο Ταύρου (Σχ. 8).

Ε. Στούρνα-Τριάντη,
αρχιτέκτων-περιβαλλοντολόγος M.Arch, PhD

Οι Αθηναίοι και όσοι επισκέφθηκαν την Αθήνα το τελευταίο διάστημα, είχαν τη δυνατότητα να δουν 2 εκθέσεις σχετικές με την ισπανική αρχιτεκτονική. Η πρώτη, με τίτλο «Οικοδομώντας τη δημοκρατία: 35 χρόνια ισπανικής κοινωνικής αρχιτεκτονικής» παρουσιάστηκε στο κτήριο της οδού Πειραιώς του Μουσείου Μπενάκη (14/04/2010 – 09/05/2010) και αναφερόταν στην αρχιτεκτονική παραγωγή των 35 χρόνων δημοκρατικής ιστορίας στην Ισπανία, μετά το τέλος του δικτατορικού καθεστώτος του Franco και τη μετάβαση στη δημοκρατική εποχή, το 1975. Το περιεχόμενο αυτής της έκθεσης παρουσίαζε τη συνέργεια της αρχιτεκτονικής, πολιτικής και κοινωνίας δράσης, με στόχο τη χαρτογράφηση της υπάρχουσας κατάστασης. Η έκθεση φιλοδοξούσε να εξηγήσει τον συσχετισμό της οικοδόμησης του δημοκρατικού και κοινωνικού κράτους, με τη δημιουργία δημόσιων και κοινωνικών υποδομών αλλά και άλλων αρχιτεκτονικών παρεμβάσεων στην πρόσφατη ιστορία της Ισπανίας. Η δεύτερη έκθεση παρουσιάστηκε στην Εθνική Γλυπτοθήκη στο Γουδθ (20/05/2010 – 29/08/2010) και είχε τίτλο «Μια πόλη που λέγεται Ισπανία. Σύγχρονη ισπανική αρχιτεκτονική: 2000-2010», και στόχο είχε την ανάδειξη της αρχιτεκτονικής παραγωγής σε αυτή την ιβηρική χώρα την

τελευταία δεκαετία. Ήταν μια πλουραλιστική ματιά της ισπανικής αρχιτεκτονικής που επιχειρούσε να αναδείξει τις διαφορετικές τάσεις και τις διαφορετικές προσεγγίσεις του χώρου. Και οι δύο εκθέσεις διοργανώθηκαν στα πλαίσια της ισπανικής προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και πρόκειται για περιοδούσους εκθέσεις, εκθέσεις δηλαδή που θα μεταφερθούν και σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Νομίζω, λοιπόν, ότι σε αυτό το σημείο θα πρέπει να σταθούμε. Δεν πρόκειται για «αθώες» εκθέσεις, πρωτοβουλίες ανεξάρτητων «ιδρυμάτων» ή «οργανισμών», που στόχο έχουν να μας ενημερώσουν για τη σημερινή αρχιτεκτονική παραγωγή στην Ισπανία. Πρόκειται για εκθέσεις που διοργάνωσε ένα επίσημο κράτος που θεωρεί ότι η αρχιτεκτονική βρίσκεται στο κέντρο της πολιτιστικής παραγωγής του, ότι καθορίζει έντονα και ουσιαστικά το σύγχρονο προφίλ του και εκτιμά ότι μέσω της ανάδειξης της ισπανικής αρχιτεκτονικής στο εξωτερικό, η Ισπανία αποκτά μεγαλύτερο κύρος και βαρύτητα. Πρόκειται δηλαδή, για την αντίληψη ενός κράτους που θεωρεί την αρχιτεκτονική ένα όχημα προβολής, έναν από τους βασικούς πολιτιστικούς πρεσβευτές της, μια επιστήμη/τέχνη που κτίζει μια σύγχρονη εικόνα για την Ισπανία, όπως είναι η γα-

πάνω: Αφίσα της έκθεσης «Μια πόλη που λέγεται Ισπανία»
κάτω: Συγκρότημα 243 κατοικιών για φοιτητές και καθηγητές. Universitat Autònoma de Barcelona στη Cerdanyola del Valles, 2009. Αρχιτέκτονας: Eduard Bru i Bistuer

στρονομία του Ferran Adria και των συναδέλφων του, ο κινηματογράφος του Pedro Almodovar και των ομότεχνών του, η σύγχρονη ισπανική μουσική του Joan Manuel Serrat και του Joaquín Sabina, οι εικαστικές τέχνες των Miquel Barcelo και Antoni Tàpies και φυσικά, ο αθλητισμός στις διάφορες εκφράσεις του. Αν κάτι θα πρέπει να διαβάσουμε πίσω από τις εικόνες, τα σχέδια και τις μακέτες αυτών των εκθέσεων είναι η στρατηγική διάσταση της αρχιτεκτονικής (και των τρόπων διάδοσής της – εκθέσεις, διαλέξεις, εκδόσεις, workshops κ.λπ.), ως ένα μέσο πολιτιστικής προβολής και «επιβολής». Και φυσικά η ανάδειξη της «ποιότητας» (λέξη εσκεμμένα σε εισαγωγικά, μια και είναι ένας όρος περίπλοκος και υποκειμενικός, όταν φτάνουμε σε χειροπιαστά παραδείγματα) ως ένας τρόπος να προβληθεί η σύγχρονη ισπανική καθημερινότητα και οι «ανέσεις» που η δημοκρατία «εξασφαλίζει» στους πολίτες της. Ως ένας τρόπος να υπονοηθεί το πόση απόσταση έχει διανυθεί κοινωνικά τα τελευταία 35 χρόνια... Πώς όμως η ισπανική αρχιτεκτονική έφτασε να διαδραματίζει αυτόν τον ρόλο; Πολλοί (ανάμεσά τους και η πρώτη έκθεση) θεωρούν κομβικό σημείο το 1975, με τη μετάβαση της χώρας από το δικτατορικό καθεστώς του Franco στη σύγχρονη ισπανική δημοκρατία. Όντως, τα πρώτα χρόνια της δημοκρατίας ήταν σημαντικά για την εξέλιξη της ισπανικής κοινωνίας, επηρεάζοντας καθοριστικά (με τη δημιουργία του ισπανικού συντάγματος το 1978) τη δημοκρατική περίοδο που διανύει η χώρα. Όπως και επηρέασαν έντονα την πολιτιστική εξέλιξη της χώρας, μέσω της γνωστής «La Movida», της πολιτιστικής απελευθέρωσης του τέλους της δεκαετίας του '70, με χαρακτηριστικότερο εκπρόσωπο ίσως τον Pedro Almodovar. Η Αρχιτεκτονική, πάλι, εκείνη την περίοδο προσπαθεί να ξεπεράσει τις αγκυλώσεις που απέκτησε τη δικτατορική περίοδο, να βρει τη θέση της στην κοινωνική ζωή της χώρας, να εκφράσει τις νέες ανάγκες της κοινωνίας και να απεγκλωβιστεί από τον πολιτιστικό απομονωτισμό στον οποίο οδήγησε τη χώρα ο Franco. Γίνεται κοινωνός, ως δέκτης, των διαφορετικών διεθνών αρχιτεκτονικών τάσεων της εποχής και μεμονωμένες αρχιτεκτονικές προσωπικότητες (όπως ο Rafael Moneo, ο Oriol Bohigas, ο Josep Lluís Mateo ή ο Eduard Bru) συνάπτουν σημαντικές επαφές με αρχιτέκτονες ή κινήματα του εξωτερικού, φέρνοντας μια φρεσκάδα και νέες ιδέες στην εσωστρεφή τότε ισπανική αρχιτεκτονική κοινότητα. Ο μέσος αρχιτέκτονας, ως επαγγελματίας, διεκδικεί και πετυχαίνει έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στον κλάδο του, μετατρέποντας τον επαγγελματικό του σύλλογο σταδιακά στο βασικό παράγοντα

της κατασκευής και του αστικού σχεδιασμού. Κατά την άποψή μου, όμως, σημαντικότερος σταθμός για την αρχιτεκτονική παραγωγή στην Ισπανία θα πρέπει να θεωρηθεί το 1992. Την συγκεκριμένη χρονιά η Ισπανία φιλοξενεί 3 διαφορετικές διοργανώσεις μεγάλης εμβέλειας. Η Βαρκελώνη πραγματοποιεί τους Ολυμπιακούς της Αγώνες, η Σεβίλλη φιλοξενεί τη Διεθνή Έκθεση Expo '92 και η Μαδρίτη μετατρέπεται στην 8η Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης. Οι 3 αυτές διοργανώσεις αλλάζουν το προφίλ της Ισπανίας δραματικά. Πρόκειται για μια χρονιά-ορόσημο για τον εκμοντερνισμό της Ισπανίας που καθορίζει ένα πριν και ένα μετά στην αρχιτεκτονική ιστορία της χώρας, όπως και στη ζωή των Ισπανών. Και το βασικότερο, η ισπανική αρχιτεκτονική κοινότητα από δέκτης μετατρέπεται σε πομπός. Ξεκινάει μια περίοδος εξωστρέφειας που φτάνει μέχρι τις μέρες μας. Η Μαδρίτη και η Βαρκελώνη, τα τελευταία 20 χρόνια, μετασχηματίζονται σε ισχυρά μητροπολιτικά κέντρα που συμμετέχουν στον ανταγωνισμό των σύγχρονων μητροπόλεων, για την προσέλκυση επενδύσεων, τουριστών και ταλέντων. Φυσικά, η αρχιτεκτονική και ο αστικός σχεδιασμός εντάσσονται σε αυτή τη στρατηγική των πόλεων. Η Βαρκελώνη, για παράδειγμα, διεκδικεί τον ρόλο της πρωτεύουσας της Μεσογείου (εξ ου και ο αγώνας της να μετατραπεί σε έδρα της Ένωσης για τη Μεσόγειο) βασιζόμενη στην αρχιτεκτονική και στον αστικό σχεδιασμό της ως στοιχείο διάκρισης. Η ισπανική αρχιτεκτονική, όπως είναι λογικό, είναι πολυσύνθετη και πολυτασική, ενταγμένη, εκ των πραγμάτων, σε ένα παγκοσμιοποιημένο αρχιτεκτονικό περιβάλλον, όπου τα ερεθίσματα είναι πολλά. Όμως εκτιμώ πως αν κάτι χαρακτηρίζει την ισπανική αρχιτεκτονική (και αποτελεί έναν συνεκτικό δεσμό) είναι η γενικότερη στάση της και προδιάθεσή της. Είναι μια αρχιτεκτονική κοινότητα με εξωστρέφεια και αυτοπεποίθηση. Εξωστρέφεια, γιατί επιχειρεί να επικοινωνήσει τις ιδέες και τις οπτικές της (όποιες και αν είναι αυτές, ανάλογα με τις διάφορες τάσεις στο εσωτερικό της), να μεταδώσει τις εμπειρίες της (κυρίως στον αστικό σχεδιασμό και στην κοινωνική κατοικία), όπως επίσης να διεκδικήσει κομμάτια του επαγγελματικού και επιστημονικού πεδίου που δεν θεωρούνται δεδομένα. Να διεκδικήσει τη θέση της στο σημερινό μεταβαλλόμενο περιβάλλον, στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Αυτοπεποίθηση, γιατί πιστεύει στις δυνάμεις της και στις ικανότητές της, ειδικά σε περιοχές της ακαδημαϊκής και επαγγελματικής δραστηριότητας του αρχιτέκτονα που έχει δοκιμαστεί. Μια αυτοπεποίθηση που τροφοδοτεί τον πειραματισμό, την

Βράβευση ομάδας νέων αρχιτεκτόνων στο Europan 10

Συνέντευξη των Point Supreme Architects και του Αλέξανδρου Γερούση στον Στέλιο Γιαμαρέλο

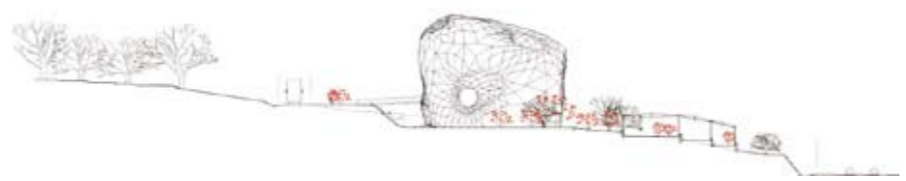
εξερεύνηση νέων περιοχών, επιστημονικών και επαγγελματικών (που θα απασχολήσουν την αρχιτεκτονική κοινότητα στο άμεσο μέλλον), αλλά και τη συγκρότηση ενός πειστικού λόγου για τον χώρο και την πόλη, για τον ρόλο

καταγραφή των δημιουργιών τους στον αρχιτεκτονικό χάρτη, αλλά για μια επιχειρησιακή στρατηγική διεξόδου στα προβλήματα και επίλυσής τους, με την οργάνωση των σταδίων και των βημάτων για την επίτευξη του βέλτι-

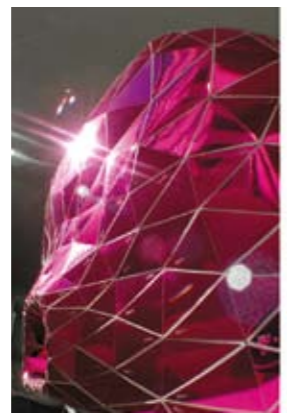

του αρχιτέκτονα στην κοινωνία και στην καθημερινότητα των συμπολιτών του. Μια αυτοπεποίθηση που εκδηλώνεται με τόλμη στις προτάσεις και στις θέσεις τους, στη χαρτογράφηση των νέων αναγκών και στη σύλληψη και περιγραφή, εν δυνάμει, νέων τρόπων ζωής και συνύπαρξης στη μεταβαλλόμενη μαζική κοινωνία μας. Χρησιμοποιείται ο όρος *optimismo operativo* (π.χ. από τον Manuel Gausa), για να γίνει αναφορά σε μια λειτουργική, επιχειρησιακή αισιοδοξία, που θεωρώ ότι χαρακτηρίζει, σε μεγάλο βαθμό, την ισπανική αρχιτεκτονική. Δεν πρόκειται δηλαδή για επιπόλαιες υπεραισιόδοξες προτάσεις που χρησιμεύουν στη απλή

στοιχίου του δυνατού αποτελέσματος. Μια στρατηγική όμως που διατηρεί στο τελικό αποτέλεσμα ένα βασικό κομμάτι της αισιόδοξης στάσης που το γέννησε. Η συνύπαρξη της επιχειρησιακής ικανότητας (που συνεπάγεται τον έλεγχο των σταδίων και του τελικού αποτελέσματος) και της αισιόδοξης στάσης (που πρέπει να έχει η αρχιτεκτονική, για να ανταποκριθεί στα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει) δίνει τη δυνατότητα για μια υβριδική αρχιτεκτονική που μπορεί να είναι και φρέσκια και αποτελεσματική, την ίδια στιγμή.

σελ. 30 πάνω: Συγκρότημα 243 κατοικιών για φοιτητές και καθηγητές. Universitat Autònoma de Barcelona στη Cerdanyola del Valles, 2009. Αρχιτέκτονας: Eduard Bru i Bistuer.
σελ. 30 κάτω: Συγκρότημα 28 κατοικιών στο Sabadell/Barcelona, 2008. Αρχιτέκτονες: Eduard Bru i Bistuer, Victor Setoain Perego, Neus Lacomba Monge
σελ. 31: Vinaros Microcoasts, Valencia. Διαμόρφωση παράκτιας ζώνης, 2006. Αρχιτέκτονες: Vicente Guallart, Maria Diaz, Marta Male Alemany

σ' αυτή τη σελίδα: Cherry Tree Center & Convention Center. Extremadura (Jerte Valley), 2008. Αρχιτέκτονες: AMID: Cristina Diaz Moreno, Efrén Garcia Grinda

«Proscenium» Α΄ Βραβείο, Trondheim Europan 10. Point Supreme Architects (Κωνσταντίνος Παπαζής, Μαριάννα Ρέντζου, Beth Hughes) και Αλέξανδρος Γερούσης

ΣΓ: Ας ξεκινήσουμε με λίγα λόγια για τη βραβευμένη πρότασή σας.

ΚΠ: Το θέμα του διαγωνισμού ήταν διπλό: αρχιτεκτονική πρόταση σε συγκεκριμένο οικόπεδο (με πρόγραμμα κατοικίας για καλλιτέχνες και χώρο έκθεσης) και, ταυτόχρονα, πολεοδομική πρόταση για την ευρύτερη περιοχή του λιμανιού στην πόλη Trondheim στη Β. Νορβηγία. Το στενό και επίμπεδες οικόπεδο είναι ακριβώς απέναντι από ένα τεράστιο bunker υποβρυχίων του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το οποίο και αντιμετωπίσαμε ως καταλυτικό στοιχείο: προτείναμε μία πληθώρα «δορυφορικών» κατασκευών γύρω από αυτό ώστε να ενεργοποιηθεί η περιοχή. Η λογική τοποθέτηση κατοικιών σε ένα τέτοιο οικόπεδο προκύπτει σχεδόν αυτόματα: τοποθετούνται στα δύο άκρα για να παίρνουν φως. Στη λύση μας το οικόπεδο μετατράπηκε σε δημόσιο περάσμα με την εισαγωγή μιας ράμπας που σε μεταφέρει από την πόλη στο γιγάντιο bunker – ο χώρος έκθεσης ταυτίζεται με αυτή και τον γειτονικό της χώρο. Οι κατοικίες τοποθετούνται λοιπόν με έναν σύνθετο τρόπο γύρω από αυτό το νέο δημόσιο κεντρικό πυρήνα και φωτίζονται επιπλέον μέσω αυτού.

ΣΓ: Αντιμετωπίσατε λοιπόν το πολεοδομικό και το αρχιτεκτονικό ζητούμενο ως ένα ενιαίο πρόβλημα. Πιστεύετε ότι αυτό ήταν και το στοιχείο που σας έκανε να ξεχωρίσετε;

ΜΡ: Όντως εκτιμήθηκε ιδιαίτερα η ιδέα του δημόσιου περάσματος που «άνοιξε» στην πόλη ένα δύσκολο οικόπεδο. Πέραν της ίδιας της πρότασης, σημαντικό ρόλο έπαιξε και η καθαρότητα της παρουσιάσής της. Κρατήσαμε μία προσγειωμένη –και όχι πολεμική– στάση που απάντησε στα προβλήματα που τέθηκαν. ΚΠ: Εκείνο που μάλλον χρειάζεται για να κερδίσεις είναι να απαντήσεις απλά σε αυτά που ζητά το θέμα. Οι αρχιτέκτονες συνήθιζουμε να επιβάλουμε τη δική μας ατζέντα πάνω στο θέμα και άρα απομακρυνόμαστε από την ουσία αυτού. Στην πραγματικότητα οι προτάσεις δεν συγκρίνονται με βάση το απόλυτο περιεχόμε-

νό τους αλλά κυρίως σε σχέση με το ερώτημα που έχει τεθεί.

ΑΓ: Το ερώτημα-πρόκληση ήταν με ποιο τρόπο μπορούμε να ικανοποιήσουμε όλες τις κοινωνικές/οικολογικές παραμέτρους και ταυτόχρονα να δημιουργήσουμε έναν συναρπαστικό χώρο. Η πρότασή μας τελικά επιλέχθηκε μέσα από 70 συμμετοχές και έπεται συνέχεια.

ΣΓ: Όπου «συνέχεια» εδώ σημαίνει βήματα στην κατεύθυνση της υλοποίησής της;

ΚΠ: Η κατάσταση είναι συναρπαστική, ακριβώς επειδή ο πελάτης είναι πολυπρόσωπος και συμπεριλαμβάνει τις Δημοτικές Αρχές που υποστηρίζουν σθεναρά το θέμα της οικονομικής κοινωνικής κατοικίας. Μόλις την επόμενη μέρα της βράβευσης, καθόμασταν γύρω από ένα τραπέζι με τους πελάτες. Μπροστά μας ήταν τα σχέδια που είχαμε καταθέσει στον διαγωνισμό, διορθωμένα με στυλό και με συγκεκριμένες παρατηρήσεις επί της ουσίας, που προέρχονταν κυρίως από τους μελλοντικούς κατοίκους – την πολύ ενεργή, εναλλακτική κοινότητα Svartlamoen, η οποία είχε καταλάβει επί σειρά ετών την περιοχή του έργου. Το 2001, ο Δήμος της πόλης τους την παραχώρησε τελικά, με σκοπό να τη λειτουργήσουν σαν μια πιλοτική, πρότυπη γειτονιά με κοινότητες λειτουργίες και πειραματική, βιοκλιματική αρχιτεκτονική. Στη δεύτερη επίσκεψή μας στη Νορβηγία περάσαμε μια εβδομάδα μαζί τους, συζητώντας διαρκώς για τον τρόπο που θα κατοικήσουν το κτήριο, κατανώντας τις φιλοδοξίες και τον τρόπο ζωής τους κ.τ.λ. Αυτή τη στιγμή τροποποιούμε το κτήριο ανάλογα, μελετώντας μάλιστα την ενεργητικότητά του απόδοσης.

ΑΓ: Έχοντας δουλέψει στη Σκανδιναβία, γνωρίζω καλά ότι η ειδοποιός διαφορά από την Ελλάδα του ΓΟΚ είναι ο ρόλος του κοινωνικού πλαισίου μέσα στο οποίο σχεδιάζεις. Στη Νορβηγία υπάρχουν οι λεγόμενες «συνελεύσεις της γειτονιάς». Αν ένας και μόνο κάτοικος της περιοχής έχει αρνητική άποψη, μπορεί να μπλοκάρει το έργο.

ΣΓ: Αλήθεια, πώς σχεδιάζουν ομάδες σαν τη δική σας, που έχουν γαλουχηθεί επαγγελματικά σε μεγάλα γραφεία του εξωτερικού (όπως OMA, MVRDV κ.ά.);

ΚΠ: Η μεθοδολογία που ακολουθούμε βασίζε-

ται στον ολλανδικό τρόπο δουλειάς. Καταγράφουμε το θέμα με διάφορους τρόπους (διαγράμματα, έρευνα κ.ο.κ.), φτάνοντας τελικά να το αντιμετωπίζουμε σχεδόν σαν ένα μαθηματικό πρόβλημα, για το οποίο υπάρχουν ήδη γνωστές τυπολογίες επίλυσης. Η διαδικασία αυτή οικοδομεί σταδιακά μία «συλλογική νοημοσύνη» στην ομάδα.

ΣΓ: Και πώς διαφοροποιείστε από αυτή την ολλανδική προσέγγιση;

ΒΗ: Παραμένουμε σταθερά πιστοί στη σχεδιαστική αξία της έρευνας και στη συνεπή ορθολογική αντιμετώπιση των ζητημάτων, ενώ έχουμε προσδώσει περισσότερη έμφαση στη συμπάρθεση αντιθέσεων και τη μεγιστοποίηση της διαφοράς στις προτάσεις μας.

ΚΠ: Η διαφορά μας συνοψίζεται και στον λόγο για τον οποίο επιστρέψαμε στην Ελλάδα. Στην Ολλανδία τα σημαντικά ζητήματα του χώρου έχουν πλέον μετατοπιστεί σε άλλους τομείς. Εδώ υπάρχουν τόσο πιο βασικά και ανεπίλυτα προβλήματα που σχεδόν επιτάσσουν την ενσκόληση του αρχιτέκτονα.

ΣΓ: Είναι δηλαδή η πρόκληση του προβλήματος αυτή που σας έφερε πίσω στην Ελλάδα;

ΜΡ: Ναι. Αυτό που μας διαφοροποιεί από άλλα γραφεία είναι η πίστη μας στην τοπικότητα και στο επιμέρους πρόβλημα του κάθε πελάτη.

ΒΗ: Η σχεδιαστική μας εργαλειοθήκη έχει ήδη μεταβληθεί, καθώς συνεχίζουμε να προσαρμόζουμε τη δουλειά μας σε ένα κοινό που δεν συμβουλευτεί τον αρχιτέκτονα για τα πάντα σχετικά με τον χώρο. Αυτό δεν είναι κάτι κακό,

αλλά ένα στοιχείο της δουλειάς μας. Αρχιτέκτονες όπως ο Nieuwmeyer ξεχωρίζουν, επειδή ως έναν βαθμό ενσωματώνουν τέτοια στοιχεία στον τρόπο που σχεδιάζουν. Το πρόβλημα αλλάζει κι εμάς τους ίδιους λοιπόν, μετασχηματίζοντας και την ιδιαίτερη προσέγγισή μας.

ΣΓ: Πώς διεκδικεί μια τέτοια προσέγγιση τον δικό της χώρο της στην ελληνική αρχιτεκτονική σκηνή του 2010;

ΚΠ: Προσπαθούμε να είμαστε ενεργητικοί και να παίρνουμε πρωτοβουλίες. Σχεδιάζουμε ακόμη και όταν δεν υπάρχει πραγματικός πελάτης, επιχειρώντας να εξασκούμε τον ουσιαστικό κοινωνικό ρόλο του αρχιτέκτονα. Εκείνο που λείπει στην Ελλάδα είναι οι υποδομές που στηρίζουν τους νέους δημιουργούς. Για να λάβεις μέρος σε αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς συχνά απαιτείται να έχεις χτίσει ένα αντίστοιχο θέμα. Πόσοι, όμως, έχουν χτίσει λ.χ. δημοτικά σχολεία; Αποκλείεται έτσι το σύνολο των νέων αρχιτεκτόνων της χώρας. Αντίστροφα, στο Βέλγιο λ.χ. ο Κυβερνητικός Αρχιτέκτονας προσκαλεί όλα τα νέα γραφεία για συμμετοχή σε μικρούς κλειστούς διαγωνισμούς για διάφορα δημόσια έργα.

ΣΓ: Δεν σας κρύβω πως στον απόηχο μιας συνάντησης σαν κι αυτή, εξακολουθώ κι εγώ να διερωτώμαι για το σκεπτικό που, λίγα χρόνια νωρίτερα (μετά το Europan 7), υποστήριξε την απόφαση της χώρας μας να παύσει να συμμετέχει στον θεσμό του συγκεκριμένου διαγωνισμού.

αφιέρωμα

Στιγμιότυπο από την εγκατάσταση «The Weather Project» από τον Olafur Eliasson. Turbine Hall, Tate Modern, Λονδίνο, 2003-2004. Φωτ. Kyle Gudsell

Δημοφιλείς χώροι

Επιμέλεια: Όλγα Βενετσιάνου, Μαρία Δόξα, Ναταλία Μπαζαίου

Δημοφιλείς χώροι: Ταυτότητα και λειτουργία

των **Όλγα Βενετσιάνου, Μαρία Δόξα, Ναταλία Μπαζαίου, αρχιτεκτόνων**

Φωτ. Kyle Gudsell

Οι λόγοι που καθιστούν κάποιους χώρους δημοφιλέστερους από άλλους ποικίλουν. Η διάθρωση του αστικού ιστού προσδιορίζει χώρους που λόγω της καίριας θέσης τους στο συντακτικό της πόλης έχουν αυτή τη δυνατότητα. Συγχρόνως, παράγοντες έλξης διαφόρων τύπων όπως χρήσεις γης, κόμβοι μεταφοράς, δρώμενα, μνημεία, ομορφιά του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά και χρονικά μεταβαλλόμενες τάσεις στο σφυγμό της πόλης, επηρεάζουν και επηρεάζονται από την επισκεψιμότητα τέτοιων χώρων. Η λαϊκή αγορά, η στάση του μετρό ή του λεωφορείου, μια συναυλία ή ένα αθλητικό γεγονός, αποτελούν παραδείγματα πόλων έλξης που δημιουργούν διαχρονικά ή προσωρινά πυκνώσεις στον αστικό χώρο.

Οι δημοφιλείς χώροι είναι συχνά αποτέλεσμα ταυτόχρονης συνύπαρξης δύο συνθηκών –της χωρικής ενσωμάτωσης και του μεμονωμένου πόλου έλξης– γεγονός που μπορεί να δράσει πολλαπλασιαστικά, ενισχύοντας την επισκεψιμότητα τους. Για παράδειγμα, ένα δρώμενο σε δημοφιλή χώρο έλκει κοινό που έχει έρθει με πρόθεση, αλλά εκμεταλλεύεται και την τυχαία παρουσία των περαστικών.

Άλλες φορές περιλαμβάνουν σε μεγαλύτερο ή άλλες φορές σε μικρότερο βαθμό την έννοια του τυχαίου, αλλά πάντως επιδρούν στον χαρακτήρα της γύρω περιοχής, τον τουρισμό, τις αξίες γης ακόμη και την εγκληματικότητα και πλήθος άλλων παραγόντων που συνολικά προσδίδουν στην πόλη τη δυναμική της.

Η δυνατότητα τυχαίων συναντήσεων και επομένως η πιθανότητα ανταλλαγής επικοινωνίας με άλλους ανθρώπους –λεκτικά ή απλά μέσω της κοινής παρουσίας– εντείνεται στους χώρους που συγκεντρώνουν μεγάλη

επισκεψιμότητα. Στους δημοφιλείς δημόσιους χώρους, όπου η προσέλευση του κόσμου είναι ελεύθερη και η κίνηση άτυπη, η αρχιτεκτονική περνά σε δεύτερο πλάνο: οι άνθρωποι γίνονται οι πρωταγωνιστές και οι χωρικές σχέσεις μεταξύ σωμάτων –στατικών και εν κινήσει– αποτελούν ισχυρότερα χαρακτηριστικά στη συλλογική εμπειρία από την οποιαδήποτε μορφολογία του δομημένου ή φυσικού περιβάλλοντος.

Οι δημοφιλείς χώροι μπορεί να αφορούν πολύ συγκεκριμένο ανθρώπινο δυναμικό, που στην ακραία του μορφή συγκροτεί ένα γκέτο, μία ομάδα ανθρώπων που μπορεί παράλληλα να υφίστανται το αντίθετο φαινόμενο, αυτό του αποκλεισμού από άλλες περιοχές. Από την άλλη μεριά, μπορούμε να πούμε ότι σε έναν υγιή δημοφιλή χώρο, που δεν μονοπωλείται από καμία κοινωνική ομάδα, η διέλευση του δίκως κίνητρο επισκέπτη δεν ξενίζει, το βλέμμα των άλλων παρευρισκομένων δε δυσχεραίνει την παρουσία του εκεί. Αντίθετα, υπάρχει μια κοινή αντίληψη οικειότητας που δίνει την αίσθηση ότι ο χώρος ανήκει στο χρήστη του, οποιοσδήποτε κι αν είναι αυτός.

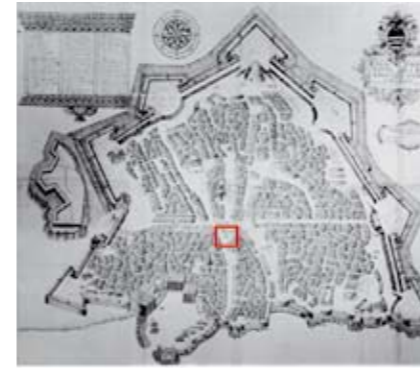
Η προσεκτική ανάγνωση του αστικού ιστού μπορεί να οδηγήσει στον εντοπισμό δυνητικά δημοφιλών χώρων και να συνεισφέρει στην τεκμηρίωση μελετών ανάπλασης. Ο αστικός σχεδιασμός και η αρχιτεκτονική μπορούν να αναδείξουν τέτοιους χώρους, ως δημοφιλείς ή αντίθετα να επιδράσουν ανασταλτικά στον βαθμό επισκεψιμότητάς τους. Η στρατηγική ανάπτυξης υποβαθμισμένων περιοχών όλο και περισσότερο τείνει να εστιάζει σε μια προσπάθεια δημιουργίας δημοφιλών κόμβων-καταλυτών στον αστικό ιστό. Ταυτόχρονα, λαμβάνοντας υπ' όψιν επιτυχημένα δυτικά πρότυπα δημοφιλών χώρων αστικού πρασίνου και χαμένες ευκαιρίες του παρελθόντος για την αξιοποίηση ελεύθερων χώρων, επιχειρεί την επανασύνδεση φυσικού περιβάλλοντος και δημοφιλούς χώρου.

Σήμερα, υπάρχουν αντίστοιχοι ψηφιακοί δημοφιλείς χώροι, που υφίστανται ως χωρικές αποτυπώσεις των πυκνώσεων της ηλεκτρονικής κοινωνικής δικτύωσης, αλλά και ως μέθοδοι κατανόησης των τάσεων μετασχηματισμού της απτής αστικής πραγματικότητας. Το γεγονός αυτό γεννά πλήθος ζητημάτων γύρω από τη σημασία, τους τρόπους συσχετισμού και τη μεταξύ τους επιρροή, σε μια συνεχή και ανοικτή διαδικασία αναπροσαρμογής, σύμφωνα με τα κοινωνικά και τεχνολογικά δεδομένα.

Η πλατεία των Λιονταριών: Ένα παράδειγμα λογοτεχνικής πολεοδομίας

της **Μαρίας Μοίρα, αρχιτέκτονος**

Η δια του λόγου υποστασιοποίηση της κεντρικής ιστορικής πλατείας της πόλης του Ηρακλείου Κρήτης

Εισαγωγή

Η πλατεία των Λιονταριών είναι το κομβικό σημείο συνάντησης των κατοίκων και των επισκεπτών της Παλιάς Πόλης και της ευρύτερης αστικής επέκτασης, που αναπτύσσεται ραγδαία έξω από την ενετική περιτείχισή του Ηρακλείου το προβλεπόμενο τοπίο, το οποίο υποδεικνύεται από τις καρτ ποστάλ και τους τουριστικούς οδηγούς, ως ο πρωτεύων προορισμός, η αφετηρία για να γνωρίσεις την πόλη ο φιλόξενος δημόσιος χώρος, ο οποίος οφείλει τη δημοφιλία και τη μεγάλη επισκεψιμότητά του στη συνύπαρξη πολλαπλών παραγόντων, οι οποίοι επηρεάζουν ως άτυπες κανονιστικές αρχές τις συμβιωτικές σχέσεις, τις συλλογικές δράσεις, αλλά και τη μνήμη και τον ψυχισμό των κατοίκων. Η μαρμαρίνη βενετσιάνικη κρήνη με το τρεχούμενο νερό, τα αιωνόβια πλατάνια, τα παραδοσιακά κρητικά κεράσματα, (ο καφές, η μπουγάτσα και το ρακί), που προσφέρονται στα γύρω καφενεία και ζαχαροπλαστεία ήδη από τον 19ο αιώνα, καθιστούν την πλατεία έναν αντιπροσωπευτικό αστικό πόλο έλξης, συνάθροισης και επικοινωνίας των πολιτών. Με την υπόδειξη των λογοτεχνικών χωρικών αναπαραστάσεων, στο παρόν άρθρο διερευνάται ο χαρακτήρας, η ταυτότητα, οι λειτουργίες και ο ρόλος τον οποίο διαδραματίζει διαχρονικά η ιστορική πλατεία στη ζωή της πόλης.

Ιστορικές και γεωγραφικές συντεταγμένες της πλατείας

Το Ηράκλειο ή αλλιώς Ηράκλεια, Ελ Χαντάκ, Χάνδαξ, Κάντια, Κάστρο, Μεγάλο Κάστρο είναι η πολυώνυμη πόλη της νήσου Κρήτης, που εγκιβωτίζεται μέσα στα τείχη τις διάχυτες μνήμες μιας μακραίωνης και πολύτροπης ιστορικής και πολιτισμικής πραγματικότητας. Το μινωικό, ελληνορωμαϊκό και βυζαντινό παρελθόν, οι Άραβες, οι Ενετοί και οι Οθωμανοί κατακτητές άφησαν στο σώμα της πόλης τη σφραγίδα τους, με τη μορφή μνημονικών θραυσμάτων, μετατρέποντάς το σ' ένα παλιμνηστο στο οποίο εγγράφονται πολιτισμοί και ιστορία. Οι κεντρικές, πολυσύχναστες πλατείες της Παλιάς Πόλης, όπως αναδύονται από τις λογοτεχνικές αναπαραστάσεις, συγκροτούν ένα δίκτυο δημόσιων χώρων το οποίο υποδέχεται διαφορετικές πολιτικές και κοινωνικές δράσεις. Ένα σύστημα «αστικών βαλβίδων» εκτόνωσης του δημόσιου βίου που αποτελείται από αρχιτεκτονικά περιβάλλοντα-κόμβους, τα

οποία φέρουν το αποτύπωμα της ιστορικότητάς τους, το ειδικό βάρος της θέσης στον αστικό ιστό και της διαφορετικότητάς τους σε επίπεδο μορφής, συντακτικής δομής και χωρικής συγκρότησης.

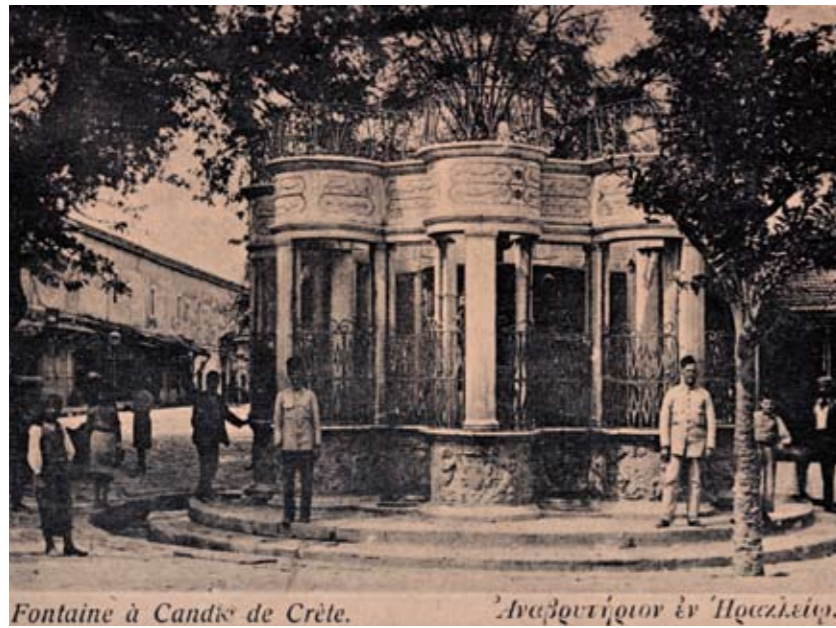
Η πλατεία των Λιονταριών με την περίτεχνη κρήνη, που κατασκευάστηκε από τον Βενετσιάνο γενικό προβλεπτή Φραγκίσκο Μοροζίνι στο διάστημα 1626-1628, υπήρξε το διοικητικό και θρησκευτικό κέντρο για την ενετική και οθωμανική πόλη και το κέντρο των κοινωνικών και κοσμικών επαφών για το Ηράκλειο της Αυτόνομης Κρητικής Πολιτείας. Σήμερα αποτελεί έναν εμβληματικό τόπο αυτοπροσδιορισμού για την πόλη του Ηρακλείου, ο οποίος βρίσκεται:

- Πάνω στον κεντρικό οδικό άξονα που οδηγεί από το παλιό λιμάνι στο κέντρο του ιστορικού αστικού πυρήνα.
- Στο νοητό όριο του βυζαντινού τείχους, πλάι στη θέση της παλαιάς πύλης, που οδηγούσε στην ύπαιθρο και την ενδοχώρα.
- Στο κέντρο της οικιστικής επέκτασης που ενέταξε στο σώμα της πόλης τα προάστια (Βούργους).
- Πλησίον της συμβολής των διασταυρούμενων κεντρικών οδικών αξόνων, που συνέδεαν τις τέσσερις βασικές πύλες της κραταιάς φρουριακής επέκτασης, την οποία κατασκεύασαν οι Ενετοί.
- Εγγύς των παραδοσιακών ανοικτών αγορών και των νέων που δημιουργήθηκαν κατά μήκος των ίδιων οδικών αξόνων.

Η πλατεία κοσμεύεται και πλαισιώνεται από ιστορικά κτήρια, εκκλησίες και καφενεία, αλλά αναμφίβολα σηματοδοτείται από το μεσαιωνικό σιντριβάνι. Το μαρμαρίνο σιντριβάνι, διακεκριμένο επίκεντρο ενός μνημειακού συνόλου, με τα ολόγλυφα λιοντάρια, τις διακοσμημένες γούρνες, αλλά χωρίς το επιβλητικό άγαλμα του Ποσειδώνα, (αγνοείται ο χρόνος και οι συνθήκες καταστροφής του), το οποίο κυριαρχούσε στον χώρο με τη συμβολική και φυσική του παρουσία, κατά τρόπο ώστε έμπαιναν σε πειρασμό να το απεικονίσουν με έμφαση οι περιηγητές και χαρτογράφοι στους χάρτες της πόλης (εικ. 1).

«Από το σιντριβάνι είχε αφαιρεθεί το σιδερένιο οθωμανικό κινγκλιδωμά. Ξαναφάνηκε η Κρήνη του Μοροζίνι, μια οκτάλοβη μαρμαρένια γούρνα με ανάγλυφους τρίτωνες, δελφίνια και οικόσημα, στο κέντρο της κάθονταν τα τέσσερα μαρμαρίνα λιοντάρια, που συμβόλιζαν την ισχύ της Γαληνοτάτης Βενετίας. Από το στόμα τους έτρεχε νερό, το ακριβό νερό μιας ανά τους αιώνες διψασμένης πόλης. Έλειπε μόνο το άγαλμα του Ποσειδώνα που παλιά στεκό-

Fontaine à Candie de Crète. Αναβρυτήριον ἐν Ἡρακλείῳ.

Editt. B. Bahaeddin photog. Candie. 33 — Fontaine Vénitienne à CANDIE (Grôte) Jodde-Lo.

1135-ΗΡΑΚΛΕΪΟΝ (Κρήτης) Ἡ κρήνη τῶν λεόντων CANDIE (Grôte) La fontaine des lions Ἐκδόσεις «ΔΕΛΤΑ» Ἀθήναι

πάνω: Στις καρτ ποστάλ του σιντριβανιού αποτυπώνονται οι διαφοροποιήσεις της μορφής και της λειτουργίας του μνημείου, (τα κάγκελα προστίθενται ή αφαιρούνται, κρύβουν ή απομονώνουν τη μαρμάρινη κρήνη), ανάλογα με την αλλαγή χρήσης και τη διαδοχή πολιτισμικών διαμεσολαβητών. (Μανώλης Δουλγεράκης, Επιστροφή στο Μεγάλο Κάστρο, Ηράκλειο 1998)

ταν πάνω από τα λιοντάρια, για να μπορεί από κει ψηλά να ελέγχει τους θαλασσινούς ανέμους».¹

Η λογοτεχνική αποτύπωση του δημόσιου χώρου

Η λογοτεχνία κατασκευάζει εικόνες-σκέψεις που έχουν την ιδιότητα να αποτυπώνουν τη φυσιογνωμία της πόλης σαν μία συσσωμάτωση αντικειμένων και συμβάντων. «Στην πόλη η ιδιαιτερότητα των εκφράσεων της ζωής δεν βρίσκεται στην υλικότητα μόνο των αντικειμένων, των κτηρίων ή των φυσικών στοιχείων αλλά και στην εκδήλωση των συμπεριφορών. Η φυσιογνωμική της πόλης επικειρεί έτσι να συλλάβει την πόλη σαν μια σύνθετη μορφή ύλης, ζώσας ύλης ίσως, όπου η χρονικότητα των δράσεων και η χρονικότητα των υλικών τους αποθέσεων σχηματίζουν ένα μόρφωμα σε διαρκή μεταβολή».²

Η πλατεία των Λιονταριών, καθώς βρίσκεται πάνω στην ενετική Ρούγα Μαΐστρα, τη σημερινή οδό Μαρτύρων 25ης Αυγούστου, την «οδό της πλάνης», τον διακεκριμένο δρόμο με τα μέγαρα και τα νεοκλασικά, λειτουργεί ως «στρατηγικό πέρασμα», «πύλη», «κοινωνικό παρατηρητήριο», «μνημείο». Αποτελεί το σημείο εκκίνησης της αφήγησης της πόλης στο φανταστικό των συγγραφέων, των κατοίκων και των επισκεπτών, καθώς είναι ο δημόσιος χώρος στον οποίο συμπυκνώνονται πολιτισμικά, ιστορικά και κοινωνικά περιεχόμενα. Η πλατεία είναι ένας τόπος στάσης, μια τομή στο συνεχές του αστικού χρόνου, όπως επανειλημμένα αποτυπώνουν στην αρχή του 20ού αιώνα οι καρτ ποστάλ του φωτογράφου-θρούλου της πόλης, του Τούρκου Μπεκαεντίν, δείχνοντας τους πολίτες όρθιους ή καθισμένους, να ατενίζουν τον φακό σε χαρακτηριστικές πόζες γύρω από το σιντριβάνι³ (εικ. 2). Στον ίδιο ακριβώς χώρο ξετυλίγεται και σήμερα υπό μορφή θεατρικής δράσης, το δίκτυο των αστικών συναντήσεων, των τυχαίων συμβάντων, των περιστατικών. Η δομή του χώρου και η περιμετρική διάταξη των κτηρίων δημιουργούν μια ανοικτή σκηνή ευκαιριακών συνάξεων και παροδικών συγκατοικήσεων με την ετερότητα. Η διαρκής επανάληψη από τους

πολίτες της πράξης θέασης, διόδευσης, στάσης και συμποσιασμού δίνει τη δυνατότητα «συγκερασμού των οριζόντων», σφρηλατεί την ενταξιομότητα, δρα καθησυχαστικά και δημιουργεί την αίσθηση του οικείου στον δημόσιο χώρο.

«Καθίσαμε για μπουγάτσα στου Κιρκόρ, ενός Αρμένι που άνοιξε εδώ το μαγαζί του μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Η Χριστίνα δοκίμασε και από τα δυο είδη: με γλυκιά και ξινή μυζήθρα. Έλαμψε το μουτράκι της. -Μ' αρέσει εδώ, είπε, -μ' όλα αυτά τα δέντρα. Είναι μια πλατεία αληθινή».⁴

Η πλατεία, η κρήνη, η μνήμη

Τα μνημεία λειτουργούν σαν πυκνωτές της αστικής εμπειρίας. Όχι σαν αρχαιολογικά λείψανα, αλλά σαν καταλύτες του διαλεκτικού προσώπου της πόλης. Η γλυπτική σύνθεση της ενετικής κρήνης είναι το κέντρο βάρους της δημοφιλούς πλατείας καθώς «η κρήνη, ένα από τα αρχαιότερα κοινωνικά κέντρα, έχει διατηρήσει τον μαγνητισμό της, ελκύνοντας, μέσω της κυκλικής κίνησης, τους ανθρώπους γύρω της».⁵ Αποτελεί έναν πρωτογενή αστικό συντελεστή που στη μορφή του και στις μεταβολές της συμπυκνώνεται η συλλογική και ατομική μνήμη. Η θέα των ενετικών μαρμάρινων λιονταριών δίνει το έναυσμα για μια διήθηση στη χρονικότητα της πόλης και στο ιστορικό της παρελθόν, επιτρέπει την οπτική μιας διαμπερότητας ανάμεσα στους αιώνες. Η παρουσία σ' αυτόν τον τόπο είναι μια τελετουργική πράξη ανάκλησης του συλλογικού και του ατομικού βιώματος, μια επαναλαμβανόμενη πράξη ενσωμάτωσης. Η συναισθητική βεβαιότητα του σώματος το οποίο επαναλαμβανόμενα εγγράφεται μέσα στη χωρική επικράτεια της πλατείας και ταυτοχρόνως η τοπολογική βεβαιότητα για τη θέση της μέσα στην πόλη, επανδραστηριοποιούν τη μνήμη των υποκειμένων προσδίδοντάς της οξύτητα και ακρίβεια (εικ. 3).

«Δεκέμβριος, αρχές του Δωδεκάμερου. Μέσα από τα τζάμια μόλις που διακρίναμε το ένα μαρμάρινο λιοντάρι.

κάτω: Στις φωτογραφίες σήμερα της πλατείας τα βλέμματα των περαστικών και των καθισμένων στα γύρω μαγαζιά διασταυρώνονται με το ενετικό μνημείο, όπως και στις φωτογραφικές αποτυπώσεις του Μπεκαεντίν τον 19ο αιώνα. (φωτογραφίες: Μαρία Μοίρα)

Από το στόμα του δεν έτρεχε νερό. Η βροχή τύλιγε το ζώ με τη λεπτή της άσπρη γάζα. Ο μαύρος καφές άχνιζε μπροστά με σε δυο φλιτζάνια. Το χρώμα του είχε και το παλτό του άντρα που καθότανε απέναντί μου στο μεγάλο άδειο καφενείο. Ένα παλιό παλτό».⁶

Επίλογος

Στα Λιοντάρια, στην έμφορτη από μνήμες μικρή κόγχη του αστικού ιστού, συναντά ο ντόπιος τον ξένο, ο κάτοικος τον επισκέπτη. Στον φιλόξενο χώρο της πλατείας με την επανάληψη των κοινών εμπειριών διαμορφώνεται η αίσθηση του κυκλικού χρόνου. Εκεί συλλαμβάνονται, απομειώνονται και διαπραγματεύονται τα ανθρώπινα νοήματα σύμφωνα με τον Χάιντεγγερ. Πλλά στο βενετσιάνικο σιντριβάνι, «ομφαλό της πόλης» και κυρίαρχο τοπολογικό προσδιορισμό του σύγχρονου Ηρακλείου, υπό τη σκιά των πλατάνων, η ροή του νερού και του πλήθους και οι συμποσιακές συναντήσεις, συγκροτούν μια πυκνή από νοήματα και αισθήσεις εικόνα κοινοτισμού και συγκατοίκησης.

σελ. 37

Στον χάρτη του Μανέα Κλόντζα (πρώτο μισό του 17ου αιώνα) επισημαίνεται η θέση της πλατείας και του ενετικού σιντριβανιού, ως γεωγραφικού, ιστορικού και κοινωνικού κέντρου. Στοιχείο ταυτότητας μιας πόλης που παρά τις πολεοδομικές αλλαγές του 20ού αιώνα, διατήρησε ανέπαφες τις βασικές συντακτικές δομές της ενετοκρατίας, (οδικό άξονες, δημόσιοι χώροι, αγορές, ενότητες συνοικιών). Στην αεροφωτογραφία του 1940 και στο απόσπασμα του χάρτη της Χρυσούλας Τζομπανάκη επιβεβαιώνεται η κεντρικότητα της πλατείας των Λιονταριών (σήμερα πλατεία Ελευθερίου Βενιζέλου) στον αστικό πυρήνα της Παλιάς Πόλης. (Χρυσούλα Τζομπανάκη, Το Ηράκλειο εντός των τειχών, Ηράκλειο 2000, ΤΕΕ)

Εξέταση μίας πολύπαθης αλλά πάντα «δημοφιλούς» πλατείας

της **Μυρτώς Ζηρίνη**, αρχιτέκτονας, MSc Advanced Architectural Studies, UCL

Η πλατεία Ομονοίας είναι η πιο πολυσυζητημένη και αμφιλεγόμενη πλατεία της Αθήνας, και η μία από τις δύο κεντρικές πλατείες της πόλης. Μόλις ένα χιλιόμετρο από την Αρχαία Αγορά της Αθήνας, έναν δημόσιο ανοικτό χώρο όπου γεννήθηκαν και «ζυμώθηκαν» έννοιες και θεμελιώδεις αρχές που διαμόρφωσαν τη σύγχρονη σκέψη, η πλατεία Ομονοίας γεινιάζει με το αρχαίο κέντρο της Αθήνας, το ιστορικό κέντρο και τη σύγχρονη αγορά της πόλης.

Γιατί όμως ο πάντα δημοφιλής αυτός χώρος απασχολεί τόσο πολύ την κοινή γνώμη; Γιατί χάνει ολοένα και περισσότερο την αίγλη που απέκτησε στη σύντομη, συγκριτικά, ιστορία του και γιατί στο διάστημα αυτό έχει αναδιαμορφωθεί οκτώ φορές;

Η σημερινή εικόνα της προσβάσιμης πλατείας Ομονοίας

Η πλατεία είναι «ζωντανή» καθ' όλη τη διάρκεια του 24ώρου. Παραμένει ο τόπος που πωλούνται οι κυριακάτικες εφημερίδες και περιοδικά το Σαββατόβραδο. Εξακολουθεί να χρησιμοποιείται από ένα δημογραφικά ποικιλόμορφο κοινό, διαφορετικής σύνθεσης σε κάθε φάση της ημέρας, αλλά με επαναλαμβανόμενα ιδιόμορφο τρόπο: παρόλο που το κέντρο της πλατείας είναι προσβάσιμος χώρος για τους πεζούς, αποτελεί σχεδόν αποκλειστικά

τόπο συναναστροφής των μεμονωμένων κοινωνικών ομάδων –κυρίως μεταναστών και αστέγων– με πολύ χαμηλή πυκνότητα άλλων διερχομένων πεζών. Αντίθετα, στα γύρω πεζοδρόμια συνωστιζονται περαστικοί, επιβάτες του μετρό, εργαζόμενοι στην ευρύτερη περιοχή και τουρίστες. (εικόνες 1, 2 και 3).

Σε αντίθεση με τις άλλες κύριες πλατείες της πόλης (Σύνταγμα, Κλαυθμώνος, Μοναστηράκι κ.α.), η στατική χρήση της καρδιάς της πλατείας Ομονοίας από περιθωριακές ομάδες είναι συγκριτικά τόσο πλειοψηφική, που προκαλεί πόλωση, αποτρέποντας ακόμα περισσότερο τη χρήση του χώρου από άλλες κοινωνικές ομάδες και καθιστώντας την στη συνειδησή του ευρύ κοινού ως μη ασφαλή.

Η δυσαναλογία μεταξύ πυκνοτήτων στην καρδιά μιας πλατείας, σε σχέση με τα περιμετρικά αυτής πεζοδρόμια τα οποία «σφύζουν» από ζωή είναι φαινόμενο που παρατηρείται σε πολλές αστικές πλατείες. Σχυνά έρημες, με εμφανή σημάδια εγκατάλειψης και απουσίας του ανθρώπινου στοιχείου, αντικοινωνικές συμπεριφορές και απορρίμματα, τέτοιες πλατείες αποτελούν χώρους που προκαλούν ανασφάλεια στους περαστικούς.

Γιατί συμβαίνει αυτό, ακόμα και σε αθηναϊκές πλατείες

δίπλα κάτω αριστερά: Εικόνα 1. Βορειοδυτικό περιμετρικό τμήμα πλατείας Ομονοίας, κοιτώντας από την οδό Γ' Σεπτεμβρίου προς οδό Μ. Κοτοπούλη

δίπλα κάτω μέση: Εικόνα 2. Διάβαση πεζών της οδού Γ' Σεπτεμβρίου στην πλατεία Ομονοίας

πάνω: Σχεδιάγραμμα 1. (πορτοκαλί: είσοδο-έξοδοι σταθμού Μετρό)

κάτω δεξιά: Εικόνα 3. Η σύγχρονη πλατεία Ομονοίας, από τη δυτική πλευρά κοιτώντας προς την ανατολική

τόσο κομβικές όσο η πλατεία Ομονοίας; Πολλοί θα απαντούσαν, ότι φταίει η έλλειψη αστυνόμευσης, η δημοτική αρχή, ή το κράτος, γιατί δεν φροντίζουν τη δημόσια περιουσία. Μήπως όμως το πρόβλημα οφείλεται πρωταρχικά στον τρόπο σχεδιασμού τους – τη διαρρύθμισή τους, τους άξονες κίνησης σε σχέση με τη φυσική τους θέση στον ιστό της πόλης; Ποια είναι τα συστατικά για μια επιτυχημένη πλατεία; Τι μπορεί να γίνει στη φάση του σχεδιασμού για να εξασφαλιστεί σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό η καλή λειτουργία της;

Χωρική αξιολόγηση της Ομονοίας

Σύμφωνα με τις αρχές του συντακτικού του χώρου (Space Syntax),¹ ο βαθμός επιτυχίας ενός ελεύθερου χώρου είναι ανάλογος με την προσβασιμότητα και την ορατότητά του από τους άξονες κίνησης της περιοχής, τη συνδεσιμότητά με, και διαπερατότητα από, τον ευρύτερο αστικό ιστό. Έχει τεκμηριωθεί από μελέτες ότι η θέση και η ενσωμάτωση στον αστικό ιστό καθορίζουν συνήθως σε σημαντικό βαθμό τις χρήσεις γης και τις δραστηριότητες των περιμετρικών κτηρίων, που συνδυαστικά επηρεάζουν την ταυτότητα της πλατείας, ενώ οι άξονες κίνησης και ο τρόπος με τον οποίο τη διαπερνούν καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις ροές κινήσεων και τις πυκνότητες στατικής χρήσης σε κάθε τμήμα της.

Ας δούμε λοιπόν τι συμβαίνει με την πλατεία Ομονοίας, καταρχήν από πλευράς θέσης και ύστερα αστικού σχεδιασμού.

Κοιτάζοντας τον χάρτη της περιοχής, η πλατεία Ομονοίας αποτελεί την καρδιά της πόλης και διαπερνάται από τέσσερις στρατηγικές οδικές αρτηρίες (σχεδιάγραμμα 1). Η κομβικότητα της θέσης στον αστικό ιστό εξασφαλίζει πυκνές ροές περαστικών που διέρχονται από αυτήν στις μετακι-

νήσεις τους στην ευρύτερη της περιοχή. Οι υψηλές αυτές ροές με τη σειρά τους έχουν προσελκύσει πολλές δραστηριότητες που επωφελούνται των μεγάλων πυκνοτήτων (εμπόριο, αναψυχή, υπηρεσίες κ.ά.) και καθιστούν την πλατεία πόλο έλξης τόσο ισχυρό για την πόλη, που δρα πολλαπλασιαστικά σε βαθμό υπερτοπικό.

Η χρήση της πλατείας ως κόμβος διανομής πεζών

Η σημερινή διαμόρφωση της Ομονοίας σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε το 2002, με γνώμονα τον υπερτοπικό αυτό ρόλο της πλατείας στο αστικό πλαίσιο και τη διατήρηση των βασικών της χαρακτηριστικών.² Ωστόσο, η καρδιά της πλατείας συνέχισε να υπολειτουργεί καθώς το μεγαλύτερο μέρος της τοπικής και όλη η υπερτοπική της λειτουργία συντελούνται σε υπόγειο επίπεδο και στα γύρω πεζοδρόμια.

Οι χιλιάδες τακτικοί και μη επιβάτες που διανέμονται καθημερινά από τον σταθμό του μετρό «Ομόνοια», ήδη από το επίπεδο του υπογείου επιλέγουν βάση σήμανσης

όποια από τις οκτώ εξόδους τους εξυπηρετεί καλύτερα, καταλήγοντας απευθείας στα περιμετρικά πεζοδρόμια και όχι στο σώμα της πλατείας. Την αντίστροφη κίνηση διαγράφουν και οι πεζοί που εισέρχονται στον σταθμό. Ελάχιστοι περαστικοί τη διασχίζουν για να κατευθυνθούν προς τον τελικό προορισμό τους και ακόμη λιγότεροι παραμένουν σε αυτήν. Έτσι η πλατεία Ομονοίας δρα κυρίως ως μεταβατικός κόμβος διανομής και όχι ως προορισμός.

Σε πλήρη αντίθεση, η χωροθέτηση της κύριας εισόδου του Μετρό στο κέντρο της πλατείας Συντάγματος και στην επέκταση του άξονα κίνησης της οδού Ερμού, δρα καταλυτικά στην αύξηση της ροής πεζών και την ευρεία στατική χρήση της περιμέτρου της, εν γένει στην υγιή λειτουργία της πλατείας στο σύνολο της, τονώνοντας αισθητά τη ζωή αυτής της εξίσου κομβικής ως προς τη θέση της πλατείας.

Άλλωστε, η σημασία της χωροθέτησης των εισόδων

εξόδων του σταθμού ΗΣΑΠ-Μετρό (πόλων έλξης και διανομής κοινού) φαίνεται και μέσα από την ιστορία της ίδιας της πλατείας Ομονοίας. Από τις πολλές διαμορφώσεις που έγιναν στο παρελθόν, υπάρχει μόνο μία περίοδος (1927-1957, εικόνα 4), στη διάρκεια της οποίας η καρδιά της πλατείας φαίνεται να χρησιμοποιείται εκτενώς κινητικά και στατικά. Η διαμόρφωση της πλατείας εκείνη την εποχή συμπεριλάμβανε δύο μόνο εισόδους/εξόδους του ΗΣΑΠ, απευθείας στο κέντρο της πλατείας και επέτρεπε ελεγχόμενες εμπορικές δραστηριότητες (περίπερα-ανθοπωλεία) επάνω σε αυτήν, χωρίς όμως αυτά να παρεμβάλλονταν στους κεντρικούς άξονες κίνησης. Παράλληλα, εκείνη ήταν η μόνη περίοδος όπου μεγάλος αριθμός πεζών διέσχιζε ελεύθερα την πλατεία σε πολλούς άξονες, ενώ οι εμπορικοί πόλοι έλξης ενθάρρυναν συνάμα και τη σύντομη στάση και κατ' επέκταση την αίσθηση ασφάλειας του κοινού. Σε όλες τις υπόλοιπες διαμορφώσεις της πλατείας, η κίνηση επικεντρωνόταν στην περίμετρο της πλατείας, με αποκορύφωμα την περίοδο 1957-2002 που η πλατεία μετατράπηκε σε κυκλική κυκλοφοριακή διασταύρωση.

Ανεργοί βασικοί άξονες

Πέραν όμως της χωροθέτησης των εισόδων/εξόδων μετρό για την αξιοποίηση της υπερτοπικής σημασίας της πλατείας, ως εξετάσαμε την πλατεία Ομονοίας από πλευράς τοπικής συντακτικής δομής, εντοπίζοντας τις δυνατότητες και αξιολογώντας την αξιοποίησή τους στη σημερινή της χωρική μορφολογία.

Από τους δύο βασικούς κάθετους άξονες που διασταυρώνονται εκεί, μόνο ο άξονας Ανατολής-Δύσης (Πανεπιστημίου – Αγ. Κωνσταντίνου) επιτρέπει την κίνηση επί της πλατείας, ενώ στον άξονα Βορρά-Νότου η κίνηση είναι επιφυλάκτης μέσω των περιμετρικών πεζοδρομίων. Ωστόσο, ο τελευταίος, είναι στρατηγικής σημασίας για το δίκτυο κίνησης πεζών και ιδιαίτερα τουριστών, καθώς συνδέει το ιστορικό κέντρο (Αθηνάς, Μοναστηράκι, Ψυρή) με το Αρχαιολογικό Μουσείο (Πατησίων) και τις εμπορικές οδούς Αθηνάς και Γ' Σεπτεμβρίου (σχεδιάγραμμα 2). Η διαφορά στάθμης στη βόρεια πλευρά της πλατείας, με αδιάβατο κιγκλίδωμα που ξεπερνά το 1,5 μέτρο ύψους, αποτρέπει εντελώς ακόμα και την άτυπη διάβαση. Στον επισκέπτη που κατευθύνεται από τον βορρά προς τον νότο, ο χώρος δεν είναι καθόλου αντιληπτός ως δημόσια πλατεία, αλλά ως φράγμα (εικόνα 5). Η πλατεία δηλαδή «γυρνάει την πλάτη της» προς τον βορρά και στέκεται ως εμπόδιο στον οπτικό άξονα θέασης του Παρθενώνα, που πλέον δεν είναι ορατός από τη βόρεια πλευρά της.

Το κατεξοχήν χαρακτηριστικό των ελεύθερων χώρων, σε αντίθεση με τους δομημένους, είναι πως υπάρχει η δυνατότητα διαγώνιας κίνησης μέσα από αυτούς, και άρα δυνατότητα συντόμευσης της διαδρομής των πεζών. Όταν αυτό δεν παρέχεται, ο ελεύθερος χώρος δρα ως άλλο ένα δομημένο οικοδομικό τετράγωνο και αναγκάζει τον πεζό να ακολουθήσει την περίμετρο του. Η διαμόρφωση της πλατείας Ομονοίας, όπως και αυτή πολλών

δίπλα μέση: Εικόνα 4. Η πλατεία Ομονοίας κατά τη περίοδο 1927-1957. (φωτογραφία από: «Τεύχος Κ, Επτά Ημέρες - Πλατεία Ομονοίας», Εφημερίδα Καθημερινή, 1997)
δίπλα κάτω: Εικόνα 5. Η σύγχρονη Πλατεία Ομονοίας, από τη βόρεια πλευρά κοιτώντας προς τη νότια

πάνω: Σχεδιάγραμμα 2. Διαπερατοί άξονες κίνησης στην πλατεία Ομονοίας (πορτοκαλί: εισοδοί-εξοδοί σταθμού Μετρό, μαύρο: άξονες κίνησης πεζών)
μέση: Σχεδιάγραμμα 3. Δυνατότητα διαπερατών άξονων κίνησης στην πλατεία Ομονοίας (πορτοκαλί: εισοδοί-εξοδοί σταθμού Μετρό, μαύρο: άξονες κίνησης πεζών)

άλλων στην Αθήνα (Κολωνακίου, Κλαυθμώνος, κ.α.) δεν ενθαρρύνει τη διαγώνια διάσχιση της στη συνέχεια των διαγώνιων αξόνων που συναντώνται σε αυτήν. Και παρόλο που η υπάρχουσα κυκλοφοριακή ρύθμιση θα επέτρεπε την ύπαρξη περισσότερων διαβάσεων πεζών χωρίς να επιβαρυνθεί η κυκλοφορία, εφόσον δεν είναι πλέον κυκλική η ροή των οχημάτων και δεν εισέρχονται οχήματα από τις οδούς Αθηνάς και Γ' Σεπτεμβρίου, οι υπάρχουσες διαβάσεις είναι αποκλειστικά περιμετρικές.

Συμπερασματικές προτάσεις: αξιοποιώντας τις χωρικές δυνατότητες

Στο σχεδιάγραμμα 3, επιχειρείται η απεικόνιση των δυνατοτήτων πορείας επί της πλατείας με βάση τους άξονες που τη διαπερνούν, και τη θέση διαβάσεων που θα ενθάρρυναν τον πεζό να τη χρησιμοποιήσει. Είναι εμφανές ότι ενώ την πλατεία σήμερα διαπερνούν δύο προσβάσιμοι και μεταξύ τους παράλληλοι άξονες (σχ. 2), δυνητικά θα μπορούσαν να υπάρχουν συνολικά τουλάχιστον επτά βασικοί άξονες κίνησης με τις αντίστοιχες διαβάσεις στους δύο παράπλευρους δρόμους. Η βέλτιστη αξιοποίηση του χώρου της πλατείας θα επιτυγχάνονταν αν επίσης οι 8 έξοδοι του Μετρό περιοριζόνταν σε 2, όπως και σε σχεδόν όλους τους σταθμούς της Αθήνας, και αν αυτοί τοποθετούνταν στο κέντρο, όχι περιμετρικά της πλατείας και παραπλεύρως των αξόνων κίνησης. Η μετατόπιση

μεγάλου μέρους των πεζών προς το κέντρο της πλατείας θα άλλαζε ριζικά τη δημογραφία της: θα υπερτερούσαν οι εν κινήσει πεζοί των στατικών (τοπικών) χρηστών της, επαναφέροντας την αίσθηση φυσικής επιτήρησης του χώρου. Θα επέτρεπε επίσης στα περιμετρικά πεζοδρόμια να έχουν συγκριτικά μειωμένη χρήση από τους πεζούς και αυτοί οι χώροι θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως τόποι συνάθροισης, στάσης και αναψυχής όπως γίνονταν παλαιότερα με δημοφιλή καφενεία και όπως γίνεται σε πολλές άλλες δημοφιλείς πλατείες της Αθήνας.

Σημειώσεις

1. Space Syntax (συντακτικό του χώρου) είναι μια μεθοδολογία για τη θεωρητική προσέγγιση και ανάλυση του χώρου, στην προκειμένη περίπτωση του ελεύθερου αστικού χώρου. Η επιστημονική κοινότητα του Space Syntax (που αναπτύχθηκε στα πλαίσια της σχολής Barteltt του UCL, με κύριο εμπνευστή τον Bill Hillier) έχει δημιουργήσει μια «εργαλειοθήκη» παρατήρησης και ανάλυσης χώρου που συνδυασμένα μπορούν να οδηγήσουν στη «διάγνωση της παθολογίας» ελεύθερων αστικών χώρων στοχεύοντας στη χρήση των ευρημάτων της ανάλυσης στον ανασχεδιασμό τους. Η θεωρία αυτή βασίζεται στην πειραματικά τεκμηριωμένη παρατήρηση πως οι πεζοί τείνουν να προτιμούν τη «συντομότερη και ευθύτερη διαδρομή στην πορεία τους στον αστικό ιστό και άρα τα πρότυπα κίνησης πεζών καθορίζονται πρωτίστως από τη χωρική διαμόρφωση του αστικού ιστού» (Hillier, Bill. (1996) Space is the Machine. Cambridge University Press, σελ. 163)

Τα βασικά εργαλεία του Space Syntax είναι: η οργανωμένη παρατήρηση της κίνησης και στάσης των διαφόρων κατηγοριών πεζών στον χώρο, η καταγραφή κατανομής των χρήσεων γης και πόλων έλξης στην περιοχή, η χωρική ανάλυση του αστικού ιστού με ειδικά λογισμικά, που εξετάζουν τον βαθμό ενσωμάτωσης του κάθε σημείου της ευρύτερης περιοχής που αναλύεται στον αστικό ιστό. Ο συσχετισμός των δεδομένων οδηγεί σε μια αντικειμενική αποτύπωση των συνθηκών μίας περιοχής. Με αυτήν τη μεθοδολογία είναι δυνατόν αφενός να εντοπιστούν περιοχές και σημεία μέσα στον αστικό ιστό που ενδεικνύονται ως κοινόχρηστοι χώροι και αφετέρου, μπορεί να προταθεί τρόπος βελτίωσης του βαθμού αξιοποίησης των υπαρκτών χώρων –με βάση τα ευρήματα της ανάλυσης– ακόμα και με πολύ μικρές στρατηγικές επεμβάσεις. Περισσότερες πληροφορίες για το Space Syntax υπάρχουν στο: <http://www.spacesyntax.org>

2. «Η πρόταση [για τη νέα διαμόρφωση της πλατείας Ομονοίας] σέβεται τον συγκεκριμένο χαρακτήρα που η ίδια η ζωή της πόλης, έχει προσδώσει στην κεντρική της πλατεία. Ο χαρακτήρας αυτός δεν συγκλίνει προς μια πλατεία στάσης και ανάπαυσης, ούτε και σε μια μνημειακή πλατεία. Το βασικότερο χαρακτηριστικό που διαπιστώνει κανείς είναι ότι αποτελεί περισσότερο ένα σημείο διέλευσης παρά στάσης για τον πεζό, ένα σημείο μετεπιβίβασης, ενώ παράλληλα γίνεται χώρος σύντομης στάσης, συγκέντρωσης, ανταλλαγής πληροφοριών». (1999) Απόσπασμα από ιστοσελίδα του οργανισμού Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων - <http://www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=29>

«Δημοφιλείς χώροι» στο κέντρο της Αθήνας

του **Διονύση Καννά**, αρχιτέκτονα

Όταν η Αθήνα έγινε πρωτεύουσα του Νεώτερου Ελληνικού Κράτους το κεντρικό σημείο της ήταν το «Σταροπάζαρο» το οποίο ήταν στη θέση της σημερινής πλατείας στο Μοναστηράκι. Το παζάρι του σταριού στην εποχή εκείνη αρκούσε από μόνο του να ορίσει το πιο σημαντικό σημείο του οικισμού.

Αναφέρεται ως κέντρο του «οικισμού» διότι τότε, ακόμα, δεν μπορούμε να αποκαλέσουμε την Αθήνα πόλη λόγω του μικρού αριθμού κατοίκων που είχε.

Όταν η Αθήνα ως πρωτεύουσα παίρνει τη μορφή πόλης το πλέον κεντρικό της σημείο γίνεται η πλατεία Συντάγματος. Το ότι ήταν το κατεξοχόν κεντρικό μέρος του προσδίδει αυτόματα και δημοφιλία.

Στην αρχή του περασμένου αιώνα η πλατεία Συντάγματος είναι ο πιο δημοφιλής χώρος συνάντησης της Αθήνας. Τα πρώτα χρόνια λόγω των καφενείων «Γιαννάκη» και «Ζαχαράτου» και στη δεκαετία του '50 εξαιτίας των ζαχαροπλασטיών του «Παπασπύρου» και του «Ζαβορίτη». Επίσης στις παρυφές, αρχές της Πανεπιστήμιοι, ήταν του «Ζόναρς» και του «Φλόκα». Την ίδια εποχή εμφανίζονται τα «safe» με πρώτο το «Μπραζιλίαν», πρό-άγγελο του «Da Caro».

Πρέπει να αναφερθεί ότι σε κάθε αλλαγή χώρου δημοφιλίας αλλάζει τόσο η ονομασία όσο και η μορφή αυτού που αποκαλούμε «στέκι». Διαχρονικά και με σειρά εμφάνισης έχομε τα «καφενεία», τα «ζαχαροπλαστεία», τα «μπαρ», τις «παμπ» τα «καφέ» και τα πιο πρόσφατα «φαστ φουντ».

Με τις αλλαγές των χώρων αλλάζουν και οι συνθέσεις των θαμώνων.

Στην αρχή ήταν κοσμικοί Αθηναίοι, υψηλών κοινωνικών στρωμάτων («Γιαννάκη», «Ζαχαράτου»). Στη δεκαετία του '50 στου «Παπασπύρου» και «Ζαβορίτη» συκνάζει η «κρυσή νεολαία» της εποχής. Παράλληλα η «διανόηση» δημιουργεί στέκι της το πατάρι του «Λουμιδη» στη Σταδίου και το «Μπραζιλίαν» στο Σύνταγμα. Τότε αρχίζει ο διαχωρισμός των θαμώνων σε «διανοούμενους» και «κοσμικούς».

Όταν μεταφέρονται στο Κολωνακί οι «διανοούμενοι-καλλιτέχνες» πηγαίνουν στο «Βυζάντιο» και οι κοσμικοί στον «μπιντέ». Έτσι έλεγαν τότε το πάνω μέρος της πλατείας Κολωνακίου όπου είναι η «Λυκόβρυση».

Σε αυτό το σημείο πρέπει να γίνει μια σύντομη αναφορά στη περιοχή της Δεξαμενής. Από μόνη της η περιοχή ήταν, τα τελευταία εκατό χρόνια, ο κατεξοχόν δημοφιλής

χώρος συνάντησης «για όλη την οικογένεια» των κατοίκων του Κολωνακίου, αλλά και της ευρύτερης περιοχής. Αυτό διακόπηκε βίαια μια χρονική στιγμή για λόγους που γνωρίζουν όσοι σύχναζαν εκεί και οι οποίοι πρέπει να αναλυθούν διότι θα βγουν χρήσιμα συμπεράσματα για το πώς δημιουργείται, πώς συντηρείται αλλά και πώς παύει να υπάρχει ένας πραγματικά δημοφιλής χώρος συνάντησης. Στην προκειμένη περίπτωση πρέπει να τονιστεί ΑΚΡΙΒΩΣ συνάντησης και όχι συνάντησης, τεράστιας διαφοράς νοηματικού ορισμού.

Θα έπρεπε να αναληθεί η διαφορά ανάμεσα σε χώρο συνάντησης ή συνάντησης, κάτι που δεν μπορεί να γίνει για λόγους οικονομίας χώρου.

Μέχρι τη Μεταπολίτευση τα κοινωνικά στρώματα είχαν απaráβητες διαχωριστικές γραμμές. Τα λεγόμενα υψηλά κοινωνικά στρώματα δεν συναντούσαν τα «καμηλά». Οι πρώτες δειλές προσπάθειες γίνονται με τα «μπουζούκια» στη δεκαετία του '60 όπως έχει καταγραφεί και σε ταινίες της εποχής.

Με τη μεταπολίτευση ο κοινωνικός ονομασιμός αρχίζει να εξαφανίζεται.

Η «πολιτικοποίηση» φέρνει νέους από όλο το λεκανοπέδιο, ίσως και από όλη την Ελλάδα, στα κεντρικά στέκια. Οι διανοούμενοι συκνάζουν στο «Doice» στη Σκουφά και οι κοσμικοί στη «Λυκόβρυση» και στο «Κολονακί Tops».

Και φτάνουμε προς το τέλος του αιώνα, λίγο πριν το «πάμε πλατεία».

Στη γωνία της Τσακάλωφ με την πλατεία υπήρχε ο «Μπόκολας», ζαχαροπλαστείο που φημιζόταν για τους λουκουμάδες του. Εκεί ανοίγει κατά τα ιταλικά πρότυπα το «Da Caro» που έγινε ένα κομβικό σημείο σε αυτό που κατεξοχόν θα λέγαμε «δημοφιλής χώρος συνάντησης». Εδώ εξαιτίας διαφόρων συγκυριών η δημοφιλία του χώρου αγγίζει επίπεδα που δύσκολα θα επαναληφθούν σε σύντομο χρονικό διάστημα στο μέλλον. Στον χώρο αυτό, συγκεκριμένες ώρες μόνο, μπορούσες να συναντήσεις «ότι χειρότερο και ότι καλύτερο» κυκλοφορούσε στην Αθήνα εκείνη τη στιγμή (κατά τη γνώμη των «σνομπ» της εποχής όλες τις άλλες ώρες εκεί υπήρχε μόνο «ότι χειρότερο»).

Οι συγκεκριμένες ώρες ήταν:

– πολύ νωρίς το πρωί (μεγαλοδημοσιογράφοι και πολιτικοί),

– δώδεκα με τρεις (κοσμικοί όλων των αποχρώσεων, καλλιτέχνες, επίσης και «κρυσή νεολαία» αναμεμιγμένη με «μη κρυσή»).

Το Σάββατο το μεσημέρι υπήρχε το αδιαχώρητο καθώς

κατέφθαναν όλες οι παραπάνω κατηγορίες. Ο μεγάλος νεωτερισμός είναι ότι για πρώτη φορά εμφανίζονται και κάθονται σε δημόσιο ανοιχτό χώρο οι κάτοικοι της περιοχής.

Μόνο οποίος γνωρίζει πρόσωπα και καταστάσεις μπορεί να καταλάβει τη σημασία αυτού του νεωτερισμού.

Σε αυτή την εποχή αναφέρεται η φράση κάποιου Θεσσαλονικιού: «Όταν είμαι στην Αθήνα και θέλω να δω ποιος Θεσσαλονικός είναι εδώ, πηγαίνω στο "Da Caro"». Το ίδιο θα μπορούσε να πει κάθε κάτοικος μεγάλης πόλης της Ελλάδος.

Η «φθορά» λειτούργησε και σε αυτή τη περίπτωση. Στο γύρισμα του αιώνα έπαψε να είναι αυτό που ήταν.

Για την ΑΥΘΟΡΜΗΤΗ δημιουργία ενός νέου αντίστοιχου χώρου πρέπει να υπάρξουν πολλοί και ετερόκλητοι παράγοντες ταυτόχρονα, κάτι που θα περάσει πολύς χρόνος για να επαναληφθεί. Όλα αυτά λοιπόν απεικονίζουν το πώς διαμορφώνεται και πώς λειτουργεί ένας, κατεξοχόν, «δημοφιλής τόπος συνάντησης».

Αναφερόμενος σε «δημοφιλείς χώρους», και μάλιστα στο κέντρο της Αθήνας, μπορείς να συνειδητοποιήσεις ότι καταγράφεις καταστάσεις οι οποίες εύκολα μπορείς να εντοπίσεις ότι επαναλαμβάνονται, με βάθος χρόνου και σε

πάνω: Οι σκάλες που οδηγούν στη πλατεία Δεξαμενής. Το κολωνακί δεξιά στις σκάλες είναι ακριβώς αυτό από το οποίο πήρε η περιοχή την ονομασία της. Τώρα έχει μεταφερθεί στην πλατεία

μέση αριστερά: Το καφενείο «Βυζάντιο» μέση δεξιά. Το θρυλικό καφέ όπως το έχουν δει ελάχιστοι, χωρίς τον «κοσμοπολίτικο αέρα» του
κάτω: Η πλατεία Κολωνακίου, σε στίχο του Μ. Αργυράκη, τη «ξένοιαστη εποχή» που για ορισμένους προετοίμασε το πραξικόπημα του '67

δίπλα πάνω: Η πλατεία Συντάγματος
δίπλα μέση: Το ζαχαροπλαστείο «Ζαβορίτη»
δίπλα κάτω: Το ζαχαροπλαστείο «Φλόκα» στην οδό Πανεπιστημίου

διαφορετικές κλίμακες, στο σύνολο της Ελληνικής Επικράτειας. Αυτό γίνεται χάριν της τάσης για μίμηση «σε ό,τι γίνεται στην Πρωτεύουσα».

Επίσης πρέπει να επισημανθεί πως αυτοί οι «δημοφιλείς χώροι συνάντησης» σχηματοποιούνται κοντά σε χώρους κατοικίας των λεγόμενων «υψηλών κοινωνικών στρωμάτων» (της Πλάκας, της Φωκίωνος Νέγρη, του Κολωνακίου).

Σήμερα οι νέοι «δημοφιλείς χώροι» είναι τα Malls και τα

Multiplex. Σε αυτά, κυρίως, άτομα νεαρής ηλικίας συναντώνται και περνούν αρκετές ώρες του ελεύθερου χρόνου τους. Δεν βρίσκονται στο κέντρο της Αθήνας αλλά περιφερειακά.

Στο κέντρο της πόλης δημιουργούνται νέες περιοχές αρχίζοντας με του Ψυρή και το Θησείο πριν λίγα χρόνια, το Μεταξουργείο στη συνέχεια και το Γκάζι να κατέχει σήμερα τα σκήπτρα της δημοφιλίας.

Για μια ακόμη φορά επαληθεύεται η άποψη ότι οι δημοφιλείς χώροι διασκέδασης διαμορφώνονται σε περιοχές κατοικίας που στη σημερινή εποχή, και για να χρησιμοποιούμε όρους του σαρμού, είναι trendy. Ειπωμένο με ρεαλιστική ορολογία, σε περιοχές που έχει ανέβει η αξία της με διάφορους πολύπλοκους τρόπους και κυρίως με τη συνδρομή πολλών (ετερόκλητων) παραγόντων οι οποίοι «οργανώνουν» πλέον, με ποικίλες μεθοδεύσεις τους νέους δημοφιλείς χώρους.

Η αλεπού στην πόλη και δύο προτάσεις για μια νέα ελκυστική αστική «ύπαιθρο»

της **Ηώς Καρύδη**, αρχιτέκτονας, πολεοδόμου τοπίου MA AA

δίπλα πάνω: Εικόνα 1
δίπλα κάτω: Εικόνα 2
κάτω δεξιά: Εικόνα 3

Το τι καθιστά σήμερα έναν υπαίθριο δημόσιο χώρο ελκυστικό περιστρέφεται όλο και περισσότερο γύρω από σύγχρονα περιβαλλοντικά κριτήρια. Η οικολογία, περισσότερο δημοφιλής από όσο άλλοτε, και οι διεθνείς συμβάσεις για το περιβάλλον και την προστασία του, συμπλέουν στην παραγωγή και προσέγγιση ενός νέου τύπου δημόσιου χώρου, όπου η διατήρηση, η συντήρηση και η επανόρθωσή του παράγοντα «φυσικό», θεωρούνται αναμενόμενη αξία για μια υψηλή ποιότητα ζωής, για τον τουρισμό, την αναψυχή και την προσέλκυση επενδύσεων. Η οικολογική απαίτηση και ευαισθησία, σταδιακά αγγίζει τους όρους με τους οποίους σχεδιάζεται και αξιολογείται το τοπίο και τείνει να συναρμολόγεται με τους στόχους του σύγχρονου place branding. Πράγματι, κρίσιμης σημασίας δημόσιες υποδομές και προγράμματα-ναυαρχίδες στον αστικό χώρο (flag-ship projects) επανέρχονται στα όρια της πόλης, σε πρώην παραγωγικούς χώρους, χωματερές και τόπους διαχείρισης λυμάτων, σε μειονεκτούντα και απειλούμενα περιβάλλοντα με εμφανή σημάδια βιομηχανικής ή βιοτεχνικής υπεραντατικοποίησης φυσικών πόρων με μη-αναστρέψιμες αλλοιώσεις του χαρακτήρα τους. Η επανόρθωση τέτοιων τοπίων και η δυνατότητα ανταπόκρισής τους σε περιβαλλοντικά κριτήρια αφορά έναν νέο τρόπο αστικού σχεδιασμού ο οποίος αφενός υποστηρίζει και ενισχύει τον λόγο για το τοπίο ως ανοιχτή διαδικασία σε δράση, και αφετέρου βασίζεται στις «δυναμικές μεταβολές» οι οποίες καθορίζουν τις ισορροπίες φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

Το νέο κεντρικό Φόρουμ του Πανεπιστημίου του Exeter,* και το νέο Ολυμπιακό Πάρκο του Λονδίνου,** είναι δύο πρόσφατα έργα της ευρωπαϊκής πραγματικότητας¹ τα οποία εισάγουν αυτή τη νέα διάσταση στον προβληματισμό για τον σχεδιασμό ελκυστικών δημόσιων χώρων, και χώρων φιλικών προς τον χρήστη. Η νέα οπτική αναγνωρί-

ζει στον σχεδιασμό ένα πεδίο «πολλαπλότητας», όπου η συζήτηση για ανάκαμψη, αφορά τόσο τις περιβαλλοντικές όσο και τις οικονομικές και πολιτισμικές παραμέτρους που με τις οποίες αυτή συναρτάται. Τόσο στο Forum των 2,5 εκταρίων όσο και στο Ολυμπιακό Πάρκο των 2,5 τετραγωνικών χιλιομέτρων, το τοπίο συστήνεται ως το νέο ανταγωνιστικό περιβαλλοντικό πλεονέκτημα με τέμνουσα συνθήκη τον προβληματισμό και την αντιμετώπιση δύο αλληλεξαρτούμενων παραγόντων: της πολιτικής προστασίας του περιβάλλοντος ως φυσικού χώρου και της πολιτικής για ανάπτυξη.

Στην πρώτη περίπτωση, το νέο πανεπιστημιακό Forum στο Exeter, εισαγείται ένα νέο τοπόσημο για 5000 φοιτητές, και «ράβεται» ως μία νέα αστική πλατεία στον κεντρικό κορμό του υπάρχοντος σχεδίου του Streatham Campus.² Πρόκειται για πανεπιστημιακό συγκρότημα της δεκαετίας του 70, διαρθρωμένο ως πλέγμα δρόμων και κτηρίων, χωρίς πυρήνα και με τυπολογικά ξένο χαρακτήρα στον τόπο που το υποδέχεται. Με αυτά τα δεδομένα το νέο Forum επανεισάγει την έννοια της αστικής πλατείας και του αστικού δρόμου ως ικανά και αναγκαία μέσα για να συγκρατήσουν και να υποδεχτούν κόσμο σε ένα περιβάλλον κήπων, εξοχών και των γύρω κτηρίων με χαλαρό έως ανύπαρκτο ιστό. Η έντονη κλίση του εδάφους, απαιτεί τη διαχείριση και οργάνωση του δημόσιου χώρου σε επίπεδα, προσβάσιμα από όλους μέσω ενός συστήματος ραμπών. Οι θύλακες που δημιουργούνται ως σύνολο οργανώνουν ένα αστικό θέατρο για τους φοιτητές, αλλά εκτός από παραγωγοί φοιτητικών δράσεων, οι θύλακες αυτοί οργανώνουν ένα σύστημα συλλογής και διαχείρισης του βρόχινου νερού σε διαδοχικές λεκάνες καθαρισμού του. Το σύστημα αυτό καταλήγει σε έναν τεχνητό βιότοπο, σε επικοινωνία με το νέο αμφιθέατρο του Forum. Εκεί, ευνοείται η παρουσία για 72 νέα είδη βλάστησης και άρα ενισχύεται η βιοποικιλότητα. (Εικόνες 1-2)

Η δεύτερη περίπτωση, του Ολυμπιακού πάρκου, είναι συναφής ως προς την οπτική σχεδιαστικής προσέγγισης. Ο σχεδιασμός εδώ κινείται με καθοριστικό ρόλο στον τρόπο που ορίζεται η προσέγγιση και προσδιορίζεται ή ένταξη μηχανισμών στον φυσικό χώρο, «διυλίζοντας» τη διαχείριση και πολιτισμική αξιοποίηση του φυσικού χώρου μέσα από δυναμικά συστήματα, ανοικτά στην εξέλιξή τους στον χρόνο. Πρόκειται για το μεγαλύτερο νέο πάρκο μετά τη Βικτωριανή εποχή. Ένα πάρκο φέρουσα ικανότητας και εξυπηρέτησης περίπου 250.000 επισκεπτών την ημέρα –κατά τη διάρκεια των αγώνων– και έναν νέο ελκυστικό χώρο ζωής, εργασίας, αναψυχής και τουρισμού μελλοντικά. Το πάρκο υποστηρίζει την παραγωγή ενός περιβάλλοντος λειτουργικά καταλληλότερου σε σχέση με τη δυνατότητα επανόρθωσης και ένταξης στη ζωή της πόλης υποβαθμισμένων περιβαλλοντικά ζωνών. Συνορεύοντας με δύο εξαιρετικά άνισες ζώνες, την ήδη μεταβαλλόμενου χαρακτήρα βιομηχανική ζώνη του Hackney Wick στα δυτικά και το διαμετακομιστικό σταθμό τρένων του Stratford στα ανατολικά, η θέση του αποτελεί «κρυφό φιλέτο» για τους επενδυτές γης που κοιτώντας πέρα από τη σημασία του μεγάλου αθλητικού γεγονότος προσβλέπουν σε έναν δυνατό καταλύτη ικανό να μεταβάλλει τις βαλτώδης παραρρημάτιες βιομηχανικά υποβαθμισμένες ζώνες του ποταμού Lea σε νέες αστικές γειτονιές. Ο σχεδιασμός εκκινεί από κοινωνικοπολιτικές και οικολογικές διαδικασίες. Το πάρκο αναπτύσσεται ως ένας μεγάλος φυσικός συνδετήρας, απλώνει πράσινα δίκτυα γραμμικών πράσινων διαδρομών (stiches) προς την πόλη δημιουργώντας έναν ευανάγνωστο προσορισμό. Οι αναδιπλώσεις του εδάφους γύρω από ένα πυκνό υπάρχον δίκτυο υποδομών (δρόμοι, γέφυρες, μετρό, γραμμές τρένων) φέρνουν την πόλη οπτικά και φυσικά δίπλα στο όριο με το νερό. Η νέα τοπογραφία είναι αποτέλεσμα επανόρθωσης 228.000 κυβικών μέτρων χώματος εκσκαφών. Στο βορινό πάρκο, η εγκιβωτισμένη διατομή του

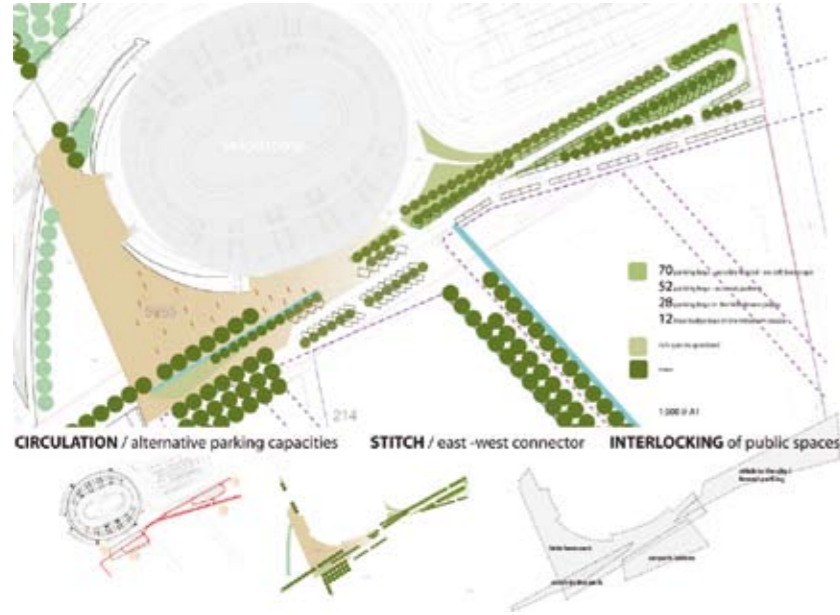
ποταμού καταργείται και αντικαθίσταται από μαλακά πρανή και χώρους επισκεπτών και θεατών που οργανώνονται από ένα δίκτυο καναλιών και μονοπατιών περιουλογής και επανάχρησης του βρόχινου νερού. Τα κανάλια του νερού παρεμβάλλονται ανάμεσα στα μαλακά πρανή ορίζοντας χώρους για ελεύθερες δραστηριότητες, δασύλλια, και νερόλακκους που ευνοούν τη δημιουργία 700 νέων τεχνητών υγροβιότοπων. Οι χώροι δεν ταυτοποιούνται με μία χρήση αλλά παραμένουν ανοικτοί νοήματος και χρήσης. Παραμένουν ανοικτοί σε εκδοχές που θα προσλάβουν από τη χρήση τους από το κοινό. (Εικόνες 3-5)
Οι περιπτώσεις που αναπτύχθηκαν κατευθύνουν τη θεώρησή για το «νέο δημοφιλές» προς μια πολιτιστική επανόρ-

θωση που αφορά στην παραγωγή νέων τύπων – αστικών χώρων, όπου το τοπίο και οι περιβαλλοντικοί μηχανισμοί στην πόλη επιστρέφουν ως ανερχόμενη αξία, επιστρέφουν δυναμικά ως σύνθετα τοπία υποδομών, λειτουργιών και αναψυχής. Το στοίχημα της κατασκευής ενός δημόσιου χώρου που θέλεις να ξαναπάς, να ξαναγαυρίσεις και να ξαναδείς, χτίζεται πάνω σε διαφοροποιούμενα περιβάλλοντα, σε πλαίσια λιγότερο κανονιστικά αλλά περισσότερο ελαστικά, όπου το πρόγραμμα ή κάθε πρόγραμμα, αναδύεται με τον χρόνο, σταδιακά. Με άλλα λόγια το «νέο δημοφιλές» στηρίζεται σε ένα τοπίο. Το τοπίο συστήνεται ως ανοικτή διαδικασία σε δράση. Αντλεί από τις φυσικές ακολουθίες και διαδοχές και προωθεί χώρους με υιοθετούμενες ή προσαρμοζόμενες ικανότητες αλλαγής. Εάν σήμερα η πολιτισμική θεώρηση αλλάζει, τότε οι σημαϊκές παρεμβάσεις κινούνται προς τις τεχνικές κατασκευής που διαχειρίζονται την αλλαγή μέσα από οικολογικές, εξελισσόμενες και αναπτυσσόμενες πλατφόρμες παράλληλα με τις πολιτιστικές, κοινωνικές και οικονομικές απαιτήσεις για τον δημόσιο χώρο.

* Hargreaves Associates, Wilkinson Eyre Architects
** Hargreaves Associates, Allies and Morrison, LDA Design

Σημειώσεις

1. Στα οποία συμμετέχει και η υπογράφουσα.
2. Βλ. Το αρχικό σχέδιο του 1970 από τον Sir William Holford.

Δημοφιλή Τοπία – Central Park/Αθήνα

του **Θωμά Δοξιάδη**, αρχιτέκτονα, αρχιτέκτονα τοπίου

Τι κάνει ένα τοπίο δημοφιλές; Γιατί να χρειάζεται μια πόλη τοπία, αφού η πόλη θεωρείται το αντίθετο ενός φυσικού τοπίου;

Ήδη από την εποχή των αρχαίων Αιγυπτίων και των Ασσυρίων, το τοπίο υπήρξε είδος κατανάλωσης της αριστοκρατίας. Οι αρχοντικές κατοικίες της Μέσης Ανατολής διέθεταν εξοχικούς κήπους, οι οποίοι ήταν μικρογραφίες των αγροτικών κυρίως τοπίων που έδιναν στην άρχουσα τάξη τον πλούτο της. Τα βασιλικά πάρκα αποτελούν τυπολογία με ζωή 5.000 ετών, αφού Ασσύριοι και Πέρσες βασιλείς κατασκεύαζαν στις πεδιάδες της Μεσοποταμίας λόφους και δάση όμοια με αυτά των βουνίσιας πατρίδων τους. Μέσα από τα ρωμαϊκά, βυζαντινά και αραβικά ανάκτορα, οι θαυμαστοί κήποι έφτασαν στη μεσαιωνική Ευρώπη και από εκεί στην Αναγέννηση. Οι ιταλικόι αναγεννησιακοί κήποι ήταν αναπόσπαστο μέρος της ζωής της αριστοκρατίας, αποτελώντας τους τόπους περιπάτου, συζήτησης, παιδείας, κοινωνικού θεάτρου και ερωτισμού.

Τα θελκτικά αριστοκρατικά τοπία έφτασαν στο απόγειό τους με τους γαλλικούς κήπους του 18ου αιώνα. Τερά-

στιες εκτάσεις οργανώθηκαν βάση των πλέον σύγχρονων τεχνικών του πολέμου (η αλέα) ή των μεταφορών (το κανάλι), δημιουργώντας τεχνητές, άκρως γεωμετρικές τοπογραφίες που συμβόλιζαν την κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στη φύση και στο τοπίο. Κι ενώ οι εξοχικοί κήποι αποτελούσαν το κύριο συστατικό των παλατιών, στις πόλεις, ευγενείς δημιουργούσαν πάρκα ως μέσον αύξησης των αξιών των ακινήτων που ανέπτυσαν και πωλούσαν στη νέα αγοραστική δύναμη, τους αστούς (Regent's Park). Με τις μεγάλες κοινωνικές ανακατατάξεις στο τέλος του 18ου και στον 19ο αιώνα, για πρώτη ίσως φορά στην ιστορία της Δύσης, τα θελκτικά τοπία ξεφεύγουν από τον κόσμο των ευγενών. Οι αστοί, ως νέα άρχουσα τάξη, απαιτούν πλέον για τους εαυτούς τους τις απολαύσεις της αριστοκρατίας. Το κλειστό αριστοκρατικό πάρκο ανοίγει και νέα, αστικά πάρκα δημιουργούνται.

Η βιομηχανική επανάσταση δημιουργεί μια νέα σχέση με το τοπίο. Στον αντίποδα της καταστροφής της φύσης αναπτύσσεται ο ρομαντισμός, που βλέπει σε αυτήν τη δυνατότητα να αναζωογονεί και να εξαγνίζει τον άνθρωπο των μεγαλουπόλεων. Η φύση ανακτά τον ρόλο της ζωοδόκου μητέρας, και τα δημοφιλή τοπία κατασκευάζονται πλέον με μορφολογία «φυσική». Αυτή η φυσικότητα όμως δεν είναι το μόνο ζητούμενο. Όπως οι κήποι των αναγεννησιακών παλατιών, έτσι και τα αστικά πάρκα του 19ου αιώνα καλούνται να εξυπηρετήσουν μια πληθώρα αστικών αναγκών. Γύρω στα 1880 τα μεγάλα πάρκα θεωρούνται απαραίτητο στοιχείο για την υγεία, την κοινωνική και την ηθική ζωή των μεγαλουπόλεων, σε σημείο που αποτελούν το κέντρο ή τη ραχοκοκαλιά τους. Κορυφαίο παράδειγμα του διπλού πόλη-πάρκο είναι η Νέα Υόρκη

και το Central Park, το οποίο αναπτύχθηκε βάσει ξεκάθαρων οικονομικών, φιλοσοφικών, αισθητικών, κοινωνικών, και τεχνικών στόχων.

Ήδη από το 1850 η διαβίωση στη Νέα Υόρκη ήταν αποπνικτική. Ο αέρας της γεμάτος καρβουνόσκηνη, οι κατοικίες πυκνές και ανθυγιεινές, οι δρόμοι γεμάτοι σκουπίδια, ανθρώπους και ζώα, και η εξασφάλιση καθαρού πόσιμου νερού υπό απειλή. Μια ομάδα οραματιστών προτείνει και καταφέρνει να επιτύχει τη δημιουργία ενός νέου πάρκου, πέρα από τα όρια της πόλης, για να την εξυπηρετεί καθώς η πόλη μεγαλώνει. Οι δημιουργοί του Central Park, οι πολιτικοί και η κοινωνία που τους στήριζε, το αντιλαμβάνονταν ως ένα πολυ-επίπεδο αγαθό, κοινωνικό, ηθικό, οικονομικό, εκπαιδευτικό, και κρίσιμο για την υγεία των κατοίκων. Η μελέτη των Vaux και Olmsted, προέβλεπε με εντυπωσιακή ακρίβεια τη μελλοντική χρήση του

πάρκου. Υποβασμός της διαμερούς κυκλοφορίας και διαχωρισμός των κινήσεων εντός του πάρκου, πυκνή φύτευση των ορίων ώστε τα (μελλοντικά) κτήρια να μην μειώνουν τη φυσικότητά του, κεντρική αλέα – περατζάδα, τεχνητές λίμνες που λειτουργούν ως ταμιευτήρες νερού για την πόλη. Υποδομές, χώροι κοινωνικοποίησης, και χώροι επιστροφής στη φύση όλα ενταγμένα σε μία νέα αισθητική ολότητα. Τη δεκαετία του 1880 προστέθηκαν και πολιτιστικά-διδακτικά προγράμματα στο πάρκο – με κεντρικό το Μητροπολιτικό Μουσείο της Τέχνης– ενώ τη δεκαετία του 1930 προστέθηκαν και εκτεταμένες χρήσεις άθλησης. Το αποτέλεσμα της συνθετικής αυτής αντιμετώπισης είναι το δημοφιλέστερο, ίσως, πάρκο στον κόσμο. Ήδη το 1865 κατέγραφε 7.500.000 επισκέψεις ετήσια, όταν ο πληθυσμός της Νέας Υόρκης δεν ξεπερνούσε τις 850.000.

Την ίδια περίπου εποχή που δημιουργούνταν το Central Park, η Αθήνα συγκροτούνταν ως η πρωτεύουσα του Νέου Ελληνικού Κράτους. Οι Ευρωπαίοι περιηγητές κατέγραφαν με ευαισθησία τα έρημα τοπία της Αθήνας ψάχνοντας στα λιγοστά ρέματα για απομεινάρια των θελκτικών Ηλυσίων Πεδίων και για εικόνες της «Αρκαδίας». Και ενώ η Βαυαρή βασίλισσα δημιουργεί το πρώτο –και ένα από τα λίγα πάρκα της Αθήνας– όταν η διακυβέρνηση του κράτους περνά στους ίδιους τους Έλληνες, η γη αντιμετωπίζεται διαχειριστικά, ως οικιστικός χώρος, με ελάχιστο ενδιαφέρον για τις τοπικές της παραμέτρους. Οι εξηγήσεις γι αυτό είναι δύο. Από τη μία είναι η έλλειψη νοοτροπίας για απόλαυση του τοπίου-πάρκου στην ελληνική κουλτούρα. Οι κοινωνικές παράμετροι που προκάλεσαν την παρκοφιλία στις βιομηχανικές πόλεις δεν υπήρχαν στην Ελλάδα (ισχυρή αστική τάξη, μιμητισμός της αριστοκρατίας, αντίδραση στην εκβιομηχάνιση, ρομαντισμός, μεγάλης κλίμακας ιδιοκτησίες με τις ανάλογες δυνατότητες ιδιωτικής πολεοδομίας). Υπάρχει όμως και μια άλλη εξήγηση, που έχει να κάνει με την ίδια την τοπογραφία και την πολεοδομική εξέλιξη της πόλης. Μέχρι το 1920, οι δρόμοι της Αθήνας ήταν χωμάτινοι. Σε κάθε μεγάλη βροχή τα ρέματα ξεχειλίζουν, και ο Παπαδιαμάντης μας εξιστορεί πως το Μοναστηράκι γινόταν για λίγο λίμνη. Οι Αθηναίοι σύχναζαν σε εξοχικές ταβέρνες στο Παγκράτι, ενώ ακόμα και μέχρι το 1950 περνούσαν τις καλοκαιρινές διακοπές τους σε αγροτικά προάστια όπως οι Αμπελόκηποι. Στο Φάληρο έκαναν τα μπάνια τους και τις περατζάδες τους σε μια όμορφη παραλία έξω από την πόλη, στην Κηφισιά τις βόλτες τους σε ένα πράσινο χωριό με τρεχούμενα νερά, ενώ αν είχαν διάθεση για ημερήσια εκδρομή στο βουνό επισκέπτονταν την Πεντέλη. Και πριν αρχίσει η εκτεταμένη οικοδόμηση των πολυκατοικιών το 1960, οι Αθηναίοι περιβάλλονταν καθημερινά από τον Υμηττό, το Αιγάλεω και τους άλλους ορεινούς όγκους σε απόσταση αναπνοής. Τα δημοφιλή τοπία της Αθήνας ήταν λοιπόν ο πραγματικός περιαστικός και εξωαστικός χώρος της πόλης, σε μεγάλο βαθμό δημόσιος και άμεσα προσπελάσιμος. Όσο για την ίδια την πόλη, μέσα στα μικρά της μορφώματα οι κάτοικοι έδειχναν διαχρονικά ξεκάθαρη προτίμηση στους χώρους μαζικής

κοινωνικοποίησης, στην πλατεία, στο καφενείο, και στον δρόμο, που αποτελούσαν τα αμιγώς αστικά δημοφιλή τοπία.

Η πραγματικότητα αυτή λειτούργησε πολύ καλά μέχρι τη στιγμή που η πόλη έφτασε σε σημείο καμψής. Η διάχυσή της στο τοπίο μετά το 1970-1980, και η επακόλουθη εξάλειψη του ίδιου του τοπίου ως δημοφιλιού προορισμού, φανέρωσε την έλλειψη προνοητικότητας των προηγούμενων, καλών εποχών. Η πόλη παρέμεινε πρακτικά χωρίς δημοφιλή τοπία, και οι βαλβίδες εκτόνωσης της αστικής ζωής έπαψαν να υπάρχουν. Αντικαταστάθηκαν από εμπορικά ελεγχόμενους χώρους εκτόνωσης (κλειστές παραλίες, παραλιακά κέντρα διασκέδασης, πάρκα διασκέδασης αλλού), από εμπορικά δημοφιλή τοπία. Αντικαταστάθηκαν από τη δυνατότητα που επέλεξαν πολλοί Αθηναίοι να έχουν τον δικό τους ιδιωτικό κήπο, το προσωπικό τους δημοφιλές τοπίο. Υποκαταστάθηκαν όμως και από τη νέα δυνατότητα που απέκτησαν πολλοί Αθηναίοι να

επισκέπτονται τα Σαββατοκύριακα το χωριό, και στη συνέχεια από τη δυνατότητα δραπέτευσης σε χωριά, βουνά και νησιά-προορισμούς. Με τον τρόπο αυτό, ο Παρνασσός, τα Καλάβρυτα, η Μύκονος, η Ελαφώνησος και σιγά σιγά όλη η Ελλάδα μετατράπηκαν σε δημοφιλή τοπία της Αθήνας.

Η πραγματικότητα όμως αλλάζει, τόσο οικονομικά όσο και περιβαλλοντικά. Το μοντέλο κατανάλωσης του χώρου που συνηθίσαμε τις περασμένες δεκαετίες δεν είναι αειφόρο. Οι προτάσεις που ακούγονται είναι δύο. Είτε συμπαγής, συμπυκνωμένη πόλη, με παράλληλη προστασία των τοπίων που έχουν παραμείνει, είτε εξάπλωση της πόλης ώστε να έχουν όλο και περισσότερο Αθηναίοι τη δυνατότητα του ιδιωτικού τοπίου. Διεθνώς, και πρόσφατα και στην Ελλάδα, προκρίνεται το πρώτο μοντέλο ως το μόνο αειφόρο και υπεύθυνο. Τι σημαίνει αυτό για το μέλλον των δημοφιλών τοπίων της Αθήνας; Σημαίνει έναν νέο διαχωρισμό, της «συμπαγούς πόλης» από το «φυσικό τοπίο»; Σε κάποιο βαθμό ναι, αφού τα αμιγώς τοπία που έχουν παραμείνει πρέπει να προστατευτούν. Σημαίνει όμως και μια νέα συνύπαρξη. Λόγω των επιστημονικών εξελίξεων, και λόγω της οικολογικής ιδεολογίας, τα αστικά τοπία δεν θεωρούνται πλέον απλώς χώροι περιπάτου και ανάπαυλας. Αναγνωρίζονται ως καίριοι πόροι της αστικής λειτουργίας, προσφέροντας παράλληλα μια σειρά σημαντικών οικοσυστηματικών υπηρεσιών (ecosystem services) και καίριων περιβαλλοντικών πόρων στις πόλεις (νερό, καθαρό αέρα, διευθέτηση κλίματος, διαχείριση εκροών κλπ.). Για τον λόγο αυτόν, γίνονται όλο και περισσότερο μέρος του ίδιου του ιστού της πόλης, και μέρος των κτηρίων της. Φυτεμένα δώματα, πράσινοι δρόμοι με υλικά που «αναπνέουν», λεκάνες συγκράτησης και καθαρισμού ομβρίων κ.ά., εφαρμόζονται ήδη σε διάφορες πόλεις, και αποτελούν τις νέες τυπολογίες αστικών τοπίων. Τα δημοφιλή τοπία του μέλλοντος της Αθήνας μπορούν να είναι όχι μόνο χώροι έξω από την πόλη, αλλά η ίδια η πόλη ως βιο-δομικό σύνολο.

MUVEs – το παράδειγμα του Second Life

της **Ευαγγελίας Κακλιδάκη**, αρχιτέκτονας, MSc in Urban Design UCL

Με προδρόμους τα MUDs, τα MUVEs [Multi Users Virtual Environments] είναι ψηφιακοί χώροι συνάντησης, οι οποίοι έχουν απολέσει τον παιγνιώδη τους χαρακτήρα, δεν έχουν δηλαδή κάποια πλοκή, σενάριο ή κανόνες που θα οργανώσουν κάποια παρτίδα. Το Second Life είναι ένα δυνητικό περιβάλλον πολλαπλών χρηστών, ένας δημοφιλής τόπος συνάντησης στο διαδίκτυο, ένας χώρος δημιουργίας και οικονομικής δραστηριότητας. Εκτός από μια αστική προσομοίωση όμως αποτελεί και μία παράλληλη αστική πραγματικότητα.

1. Τι είναι αυτό που συμβαίνει τελικά μέσα στο second life στο οποίο εμπλέκονται οι χρήστες;

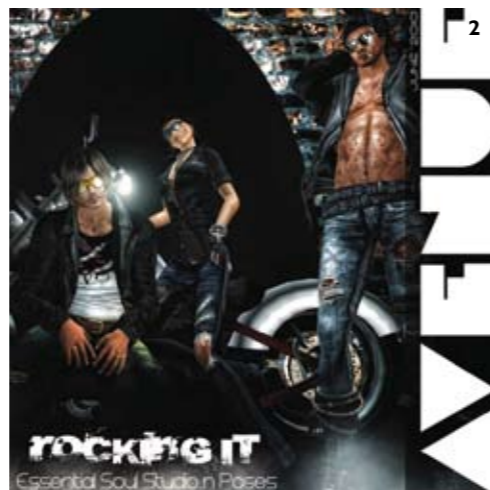
Το παιχνίδι είναι μία πλατφόρμα επικοινωνίας, με το

πρόσθετο χαρακτηριστικό ότι κάθε χρήστης διαθέτει ένα τρισδιάστατο ψηφιακό σώμα (avatar) με το οποίο μπορεί να κινείται σε έναν τρισδιάστατο χώρο, να συναντάει άλλους χρήστες, να επικοινωνεί. Ακόμα, έχει τη δυνατότητα να διαμορφώνει το περιβάλλον στο οποίο βρίσκεται με τη χρήση του σχεδιαστικού προγράμματος που παρέχει το Second Life ή κάνοντας χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός SL. Τα πάντα σχεδόν μέσα στο παιχνίδι είναι φτιαγμένα από τους χρήστες, και οι χρήστες κατά κύριο λόγο τείνουν να δημιουργούν απεικασματα της πραγματικότητας, όσον αφορά στον χώρο αλλά και στα ψηφιακά τους σώματα.

2. Τι κινεί τους ανθρώπους να αναπαραστήσουν γνώριμες μορφές από τον πραγματικό κόσμο;

Το δομημένο περιβάλλον είναι ένα παλίμψηστο από θραύσματα ιστορίας των πολιτισμών από όλο τον κόσμο, ουτοπικές είτε δυστοπικές εικόνες από το παρόν το παρελθόν και το μέλλον, με αναφορές στη γη ή σε άλλους φανταστικούς κόσμους. Οι άνθρωποι επιθυμούν να πραγματοποιήσουν όσα η πραγματική ζωή τους έχει στερήσει. Παλάτια, κάστρα, λιμουζίνες, πανοπλίες, πολυτελείς γάμοι,

δεξιώσεις, πάρτυ, επιδείξεις μόδας, έρωτες σε ειδυλλιακές παραλίες και κρουαζιερόπλοια, είναι κάποια από τα πράγματα που μπορούν να περιλαμβάνονται στην ουτοπία ενός πραγματικού ανθρώπου. Είναι οι εικόνες που ήδη έχει λάβει με κάποιο τρόπο και προσπαθεί να μπει μέσα τους αυτή τη φορά σαν πρωταγωνιστής.

3. Πόσο σημαντική είναι η παρουσία και η μορφή του ψηφιακού «σώματος» στην επικοινωνία με τους άλλους χρήστες και τη λειτουργία του χρήστη μέσα στο παιχνίδι;

Ένα avatar δεν χρειάζεται να κοιμηθεί, να φάει ή να βρει καταφύγιο μια κρύα νύχτα του χειμώνα. Είναι μία έκδοση του χρήστη χωρίς τις υλικές ανάγκες. Σύμφωνα με την Kathrin Hayles όμως, αυτή η οντότητα που περιλαμβάνει την ανθρώπινη ουσία και πληροφορία μεταγισμένη σε νέο μέσο, αυτό το cyborg ή posthuman, είναι σε μία διευρυμένη λογική ο ίδιος ο χρήστης που τη χειρίζεται.

Εικόνα 1: sim «My Paradise», Real Waves από τον Antrea Alter

Εικόνα 2: περιοδικό AVENUE [http://avenue-magazine.blogspot.com/]

Εικόνα 3: Primitars τα πρώτα avatars [http://wiki.secondlife.com/wiki/]

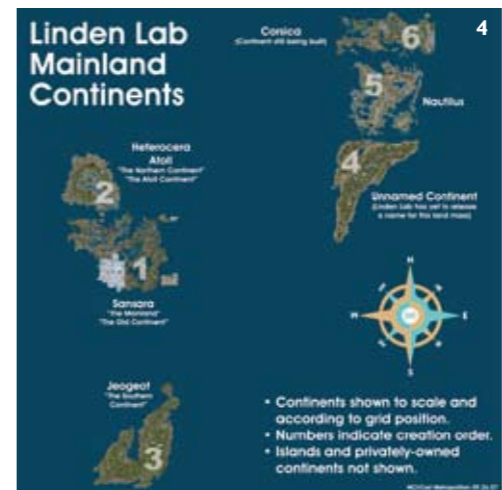
Εικόνα 4: Ηπειρωτική γη, 26-09-2007 [http://secondlife.wikia.com/]

Εικόνα 5: Ηπειρωτική γη, σαγμιότυπο

Εικόνα 6: Χάρτης SL σήμερα [http://slurl.com/secondlife/]

Οπωσδήποτε, η κάλυψη που προσφέρει το avatar και η δράση του σε ένα περιβάλλον χωρίς επιπτώσεις, δίνει βήμα για την ανάπτυξη συμπεριφορών διαφορετικών από την πραγματικότητα. Πολλοί μιλούν για απλό πολλαπλασιασμό των συμπεριφορών, ότι αυτό που συμβαίνει στο «παιχνίδι» είναι η καθαρότερη σκιαγράφηση των χαρακτηρισμών των χρηστών.

Πάντως, τελικά το avatar όπως και αυτός που το χειρίζεται συνήθως διαθέτει κρεβάτι, κουζίνα και τραπέζια και οπωσδήποτε χειμωνιάτικα ρούχα.

Τα avatars ως οχήματα μεταφοράς και επικοινωνίας καθρεφτίζουν τον χαρακτήρα και τις προθέσεις των χρηστών. Για αυτό και η εμφάνιση τους είναι κάτι που τους απασχολεί.

4. Η χώρα του SL αποτελείται από έναν γιγάντιο κάναβο γης [Grid], από ψηφιακό νερό, θάλασσα και αέρα τα οποία προσομοιάζουν την επιφάνεια του πλανήτη μας. Εκεί πάνω θα κινηθούν τα avatars και θα απλωθούν οι δημιουργίες τους. Ποια είναι η διαφορά μεταξύ mainlands και private regions και για ποιο λόγο έγινε αυτή η διαφοροποίηση;

Η γη του SL είναι κατατημένη σε κομμάτια 256*256 μέτρα [sims] και σε αυτή τη διάσταση ανοικιάζεται στους χρήστες από τη Linden Labs.

Mainlands ονομάζονται οι ηπειρωτικές εκτάσεις που είναι και οι πρώτες εκτάσεις που δημιουργήθηκαν στο SL.

Οι ήπειροι αυτές, αποτελούνται από sims ενωμένα μεταξύ τους. Αυτά ανοικιάζονται απευθείας από την εταιρεία στους χρήστες και υπόκεινται σε γενικούς περιορισμούς.

Private Regions είναι sims τα οποία δημιουργούνται κατά παραγγελία μετά από αίτηση των χρηστών. Αυτά συνήθως βρίσκονται είτε ενωμένα με άλλα private regions, είτε αποκομμένα χωρίς καθόλου γειτονικά. Τα PR υπακούουν σε γενικούς και ειδικούς από τον ιδιοκτήτη τους περιορισμούς, ο οποίος μπορεί να τα νοικιάσει ολόκληρα ή τμηματικά και σε άλλους χρήστες.

Γενικά τα Mainlands έχουν το πλεονέκτημα καλύτερης πρόσβασης και διέλευσης από περιπλανώμενους χρήστες, αλλά υστερούν σε αισθητική καθώς δεν υπάρχουν περιορισμοί για τις κατασκευές, ούτε κάποια ενιαία συνθετική γραμμή.

Μεγάλοι λεωφόροι και ένας μεγάλος ωκεανός στα ηπειρωτικά τμήματα εξυπηρετούν τις μετακινήσεις.

5. Η επιτυχία ενός Sim πολλές φορές είναι ανάλογη της επισκεψιμότητας του. Ποιοι είναι οι κύριοι πόλοι έλξης των επισκεπτών;

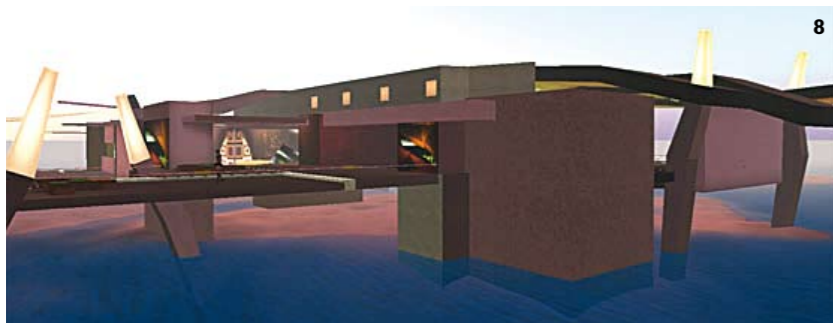
Οι επισκέπτες συνήθως συκνάζουν εκεί που συκνάζουν οι επισκέπτες. Αυτό συμβαίνει για δύο λόγους. Ο ένας είναι ότι επιθυμούν να βρίσκονται με άλλους χρήστες.

Ο δεύτερος λόγος είναι γιατί οι δημιουργοί του παιχνιδιού έχουν διαγράψει αυτή τους την επιθυμία και κάνουν πιο εύκολα προσβάσιμους τόπους με μεγάλη επισκεψιμότητα μέσω των μηχανών αναζήτησης. Οι μηχανές αναζήτησης είναι ένα σημαντικό εργαλείο καθώς είναι ένας από τους βασικούς τρόπους για να περιηγηθεί κανείς μέσα στο παιχνίδι.

Δημοφιλείς τόποι είναι τα gateways (χώροι προσεγείωσης των νέων χρηστών), clubs, malls, πλατείες, πεδία μάχης όταν πρόκειται για περιοχές Role playing. Αλλά και διάφορα events όπως κινήγια θησαυρού, εκπώσεις, πάρτυ, γάμοι, μαθήματα και σεμινάρια, εκθέσεις κ.τ.λ.

Πολλές φορές οι ιδιοκτήτες θέλοντας να προωθήσουν την ιδιοκτησία τους στις μηχανές αναζήτησης, πληρώνουν άλλους χρήστες για να βρίσκονται εκεί, είτε χρησιμοποιούν κλώνους, είτε αυτόματα (bots). Αυτή η πλαστή επισκεψιμότητα προκαλεί συνήθως αύξηση της πραγματικής.

Γύρω από τους χώρους μεγάλης προσέλευσης, συχνά αναπτύσσονται πολυκαταστήματα και εμπορικά κέντρα, με τιμές ανάλογες της κίνησης που εξασφαλίζουν. Ακόμα και οικιστικές ζώνες.

Παράδειγμα είναι το συγκρότημα GOL το οποίο αναπτύχθηκε γύρω από το club Element το οποίο βρίσκεται σε λειτουργία από το 2006 και συγκεντρώνει πλήθος κόσμου σε 24ωρη βάση. Γύρω του κατασκευάστηκε μία ολόκληρη πολιτεία η οποία αποτελείται από ένα τεράστιο εμπορικό συγκρότημα, περιοχές πώλησης προκατασκευασμένων κτηρίων, οικιστικές περιοχές.

Το συγκρότημα των sims αναμορφώνεται μέσα στον χρόνο από τον ιδιοκτήτη του, Dakota Neumann, καθώς εκείνος προσπαθεί να καλύψει τις ανάγκες των πελατών του σε διάφορους τομείς. Οι μεταπτώσεις επίσης στην οικονομία του παιχνιδιού, από εσωτερικούς [αλλαγές στη δομή του SL], ή εξωτερικούς παράγοντες [παγκόσμιος κλονισμός των οικονομιών] επηρεάζουν τις αποφάσεις του.

Οι διάφορες χρήσεις του συγκροτήματος: ιδιοκατοίκηση, ενοίκιαση κατοικιών, ενοίκιαση καταστημάτων, εμπόριο κτηρίων, εμπόριο επίπλων, διασκέδαση, συνεργασίες με άλλους επιχειρηματίες και το προσωπικό εργαστήριο του ιδιοκτήτη, τότε μεγεθύνονται στον χώρο τότε συρρικνώνονται, τότε μεταστεγάζονται σε skyboxes στον εναέριο χώρο κάποιου sim, και τότε βρίσκονται αυτοτελείς σε δικό τους χώρο. Πότε αναζητούν την επισκεψιμότητα που προκαλεί η γεινίαση με το club, και τότε αποζητούν την ιδιωτικότητα και απομακρύνονται από αυτό.

Άλλοι παράγοντες εκτός της υπάρχουσας επισκεψιμότητας ενός sim που θα συμβάλουν στην επιτυχία του είναι: Η αξία των πραγματοποιούμενων συναλλαγών εντός sim, η ταυτότητα των αντικειμένων του, αν θα αξιολογηθεί θετικά από τους χρήστες μέσω των προσωπικών τους προφίλ, η διαφήμιση μέσω των μηχανών αναζήτησης, η διαφήμιση μέσω των blogs των χρηστών, οι δημόσιες σχέσεις. Και φυσικά η ποιότητα ενός sim όσον αφορά στο δομημένο περιβάλλον αλλά και των χρηστών που συχνάζουν εκεί θα το κάνουν αξιόλογο προορισμό και η φήμη του θα μεταφερθεί από στόμα σε στόμα.

6. Μια οικονομία με παγκόσμιο χαρακτήρα, κτίζεται μέσα και έξω από το SL, η οποία προκύπτει από την ενοίκιαση της ψηφιακής γης, την ανταλλαγή ψηφιακών αντικειμένων είτε άλλων υπηρεσιών με ψηφιακά χρήματα τα οποία στη συνέχεια αντιστοιχίζονται σε πραγματικά χρήματα. Πόσο μεγάλη μπορεί να είναι τα κέρδη μιας επιχείρησης η οποία δραστηριοποιείται στο SL; Ποιος είναι ο ρόλος της Linden Labs στην ψηφιακή αυτή οικονομία;

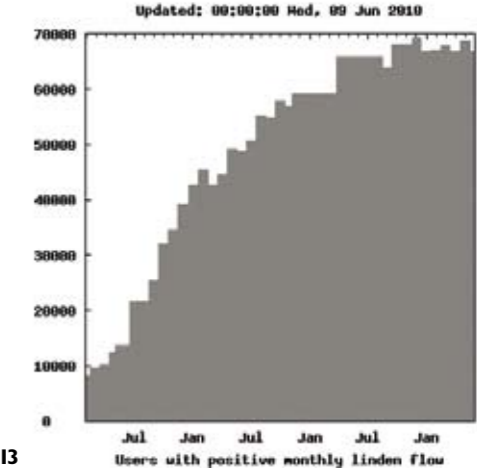
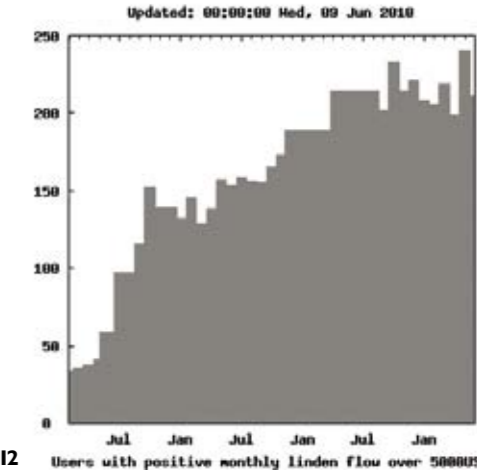
Εκτός από τη γη, ουρανό και θάλασσα, όλα τα υπόλοιπα αντικείμενα που υπάρχουν μέσα στο SL, ακόμα και τα avatars, είναι κατασκευασμένα από τους χρήστες.

Προϊόντα [ρούχα, μαλλιά, κτήρια, κοσμήματα, οχήματα, υποδήματα, κινήσεις, ήχοι, εικόνες, scripts, δέντρα, κύματα, αγάλματα, τρόφιμα, ζώα, τύποι δέρματος, σωματότυποι κ.τ.λ.] και υπηρεσίες (μοντέλα, δημοσιογράφοι, τηλεπαρουσιαστές, τραγουδιστές, μεσίτες, escorts, web designers, φωτογράφοι, bloggers, οργανωτές πάρτυ και

Εικόνα 7: sim «Greece»
 Εικόνα 8: sim «GOL 8», Element 6th, to club
 Εικόνα 9: sim «GOL 8», Element 8th, to club
 Εικόνα 10: Συγκρότημα GOL
 Εικόνα 11: Ιούλιος 2010
 Εικόνα 12: Χρήστες με θετικό εισόδημα [http://dwellonit.taterunino.net/sl-statistical-charts-testing/]
 Εικόνα 13: Χρήστες με εισόδημα >5000\$ [http://dwellonit.taterunino.net/sl-statistical-charts-testing/]
 Εικόνα 14: sim «Umina Beach», ART+DESIRE από τον Nitsuko Rocokoko

events, dj, χορευτές κ.τ.λ.) συναλλάσσονται με τη χρήση του νομίσματος Linden, η τιμή του οποίου καθορίζεται μέσω του χρηματιστηρίου του SL [250L~|US\$]. Ενδεικτικά 64.000 χρήστες [από τους 700.000 περίπου] το 2009 είχαν χρηματική απολαβή από το παιχνίδι. Από αυτούς 38.524 είχαν λιγότερο από US\$10, και μόλις 233 έλαβαν πάνω από US\$5.000. Κάποιοι χρήστες του παιχνιδιού όμως κερδίζουν έως και 1.000.000US\$ τον χρόνο. Η Linden Labs, εμπορεύεται χρήματα Lindens με πραγματικό αντίτιμο μέσω πιστωτικών καρτών και άλλων διαδικτυακών μέσων συναλλαγής. Επίσης λαμβάνει ποσοστά από τη διακίνηση χρημάτων από άλλες χρηματομεσιτικές και τραπεζικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται μέσα στο παιχνίδι. Η LL είναι ο αποκλειστικός ιδιοκτήτης της γης, από την οποία επίσης αντλεί πόρους. Πρόσφατα απέκτησε την εκμετάλλευση του δικτυακού τόπου Xstreet, μέσω του οποίου διακινούνται προϊόντα σχετικά με το SL.

Το Second Life τελικά είναι ένα τοπίο συνεχώς μεταβαλλόμενο, μια πραγματική αγορά, ένα σημείο συνάντησης πολιτισμών και κουλτούρας, ένα μέρος ψυχαγωγίας και απόδρασης. Ένας χώρος ψηφιακός, οπωσδήποτε όμως όχι ένας χώρος πλασματικός.

Ο εικονικός χώρος ως τόπος συνάντησης

της **Βασιλικής Κάππα**, συγγραφέας-εικαστικού

Ο διαδικτυακός χώρος των εικονικών πραγματικότητων λειτουργεί ως χώρος συνάντησης εδώ και λίγα χρόνια. Σε τρισδιάστατα ψηφιακά περιβάλλοντα αρχιτεκτονικής προσομοίωσης της πραγματικότητας –με γραφικά ρεαλιστικής ακρίβειας και ηχητικές επενδύσεις που αναπαράγουν ακόμη και τον χτύπο από τα τακούνια ενός άβγατα που περπατά– άνθρωποι από όλο τον κόσμο συναντιούνται. Μοιάζει με παιχνίδι αλλά δεν έχει σενάριο, ούτε παίκτες. Κατά βάση πρόκειται για μια πλατφόρμα επικοινωνίας, που όμως διαφέρει από τις ευρύτερα γνωστές διαδικτυακές πλατφόρμες τύπου facebook.

Στις εικονικές πραγματικότητες υπάρχουν κτήρια, δρόμοι και πόλεις. Μπορεί κανείς να ανέβει με το ασανσέρ στο διαμέρισμα, να ανοίξει τα παντζούρια για να βλέπει τη θέα και να χαλαρώσει στους ατμούς της μπανιέρας πριν αρχίσει να υποδέχεται τον κόσμο. Άλλωστε όλος ο όροφος είναι γκαλερί, ο ίδιος διοργανωτής και σε λίγο ξεκινούν τα εγκαίνια μιας ομαδικής έκθεσης.

Οι άνθρωποι που θα συγκεντρωθούν θα έχουν τη δυνατότητα να ακούσουν την ομιλία ενός κριτικού τέχνης και στη συνέχεια να διασκεδάσουν με ζωντανή μουσική που θα παίζει ένα συγκρότημα τριών ατόμων, εκ των οποίων ο ένας κατοικεί στο Τόκιο, ενώ οι άλλοι δύο στη Βαρκελώνη. Οι καλεσμένοι θα μπορούν να μιλάνε όλοι μαζί αλλά και ιδιωτικά και θα φορούν ρούχα κατάλληλα για την περίπτωση.

Το πρωτόγνωρο σκηνικό διχάζει τη σκέψη του νεοφερμένου. Ίσως να πρόκειται για απειλή κατά της ανθρωπότητας. Θα τους κλείσουν όλους στην οθόνη και στον αληθινό κόσμο θα κυκλοφορούν οι λίγοι. Ίσως πάλι αυτή να είναι η νέα μορφή του ίντερνετ. Ίσως και όχι. Διότι πρέπει χρήστες να αποστηθίσουν πολλές εντολές σε ένα περιβάλλον 3D. Η παραδοσιακή διανόηση μυρίζεται τον πολιτικό κίνδυνο και δεν θα το χρησιμοποιήσει, άλλωστε βαριέται να μάθει και τις εντολές πλοήγησης, ενώ οι θρησκευόμενοι διαισθάνονται ότι είναι δαιμονικό, τόσο όσο ήταν κάποτε ολόκληρο το ίντερνετ, η τηλεόραση, το τηλέφωνο. Τα πάντα είναι θέμα καλής ή κακής χρήσης θα πούνε κάποιοι, αλλά ένα καμπανάκι μας θυμίζει τη φράση του Μάρσαλ Μακ Λούαν: ένα μέσο δεν προσδιορίζεται από τη χρήση που του κάνουμε, το «μέσο είναι το μήνυμα». Ένα είναι σίγουρο, οι εικονικές πραγματικότητες αλλάζουν το τοπίο της διαδικτυακής επικοινωνίας.

Παίρνοντας ως υπόθεση εργασίας έναν χώρο στην εικονική πραγματικότητα του second life αναζητούμε τον ιδιοκτήτη του. Πρόκειται για μια μεγάλη έκταση εικονικής γης, που έχει ονομαστεί DA VINCI island, και στην οποία

φιλοξενούνται δημιουργοί, διοργανώνονται καλλιτεχνικές βραδιές και συγκεντρώνεται κοινό. Για τη γη ο ιδιοκτήτης πληρώνει ένα ποσό όχι ευκαταφρόνητο και για τη διαμόρφωση της εργάζεται συστηματικά. Θέλουμε να μάθουμε τι είναι αυτό που κάνει το DA VINCI island αγαπημένο τόπο προσορισμού;

Η αρχιτεκτονική ενός εικονικού χώρου είναι αποφασιστικής σημασίας. Το κοινό έλκεται όχι μόνο από τις δραστηριότητες αλλά και από την αισθητική του χώρου. Ένας εικονικός χώρος είναι κατά βάθος η μακέτα ενός πραγματικού χώρου. Βλέποντας μια μακέτα δε χρειάζεται κανείς να επιστρατεύσει τη φαντασία του για να καταλάβει αν ο αντίστοιχος πραγματικός χώρος θα του αρέσει ή όχι. Αν μάλιστα έχει τη δυνατότητα να γίνει μικροσκοπικός και να κινηθεί μέσα στη μακέτα τότε η εικονική αρχιτεκτονική γίνεται απλώς αρχιτεκτονική.

Το DA VINCI island δεν συγκεντρώνει τους θαμνόμενες μιας ντισκοτέκ ή ενός καζίνο, ούτε ανθρώπους που επιζητούν να αλλάξουν εμφάνιση, έστω και ψηφιακά, προσελκύει κοινό φιλότεχνο. Ο Philippe Pascal, ο ιδιοκτήτης, που το άβγατα του ονομάζεται rmediadev Blinker, είναι σύμβουλος στον χώρο του μάρκετινγκ των μίντια. Σχεδιάζει τη διαδικτυακή προώθηση εταιρειών και έχει γράψει σχετικά βιβλία πάνω στο θέμα.

– Πες μας, τον ρωτάμε, πώς δημιουργήθηκε το DA VINCI; Ιδρύθηκε, μας λέει, στις αρχές του 2008. Τότε ήταν μόνο μια γκαλερί. Αργότερα συνειδητοποιήσαμε πως δεν υπήρχαν αρκετοί πολυχώροι, που να αξιοποιούν το γεγονός ότι εδώ όλες οι τέχνες και οι κουλτούρες διασταυρώνονται. Έτσι προέκυψε το όνομα DaVinci. Ο Ντα Βίντσι ήταν υποδειγματικός Homo Universalis. Επιθυμία μας είναι να είμαστε μια ζωντανή κοινότητα καλλιτεχνών, που δεν απομονώνονται στο αντικείμενό τους, αλλά έχουν επικοινωνία με καλλιτέχνες από όλα τα είδη. Δεν είναι

εύκολο να προωθήσεις τη δουλειά σου στον εικονικό χώρο, ακόμη κι αν είναι καλή. Χρειάζεται να ξέρεις τα κατάλληλα άτομα, να είσαι στα κατάλληλα μέρη και βέβαια χρειάζεται τύχη. Αποστολή μας είναι να βοηθήσουμε την επικοινωνία των καλλιτεχνών, αναγνωρισμένων και ανερχόμενων. Πρόκειται για πολιτιστική μη κερδοσκοπική δραστηριότητα που πηγάζει από αγάπη για την τέχνη.

– Το κοινό ανταποκρίθηκε στην προσπάθεια;

Περισσότερο απ' ότι περιμέναμε. Στην αρχή αναζητούσα

τους καλλιτέχνες εγώ, ενώ ο αδερφός μου κάλυπτε τα τεχνικά, δημιουργούσε δηλαδή κτήρια και εγκαταστάσεις. Έναν μήνα μετά αποκτήσαμε γη και χτίσαμε τέσσερις γκαλερί, μια μουσική σκηνή και δυο σκηνές για παρουσιάσεις ποίησης. Δυο χρόνια αργότερα ένας αμερικανικός οργανισμός, που δραστηριοποιείται και στο διαδίκτυο, με αντικείμενο την υγεία και την εκπαίδευση, έγινε συνεργάτης και χορηγός μας.

– Πόσα άτομα σας έχουν επισκεφτεί το μέχρι τώρα;

Είναι σημαντικό να πούμε οι εικονικοί χώροι έχουν περιορισμούς. Δεν μπορούν να φιλοξενήσουν πάνω από εξήντα άτομα ταυτοχρόνως. Ο μέσος όρος είναι εκατό επισκέπτες την ημέρα.

– Η αρχιτεκτονική παίζει ρόλο στην προσέλκυση κοινού;

Η αρχιτεκτονική υπηρετεί τους στόχους ενός χώρου, η φόρμα υπηρετεί τη λειτουργικότητα. Θέλουμε οι εκθεσιακοί μας χώροι να είναι οι καλύτεροι δυνατοί, να μπορούν όλα τα έργα που εκτίθενται να είναι ορατά από απόσταση, η πλοήγηση να είναι εύκολη και η εικόνα να φορτώνεται γρήγορα στις οθόνες των επισκεπτών. Η αρχιτεκτονική μας εστιάζει σε περιβάλλοντα εύχρηστα και εύληπτα.

– Πώς έχτισες τα κτήρια από αισθητική άποψη;

Τα κτήρια σχεδιάστηκαν από μέσα προς τα έξω, πρώτα σκεφτόμαστε τη λειτουργία και μετά την εξωτερική επένδυση. Τώρα κατανοούμε περισσότερο την έννοια της ψηφιακής αρχιτεκτονικής, γιατί βλέπουμε ότι ένα λάθος κτήριο δεν μπορεί να εξυπηρετήσει το κοινό. Είναι σημαντικό να μην κολλάνε οι δέκτες από την πολυκοσμία, γι' αυτό συνεχώς αναπροσαρμόζομαστε. Όσο για το ύφος αρχικά ήταν εμπνευσμένο από τη Μεσόγειο, μετά τη συνεργασία με την αμερικανική εταιρεία υγείας υιοθετήσαμε το νεοορκεζικό στυλ του 1920.

– Ποια σημεία του χώρου είναι τα πιο καίρια για την προσέλκυση κοινού;

Εστιάζουμε κυρίως στη διαμόρφωση του κεντρικού χώρου υποδοχής όπου υπάρχουν όλες οι πληροφορίες για τις δράσεις.

– Υπάρχει κάποιο κτήριο ή λειτουργία που ξεχωρίζει;

Ναι, το «Da Vinci Hall» και το μουσικό κλαμπ «Idyllis». Το πρώτο είναι ο μεγαλύτερος εκθεσιακός χώρος και φιλοξενεί αναγνωρισμένους καλλιτέχνες, το Idyllis έχει μεγάλη προσέλευση λόγω των εβδομαδιαίων εκδηλώσεων. Κάθε βδομάδα ένας ντι τζέι παίζει κλασική ροκ, ο κόσμος έρχεται να ακούσει και να κοινωνικοποιηθεί, ενώ στη συνέχεια επισκέπτεται τις εκθέσεις μας.

– Ένας εικονικός τόπος ακούγεται ως κάτι περίεργο στους αμήτους. Πώς θα τον περιέγραφε;

Δεν είναι εύκολο να εξηγήσεις τι είναι εικονικός χώρος αν δεν τον δείξεις στην οθόνη. Αποτελείται από επίπεδα πάνω στα οποία χτίζεις, όπως στο παιχνίδι lego. Το περιβάλλον είναι τρισδιάστατο και μπορείς να κινηθείς μέσα σε αυτό χρησιμοποιώντας ως πυξίδα το άβγατά σου. Τα υλικά για να χτίσεις είναι δωρεάν οι παλέτες όμως, που πάνω τους χτίζεις, έχουν κόστος.

– Ποια τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του να διατηρείς έναν εικονικό πολυχώρο;

Μειονέκτημα είναι ο χρόνος και η προσπάθεια που απαιτείται. Ξοδεύω τουλάχιστον τρεις ώρες ημερησίως για να λειτουργεί. Προϋποθέτει επικοινωνία με καλλιτέχνες, οργάνωση και τεχνική κάλυψη. Αλλά αγαπώ αυτή τη δραστηριότητα και στην πορεία έχω αποκτήσει φίλους και επαφές.

Το Da Vinci αποτελεί πλέον κομμάτι του φακέλου δραστηριοτήτων μου. Έχει υπάρξει πολύ κριτική για τις εικονικές πραγματικότητες και το αν παρέχουν ένα υγιές και ώριμο περιβάλλον για την άσκηση επιχειρηματικότητας. Πιστεύω πως το Da Vinci είναι ενδεικτικό της δυναμικής τους, διότι, αν και είναι μη κερδοσκοπικό, οι άνθρωποι δουλεύουν και δημιουργούν μαζί. Έχουμε μια ενεργή κοινότητα πεντακοσίων ατόμων αποτελούμενη από φιλότεχνους, εικαστικούς, μουσικούς...

Κάποιοι είδαν αρχικά την εικονική πραγματικότητα σαν μηχανισμό μάρκετινγκ, αλλά η δυναμική της ως χώρος συνάντησης και συνεργασίας είναι σκάλες ανώτερη.

Αφήνουμε τον Philippe και ξαναφέρνουμε στον νου μας την τελευταία του φράση. Το πιο σημαντικό από όλα, αυτό που δίνει ώθηση στις τεχνολογικές ανακαλύψεις, είναι αυτό που τις κάνει κτήμα όλου του κόσμου κι αυτό δεν είναι άλλο παρά η ανάγκη των ανθρώπων για επικοινωνία.

Σημείωση

1. Το εικονικό σώμα του χρήστη.

Συνέδριο στη Βουλή των Ελλήνων!!!

Διοργανώθηκε για πρώτη φορά, από τους βουλευτές Μάγια Τσόκλη (Κ.Τ.Ε. Τουρισμού) και Πέμπ Ζούνη (Κ.Τ.Ε. Πολιτισμού), στη Βουλή των Ελλήνων, στην αίθουσα Γερουσίας, συνέδριο υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού, στις 4-6 Ιουνίου του 2010, με θέμα «Τουρισμός και πολιτισμός – Μια νέα προσέγγιση».

Υπήρξε μια εισαγωγική συζήτηση για τη σύζευξη πολιτισμού και τουρισμού και βίντεο όπου ανθρωποί του πνεύματος μεταφέραν τις σκέψεις τους για τον ελληνικό πολιτισμό και την προώθησή του, καθώς και μαρτυρίες ανθρώπων που έχουν συναντήσει δυσκολίες στην προώθηση πολιτιστικών δράσεων.

Διάρθρωση του συνεδρίου έγινε σε τέσσερις θεματικές ενότητες: – η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, – η σύγχρονη δημιουργία ως προστιθέμενη αξία, – η πολιτική και οικονομική διάσταση του πολιτισμού, – πολιτιστικός τουρισμός και προβολή.

Η τελευταία έλαβε χώρα στην Ύδρα με επίσκεψη στο Ιστορικό Αρχείο.

Το ενδιαφέρον κατά την άποψή μου, εκτός από το γεγονός ότι έγινε στον χώρο που νομοθετούν –και τα πρακτικά θα μεταβιβαστούν άμεσα στους καθ' ύλην αρμοδious γι' αυτό– είναι ότι αναγνωρίσθηκε η προστιθέμενη αξία που προσφέρει η Αρχιτεκτονική ως σύγχρονη δημιουργία στην κοινωνία, με ιδιαίτερη αναφορά στην ομιλία της κας Μ. Λαμπράκη-Πλάκα, όπως επίσης και η αναγνώριση της Αρχιτεκτονικής ως πολιτιστικής κληρονομιάς. Τώρα πώς είναι δυνατόν ενώ η Αρχιτεκτονική αναγνωρίζεται με αυτόν τον τρόπο να επιτρέπεται να την ασκούν και μη Αρχιτέκτονες, θέτει ένα σοβαρό ζήτημα προς όλους, ζήτημα που τέθηκε από την υπογράφοσα.

Άννα Μελανίτου
Δρ αρχιτέκτων

Για το θέμα των ημιυπαίθριων

Διάβασα με πολύ προσοχή το αφιέρωμα στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού του Συλλόγου μας «Αρχιτέκτονες» και θα ήθελα να προσθέσω μια ακόμη άποψη που θα παρακαλούσα να δημοσιευθεί στο επόμενο τεύχος: Οι «ημιυπαίθριοι» ξεκίνησαν ως διόρθωση του «σκληρού» ΓΟΚ του 1955 ο οποίος όριζε ότι οι εξώστες μπορούσαν να έχουν πλάτος όσο το 1/10 του πλάτους των δρόμων, και με μέσο πλάτος 10 μέτρων των αθηνναϊκών δρόμων κατασκευάζονταν εξώστες πλάτους μόλις 1 μέτρου, και έχουμε άπειρα παραδείγματα της πανάθλιας αθηνναϊκής εμπορικής πολυκατοικίας με το θλιβερό θέαμα των κατοίκων να στριμώχνονται «εφ' ενός ζυγού» για να πάρουν αέρα. Η Χούντα, ικανοποιώντας αφενός το δικό της πρόβλημα της κίνησης κεφαλαίων και του ξεπεράσματος της οικονομικής στασιμότητας θέσπισε τον ΑΝ 395/1968 ο οποίος αύξανε τον Συντελεστή Εκμετάλλευσης (ΣΕ) με τον οποίο «αναζωογονήσε» και μετέφερε την οικοδομική δραστηριότητα από τις κεντρικές περιοχές στα προάστια, ικανοποιώντας έτσι και το πάγιο αίτημα των κερδοσκόπων κατασκευαστών και οικοπεδούχων για μεγαλύτερη κερδοφορία. Με τον τρόπο αυτό κατέστρεψε και τα προάστια εξαφανίζοντας την «πράσινη ζώνη» που υπήρχε γύρω από το κέντρο της που ασφυκτιούσε, και που δεν ήταν πια κερδοφόρο λόγω της δραματικής υποβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος. Σε μια προσπάθεια μεταξύ 1975-1985 όχι αναστροφής (ο ΑΝ 395/68 ποτέ δεν θίχτηκε!) αλλά βελτίωσης της κατάστασης στα πρώην προάστια τα οποία πολυκατοικιούνταν ραγδαία, πολλοί δήμοι μείωσαν τους συντελεστές εκμετάλλευσης από το 1,6 που ήταν με τον ΑΝ 395/68 σε 1.2 και αργότερα σε 1.00 αλλά η αντίδραση των κερδοσκόπων ήρθε αμέσως μετά την δεύτερη διακυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ και την αποπομπή του Τρίτη, όπου επειδή δεν μπορούσαν άμεσα να επαναφέρουν τους παλιούς αυξημένους συντελεστές, επινόησαν με κοινή συνωμοσία κατα-

σκευαστών και υπουργείου την μεθόδευση των «ημιυπαίθριων», σύμφωνα με τον νέο ΓΟΚ του 1985 ορίστηκαν ως «ημιυπαίθριοι χώροι» εξώστες με μεγάλο πλάτος μέχρι και 40% του ΣΕ οι οποίοι δεν προσμετρώνταν στον Συντελεστή Εκμετάλλευσης, η νέα ρύθμιση έγινε δεκτή με υποκριτικές φωνές ότι επιτέλους θα αποκτήσουμε πλατιά μπαλκόνια, θα βγούμε να ζήσουμε στο υπαίθρο σύμφωνα με το κλίμα της Αθήνας και άλλα ηχηρά παρόμοια. Φαινομενικά ήταν έτσι, αν δεν υπήρχε πίσω από την ρύθμιση αυτή η συμφωνία κατασκευαστών με Υπουργείο: «μετά την αποπεράτωση, κλείστε τους και κάντε τους δωμάτια». Απλά αυξήθηκε ο ΣΕ από 1.00 σε 1.40! Αμέσως μετά την ισχύ αυτού του Νόμου, οργίασαν οι κερδοσκόποι, οι οποίοι απροκάλυπτα, όπως προκύπτει και από τα συμβόλαια, πουλούσαν τους «ημιυπαίθριους» ως εσωτερικούς χώρους, με καλοριφέρ, εσωτερικά κουφώματα κ.λπ. Από την άλλη, το υπουργείο αλλά και οι κατασκευαστές ισχυρίζονταν ότι δεν μπορούσε να κάνουν τίποτα διότι αυτοί παρέδιδαν τα διαμερίσματα και μετά (!) οι ...ιδιοκτήτες με δική τους ευθύνη τα έκλειναν !!! Το ψέμα και η συμπαγνία, είχαν ουρά, η οποία φαινόταν τόσο στα συμβόλαια, όσο και στις νέες οικοδομές όπου οι ημιυπαίθριοι ήταν ήδη κλεισμένοι πριν την πώληση. Μετά την «γενική κατακραυγή» (αφού θησαύρισαν οι κατασκευαστές και παρεμπιπτόντως βολεύτηκαν και οι νέοι ιδιοκτήτες – όχι και ιδιαίτερα μια και τον πλήρωναν τον ημιυπαίθριο ως εσωτερικό χώρο), έρχεται τώρα η Πολιτεία που την έπιασε εκ των υστέρων η περιβαλλοντική ευαισθησία, ή που διείδε ευκαιρία νέας φορολογίας «στο χέρι τους έχω, θα πληρώσουν ό,τι ζητήσω για την νομιμοποίηση», να ...διορθώσει το κακό. Νόμος Σουφλιά, σχέδιο Νόμου Μπιρμπίλη, συζητήσεις στο Τεχνικό Επιμελητήριο, στον Σύλλογο Αρχιτεκτόνων, στον Δικηγορικό Σύλλογο, στον Τύπο, όλοι να βρουν τρόπο διαφυγής με τον λιγότερο επώδυνο τρόπο. Παζάρι στα προάστια, παζάρι στη νομιμοποίηση, νομικοί ακροβατισμοί για να παρακάμψουν την (αυτονόπη) Απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, εξαγγελίες ότι τάχα τα προάστια θα πάνε στο «πράσινο ταμείο» για να βελτι-

ωθεί το περιβάλλον και άλλα πολλά και ηχηρά παρόμοια. Το πρόβλημα όμως, είναι πολύ απλό και αυτονόητο. Καταστρέψαν την Αθήνα, αυτό είναι το κύριο, και αυτό πώς θα διορθωθεί; Μπορεί ένα αστικό καθεστώς να κατεδαφίσει το 20% της Αθήνας και να το κάνει πράσινο; Από όσο γνωρίζω, σίγουρα όχι – αν το έκανε δεν θα ήταν αστικό καθεστώς! Από κει και πέρα έχουμε δύο σημεία : 1. Σύμφωνα με πάγια και πανάρχαια Αρχή του Δικαίου, από το Ρωμαϊκό, το Βυζαντινό και μέχρι και σήμερα, ένοχος είναι αυτός ο οποίος ωφελήθηκε, και αυτός βασικά πρέπει να τιμωρηθεί. Εδώ έχουμε έναν ο οποίος κατασκεύασε και πούλησε παράνομα, και έναν ο οποίος αγόρασε εν γνώσει του παράνομο προϊόν, έχουμε δηλαδή το πανάρχαιο δίδυμο «κλέπτης και κλεπταποδόχος». Όμως, σε καμία συζήτηση, σε κανένα Νόμο ή Νομοσχέδιο δεν αναφέρεται τίποτα για τον αρχικό κερδοσκόπο, τον κατασκευαστή, ο οποίος πήρε τα παράνομα κέρδη του και τώρα σφυρίζει αδιάφορα. 2. Τα περί «Πράσινου Ταμείου» τα έχουμε ξανακούσει και τα έχουμε ξαναπληρώσει (και τα πληρώνουμε συνεχώς): α. Σε τι έργα βελτίωσης του αστικού περιβάλλοντος πήγαν και πηγαίνουν τα έσοδα από το ΕΤΕΡΠΣ; Ουδέποτε το σεβαστόν Υπουργείον απάντησε στο ερώτημα «τι ποσά έχουν εισπραχθεί από το ΕΤΕΡΠΣ από το 1973 που ιδρύθηκε ως σήμερα και πού διατέθηκαν». (Σκοπός του ΕΤΕΡΠΣ είναι η χρηματοδότηση έργων στους δήμους και απαλλοτριώσεων για εξασφάλιση πρασί-νου κ.λπ.). β. Το 1989 θεσπίστηκε το περίφημο «περιβαλλοντικό τέλος βενζίνης» (5% επί της τιμής της). Τι ποσά έχουν εισπραχθεί από το 1989, και σε ποια περιβαλλοντικά έργα έχουν διατεθεί; Δεύτερο αναπάντητο ερώτημα... Μετά από αυτά, καταλαβαίνει κανείς και το πρόβλημα και τη (μη) λύση του.

Γεώργιος Μ. Σαρηγιάννης
ομότιμος καθηγητής ΕΜΠ